

CUDES 2022

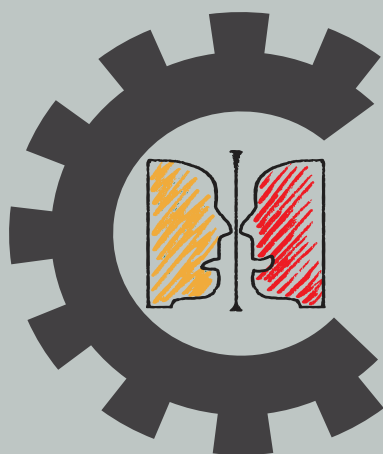
13. INTERNATIONAL CONGRESS ON
CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

26-27 December, İstanbul, Turkey

JOPEC
PUBLICATION
London jopec.co.uk İstanbul

UNIVERSITY OF
WESTMINSTER

CURRENT
DEBATES
IN
SOCIAL
SCIENCES

**ABSTRACTS &
PROCEEDINGS**

JOPEC
PUBLICATION
London jopec.co.uk İstanbul

CUDES 2022
13. International Congress on Current Debates in Social Science
December 26-27, 2022, Istanbul, Turkey
www.currentdebates.org
| Abstracts & Proceedings |

CUDES 2022
13th Current Debates in Social Sciences
December 26-27, 2022, Istanbul, Turkey
| www.currentdebates.org |

| Abstracts & Proceedings |

CUDES 2022
(13. International Congress on Current Debates in Social Sciences)
Abstracts & Proceedings

IJOPEC Publication Limited
CRN:10806608
60 Westmeade Close, Cheshunt
Waltham Cross
EN7 6JR London
United Kingdom

www.ijopec.co.uk
E-Mail: info@ijopoc.co.uk
Phone: (+44) 73 875 2361 (UK)
(+90) 488 217 4007 (Turkey)

CUDES 2022
Abstracts & Proceedings
First Edition, December 2022
IJOPEC Publication No: 2022/11

ISBN: 978-1-913809-35-5

No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, transmitted in any form or by any means electronically without publisher's permission. No responsibility is accepted for the accuracy of information contained in the text, illustrations or advertisements. The opinions expressed in these chapters are not necessarily those of the editors or publisher. The publishing, scientific, ethical, and linguistic responsibilities of the chapters in this book belong to the authors.

A catalogue record for this book is available from Nielsen Book Data, British Library and Google Books.

Printed in London.

Composer:
IJOPEC Art Design,
London, United Kingdom

CUDES 2022 Scientific Committee

Abdelwahab Biad
University of Rouen

Abdunnur Yıldız
Fırat University

Adam Safronijevic
University of Belgrade

Alfredo Saad-Filho
SOAS University of London

Ali Osman Öztürk
N. Erbakan University

Alvany Maria Dos Santos Santiago
Federal University Of Sao Fran.
Valley

Anastasia P. Valavanidou
Ministry of Culture

Aqil Mammadov
Azerbaijan State Un.of
Economics

Aslı Yüksel Mermod
Marmara University

Atakan Çağlayan
İstanbul Gediz University

Attila Fábíán
University of West Hungary

Atilla Göktürk
Dokuz Eylül University

Ayla Taşkiran
İstanbul Gediz University

Ayşe Cebeci
Harran University

Azra Adžajlić-Dedović
University of Sarajevo

Başar Soydan
Marmara University

Bige Aşkun Yıldırım
Marmara University

Birgit Mahnkopf
B. School of Econ. & Law

Bora Erdağı
Kocaeli University

Carlo Alberto Dondona
IRES Piemonte

Friederick Nixon
Manchester University

Georgios Katsangelos
A. University of Thessaloniki

Gülçin Taşkiran
Alınbaş University

Gülriiz Kozbe
Batman University

H. Gülçin Beken
Gümüşhane University

Hakan Kapucu
Kocaeli University

Hatice Sözer
İstanbul Technical University

Hayri Kozanoğlu
Alınbaş University

Herbert Rosana
Bicol University

Hilal Görkem
Çanakkale Onsekiz Mart Uni.

Hilal Yıldız
Sakarya University

Hun Joo Park
KDI School of P.Policy and M.

Ibrahim Shaw
University of Sierra Leone

İnci User
Acıbadem University

İsmail Şiriner
Batman University

İzzettin Önder
İstanbul University (Emiratus)

Jacinta Mwende Maweu
University of Nairobi

Jacques B.O. Emina
University of Kinshasa

Joachim Becker
WU Vienna University

Julia Nentwich
University of St.Gallen

Julienne Brabet
University Paris-Est

Nazmi Kadri Ekinci
Harran University

Nedko Minkov
VUZF University

Nihal Ş. Pınarcıoğlu
Batman University

Nilay Utlu Karacan
Düzce University

Nurgül Tezcan Kardaş
Düzce University

Nuri Topsakal
Düzce University

Nurit Zaidman
B.G. University of the Negev

Nurper Özbar
Düzce University

Olivia Kyriakidou
University of Athens

Óscar Navajas Corral
Universidad de Alcalá

Osman Küçükahmetoğlu
Marmara University

Oxana Karnaukhova
S. Federal University

Örgen Uğurlu
Kocaeli University

Özlem Ergüt
Marmara University

Paul Zarembka
New York University

Peter C. Young
University of St Thomas

Peter Davis
Newcastle University

Reşat Sadık
Düzce University

Salomeja Karaseviciute
University of Applied Sciences

Salvatore Capasso
University of N.Parthenope

Savaş Çevik
Selçuk University

CUDES 2022
13. International Congress on Current Debates in Social Science
December 26-27, 2022, İstanbul, Turkey
www.currentdebates.org
| Abstracts & Proceedings |

Carlos Eduardo Pacheco Amaral
University Of The Azores

Dallen J. Timothy
Arizona State University

Derman Küçükaltan
İstanbul Arel University

Devrim Dumluadağ
Marmara University

Diego Checa Hidalgo
Coventry University

Dibyesh Anand
University of Westminster

Donald F. Staub
B. Onyedi Eylül University

Dursun Zengin
Ankara University

Elnara Samedova
Azerbaijan State Un.of
Economics

Elshan Memmedli
Azerbaijan State Un.of
Economics

Emrah Doğan
Bitlis Eren University

Emre Alkin
Altınbaş University

Erhan Aslanoğlu
Piri Reis University

Ergün Serindağ
Çukurova University

Erich Kirchler
University of Vienna

Eriç Yeldan
Bilkent University

Erol Turan
Kastamonu University

Eyyup Yaraş
Selcuk University

Farhang Morady
Westminster University

Fatih Tepebaşlı
N. Erbakan University

Fikret Şenses
M. East Technical University

CréteilKadriye Öztürk
Anadolu University

Kaoru Natsuda
R. Asia Pacific University

Kemal Yakut
Anadolu University

Kürşat Karacabey
Adnan Menderes University

Lejla Mušić
University of Sarajevo

Ljiljana Markovic
University of Belgrade

Lokanath Mishra
Mizoram University

Luc Reyckler
Catholic Univ. of Leuven

Mehmet Okan Taşar
Selçuk University

Melih Özçalık
Celal Bayar University

Michalle Mor Barak
University of S. California

Mike O'Donnell
Westminster University

Milenko Popovic
Mediterranean University

Muhammet Koçak
Gazi University

Mukadder Seyhan Yücel
Trakya University

Murad Tiryakioğlu
Afyon Kocatepe University

Murat Donduran
Yıldız Technical University

Murat Gümüş
Batman University

Murat Şeker
İstanbul University

M. Mustafa Erdoğan
Marmara University

Naciye Tuba Yılmaz
Marmara University

Naresh Dadhich
University of Rajasthan

Nazmi Kadri Ekinci
Harran University

Seçil Paçacı Elitok
Michigan State University

Senthan Selvarajah
Human Rights and
Peacebuilding

Serkan Esen
İstanbul Gediz University

Sevda Mutlu Akar
B. Onyedi Eylül University

Sevinç Güler Özçalık
Dokuz Eylül University

Shohistahon Uljaeva
Tashkent Chemical-Tech.
Institute

Sinan Alçın
Kültür University

Sri Nuryanti
The Indonesian Institute of
Sciences

Sueda Özbent
Marmara University

Südeba Salihova
Azerbaijan State Un.of
Economics

Süleyman Karaçor
Selçuk University

Şenel Gerçek
Kocaeli University

Şükrü Aslan
M. Sinan Fine Arts University

Tahir Balcı
Çukurova University

Targan Ünal
Okan University

Thankom Gopinath Arun
University of Essex

Timur Gültekin
Ankara University

Tuna Uslu
İstanbul Gediz University

Umut Balcı
Batman University

Ünal Çağlar
Kırklareli University

Victor Ojajorotu
North-West University

Yılmaz Kılıçaslan
Anadolu Universit

AUTHOR INDEX

A	M
Abidin Çevik..... 8	Makbule Şiriner Önver.....21, 26, 65, 72
Ali Haydar Beşer 9	Mariam Ugulava.....22
Anjali Dave 10	Mustafa Doğan.....23, 55
Ayşegül Kanbak..... 11, 21, 72, 85	
C	N
Cemile Aktemur..... 40, 43	Nana Bakhsoliani24
	Nancy Francis Macwan25
E	Nihal Şirin Pınarcıoğlu Ocakhan..... 11, 26, 65, 85
Emilia Alaverdova 12	Nitinbhai Vinubhai Parmar27
F	P
Farhin Rathod..... 13	Preeti Shrivastava.....28
	Preeti Shukla29
G	R
Ganesh Somabhai Prajapati..... 14	Ronayi Yitik30, 50
Gülçin Taşkiran 3, 15	Rusudan Bulbulashvili31
Gülnur Ülker 16, 101	
H	S
Harrison Oruekong Ataide..... 17	Sarita Soy32
Humberto Merritt..... 18	Seema Vivek Damle.....33
	Sefali Patel.....34
I	Shefali Morani35
İbrahim Rüzgar 23, 55	Shreya A Patel36
İsmail Şiriner..... 3, 16, 30, 39, 50, 93, 101	Smruti Salve37
	Suvarna Ranpise38
J	T
Joel Christoph 19	Tuba Çiçek.....39, 93
K	U
Kalpeshkumar Mahida 20	Umut Balcı.....4, 40, 43

ABSTRACTS

In alphabetical order

A Discussion on Hamdullah Suphi Tanrıöver as a Member of Turkish Hearth at the Interfaith Peace Conferances

Dinler Arası Sulh Birliği Konferansı'nda Bir Türk Ocaklı:

Hamdullah Suphi Tanrıöver

HISTORY / TARİH

Abidin Çevik (Kocaeli University)
abidincevik@gmail.com
Turkey

Din, farklı toplumlarda siyasal ve toplumsal bilincin oluşturulmasında her daim en önemli araç olmuştur. Dinin birey ve toplum üzerindeki bu etkisi, tarihin çeşitli dönemlerinde devletler tarafından kullanıldığı da bir gerçektir. II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılı, bütün bir 20. Yüzyılı siyasal, toplumsal ve iktisadi olarak etkileyecek gelişmelerin başlangıcı olmuştur. Yarım asır sürececek Soğuk Savaş başlamış, ABD öncülüğündeki batı bloğu Sovyetlere karşı elindeki her türlü argümanı kullanmıştır. Kuşkusuz bu argümanların başında din gelmiştir. Komünizmin yayılmasını önlemek üzere küresel bir mücadele örgütlemek adına bütün çabasını sergilemiştir. 1948'de New York da toplanan "Dinler arası sulh birliği" bu çabanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Konferansa Türkiye'den katılan H. Suphi Tanrıöver de konferansın ana amacını "komünizme karşı dinî kuvvetleri seferber etmek" olarak aktarmıştır. Bu çalışmada, Türkiye adına bu toplantıya katılan Hamdullah Suphi Tanrıöver'in döndükten sonra çeşitli mecralarda yazdığı yazılar ve değerlendirmeler üzerinden toplantıyı anlamaya, komünizmle mücadelede nasıl bir motivasyon aracı olduğuna bakılacaktır. Dahası Soğuk Savaşın erken bir evresinde, komünizme karşı dinin önleyici bir araç olarak kullanılması fikrinin oluşumunda etkisinin olup olmadığı ele alınacaktır.

The Temporality of Social Mobility Sosyal Hareketliliğin Zamansallığı SOCIOLOGY / SOSYOLOJİ

Ali Haydar Beşer (Kırklareli University)
alihbeser@gmail.com
Turkey

Sosyal hareketliliği anlamak aslında çeşitli katmanlarda ve kısımlarda farklı sosyolojik birikimlerin bir araya getirilmesi yahut birbirleriyle ilişkiye sokulmasıyla mümkün olmaktadır. Bu anlamda sosyal hareketlilik göç, aile, eğitim, ekonomik durum, meslek, kültürel ortam gibi birçok değişkenle ilişkilidir. Sosyal hareketliliğin hızı, yoğunluğu, yaygınlığı, bağlamı gibi meseleler aynı zamanda toplumsal yapı ile etkileşim içerisinde belirlenir. Bu çalışmada sosyal hareketlilik çalışmalarında pek dikkate alınmayan (sosyal) zaman boyutuna dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Her bir sosyal hareketlilik aynı zamanda sosyal zamanlar arası bir hareketliliklerdir. Sosyal hareketliliğin bu yönüyle de kavranabilmesi için zaman sosyolojisinin yaklaşımı ve kavramlarına ihtiyaç vardır ve bunları kullanmak sosyal hareketliliği anlamak için yeni bir imkân oluşturacaktır. Zamanı kolektif bir kategori, sosyal eylem ve etkileşimlerle ortaya çıkan bir şey olarak gören bu yaklaşım, çeşitli zamansal boyutlara tuttuğu projeksiyon ile sosyal yapı ve sosyal değişme yanında sosyal hareketliliğin de kavranışına katkı sunar. Bu katkı iki düzeyde ele alınabilir: Teorik ve ampirik. Teorik düzeyde, sosyal etkileşimlerden doğan bir zamansal sistemin (yapının) içerisinde her bir tabakanın, sınıfın, rolün, mesleğin vs. kendi alt zamansallığını üretmesini dikkate alan çözümlemeler yapmaya imkân sağlar. Sosyal zaman kavramı bu açıdan en işlevsel kavramdır ve sosyal ilişkilere içkindir. Diğer sosyal olgular gibi hem sosyal ilişkiler tarafından inşa edilir hem de kendisini dayatır. Bir kişi veya grubun ister dikey ister yatay hareketliliğinde, bir konumdan diğerine geçişi bir zamandan diğerine geçişi anlamına gelir. Çalışma hayatında tarımdan sanayiye veya hizmet sektörüne, yaşanılan mekânlar açısından kırdan kente veya kent içerisinde mahalleden site yaşamına doğru olan hareketlilikler yanında, kişilerin mavi yakadan beyaz yakaya yahut bir sosyal tabakadan/sınıftan diğerine geçişi, sosyal statüsünün değişmesi, bir meslekten diğerine geçmesi gibi sosyal hareketlilikler de birbirinden farklı zamansallıkları açığa çıkartır. Ampirik çalışmalara daha fazla imkân tanıyan düzeyde ise zamansal yaklaşım, günün/haftanın kullanımı (zaman-bütçesi), kurumsal veya meslekî zaman, mesai, boş zaman, tatil, bekleme veya bekletme, tempo, ritim, teknolojik zaman, ulaşım, iletişim, senkronizasyon gibi zamansal boyutlar sayesinde sosyal hareketliliğin ölçülebilmesini mümkün kılar. Mesela öngörülen veya kabul edilebilir bekle(t)me süreleri ile meslekler ve mesleki itibar arasında kurulacak ilişki sosyal statü açısından bir gösterge olarak kabul edilebilir. Sosyal ilişkilerde her bir kişi hem bekleyen hem de bekleten pozisyonundadır. Kişinin veya grubun bekleyen konumunda olduğu ilişkilerin azalması yahut bekleten pozisyonunda olduğu durumların artması sosyal hareketliliğinin yukarı doğru bir seyir izlediğinin göstereni olabilir. Çeşitli zamansallıklarla buna benzer kurulacak ilişkiler sosyal hareketliliğin ölçülebilir özelliğini artıracaktır. Bu tebliğde zaman sosyolojisinin hem teorik hem de ampirik düzeyde sosyal hareketliliği anlamaya sunabileceği imkanlar tartışılacaktır.

Women Education in Indian Scenario

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Anjali Dave (CVM University)
anjalidave@waymadedu.org
India

Women education has always been a priority area and it has been emphasized that gender concerns must be built into all educational processes. Emphasis has been laid on enrolment and retention of the girl child in formal and non-formal schooling, recruitment of rural women as teachers and removal of gender bias in the curriculum. Special provisions have been incorporated in various schemes. Education is understood as an ongoing process of learning and empowerment which transcends mere literacy. The programme, which is not constrained by present agenda or predetermined targets, responds and designs interventions to meet the articulated needs of rural poor women. Vocational Programme with emphasis on entrepreneurship are being designed for girls drop-out. Steps are being taken to increase women's participation in educational process, nation-wide gender sensitization programme of educational personnel and parental awareness programmes for generating a positive climate for girls' education. The present study made an attempt to focuses on women education in Indian scenario.

Urban Resilience in Adapting to Climate Change

İklim Değişikliğine Uyumda Kentsel Direnç

ENVIRONMENTAL STUDIES / ÇEVRESEL ÇALIŞMALAR

Ayşegül Kanbak (*Batman University*)

Nihal Şirin Pınarcıoğlu Ocakhan (*Batman University*)

akanbak@gmail.com

Turkey

Bu çalışma, kentsel dayanıklılığı iklim değişikliği bağlamında analiz etmek için kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Dayanıklılık kavramı, kentler ve iklim değişikliği literatüründe giderek daha fazla önem kazanmaktadır. “İklim dayanıklı” ve “dayanıklı kentler” gibi sık kullanılan terimler kentlerin, kentsel sistemlerin ve kentsel bölgelerin olası şok ve streslere karşı hazırlıklı olmaları gerektiği fikrini vurgulamaktadır. Çalışmanın kavramsal çerçevesi, şehirler ve iklim değişikliği ile ilgili olduğu için dayanıklılığa odaklanmaktadır. Kentsel iklim dayanıklılığı üç unsurdan oluşmaktadır; “kent”, “iklim” ve “dayanıklılık”. İklim değişikliği ve gelecekteki diğer belirsizliklerle nasıl başa çıkılacağı sorusu, bir kentin bileşenlerinin ve alt unsurlarının değişiklikleri nasıl kabul edeceği ile paraleldir. Bir şehrin alt unsurları, çeşitli paydaşları, sakinleri, çevreyi, arazi kullanımını, altyapıyı, iç ağları ve endüstrileri içermektedir. İklim” gelecekteki değişiklikleri ifade eder. İklim, temel insan yaşamının, şehir planlamasının ve sosyoekonomik bileşimin ön koşuludur. Yükselen sıcaklıklar ve deniz seviyeleri, yoğunlaşan meteorolojik olaylar ve bunların artan sıklığı, insan toplumunun çevresel dönüşümleri ele alma biçiminde köklü bir değişiklik gerektirmektedir.

The Role of the European Union in South Caucasus Conflicts

Emilia Alaverdova (*Georgian Technical University*)
alaverdoviemilia07@gtu.ge
Georgia

The South Caucasus - the Black Sea-Caspian region has become one of the most attractive areas of global and regional superpower rivalry in the post-Cold War era. This was significantly facilitated by the region's geopolitical location and solid energy resources. The numerous problems which arose after the collapse of the Soviet Union created an unstable and tense political situation in the region. Besides this, the region was engulfed in conflicts between the closest neighbors. In this case, the European Union could become one of the leading actors in the South Caucasus's peace-building process. Since it pursues the non-recognition policy; is engaged in the dialogue between the parties; is involved in the realization of the interests of the population of the occupied territories, and promotes European integration. For this reason after the 2008 war, the European Union sent the Monitoring Mission (EUMM) intending to establish stability and mutual trust in the conflict zones of Georgia. Key Words: Conflicts, South Caucasus, EU, Settlement, Integration

Study of Pedagogical Competencies of Teacher for Students Achivement: Literature Review

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Farhin Rathod (*CVM University*)
farhinrathod21@gmail.com*India*

Usually, the term "pedagogical competence" refers to the minimum professional requirements for someone to perform particular educational duties. instructors with poor teaching skills and instructors who lack a high degree of teaching competence are referred to as unskilled, whilst the latter are skilled and capable in terms of education. Creating classroom conditions that allow pedagogically skilled instructors to employ their expertise in 21st-century learning has been the main focus of recent educational research. skills convincingly and consistently to encourage pupils to try new things. The goal of this study is to look at the teaching methods used in teachers' classrooms that lead to students' learning attaining outstanding results in terms of teacher ability. The study is based on a literature assessment of the link between instructors' pedagogical competence and students' academic accomplishment, specifically how such qualities promote students' learning and ultimately lead to achievement in the form of marks in exams. The results paint a more complex picture of how pedagogical proficiency and students' academic progress are related.

Perspective Role of India In SAARC

POLITICAL SCIENCES / SİYASET BİLİMİ

Ganesh Somabhai Prajapati (*CVM University*)
ganeshprajapati@waymadedu.org
India

Every year the meeting of SAARC is organized. Asia is connected with the Europe continent. Among this India plays a vital role. The objective and form along with this how is cooperation of India in various spheres is to be analyzed in this paper. SAARC's institutional form, SAARC's principles and its cooperation fields, the peak conferences with India along with Covid-19 etc... will be discussed in this paper.

From Income-Based Debates to Multidimensional Poverty:

Rights-Based Social Policy

Gelir Temelli Tartışmalardan Çok Boyutlu Yoksulluğa:

Hak Temelli Sosyal Politika

SOCIAL WORK / SOSYAL HİZMET

Gülçin Taşkiran (*Altınbaş University*)
gulcin.taskiran@altinbas.edu.tr
Turkey

Since the 16th century, poverty has existed alongside capitalism and is a structural problem. Since the mid-21st century, poverty has become an international problem with deepening inequalities and increasing numbers of poor people, and is a state of economic and social limitation. Although definitions of poverty are highly controversial, it is generally defined in terms of income and consumption (absolute and relative poverty) or living conditions such as health, nutrition, education and leisure time. Focusing on a single factor such as income is not sufficient to capture the reality of poverty. This study will focus on a wide range of discussions, starting from Amartya Sen's conceptualization of poverty, which is an important critique of narrow definitions that explain poverty only in terms of income and sees poverty as a lack of capacity, to the Multidimensional Poverty conceptualization developed by the United Nations Development Programme (UNDP) and the Oxford Initiative on Poverty and Human Development, which aims to take a more comprehensive look at poverty in recent years. Within this framework, the problem of defining poverty and its content will be addressed, especially from a human rights perspective. In addition, the impact of the income-based or multidimensional definition of poverty, the shaping of social policies developed as a solution to poverty on the basis of human rights and the impact of rights-based social policy implementation on poverty alleviation will be emphasized.

Keywords: Poverty, multidimensional poverty, rights-based approach

**The Relationship Between Inflation and Economic Growth:
Turkey Example (1980-2022)**
Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi; Türkiye Örneği (1980-2022)
ECONOMICS / İKTİSAT

Gölnur Ölker (*Batman University*)
İsmail Şiriner (*Batman University*)
ulkergölnur@gmail.com
Turkey

Maintaining economic growth by ensuring price stability is one of the most basic objectives of economic policy in an economy. The most basic condition for realizing the increase in welfare is to reach this goal. In particular, it is observed that high inflation causes countries to exhibit low economic growth performance during periods of shocking crises both in the world and in Turkey. The aim of this study, prepared in this context, is to analyze the relationship between inflation and economic growth rates between 1980-2021 through the example of Turkey. While examining the relationship between inflation and economic growth, the data of the Turkish Statistical Institute (TUIK) and the International Monetary Fund (IMF) were used. In the study, it was determined that the high inflation seen in the Turkish economy between 1980-2022 caused uncertainty in the economy, causing negative effects and negatively affecting economic growth.

Rethinking Democracy In The Context Of External Debt Procurement In Nigeria: Perspectives And Challenges

ECONOMICS / İKTİSAT

Harrison Otuekong Ataide (*Obong University*)
harrisonataide@yahoo.com
Nigeria

The focus is on empirical insights into the extent to which interaction between external debt procurement and democracy could mar or enhance the provision of quality good governance and democratic dividends to the people or put it the other way; how external debt procurement relationship could be used to optimize good governance in Nigeria. The paper posits that Nigeria's sustainable debt provides a fertile ground for democratic quagmire. In this context the paper examines the functioning of the state and its democratic institutions, vis a vis its power to procure external debts. It also examines representative democracy in the context of debt procurement. The paper made use of ex-post facto research design. The result shows that the State has not benefited from the mass of debt fund accessed. It was concluded that a high level of debts leads to a loss of democratic flexibility in any policy and loss of democratic independence in the nation's budgetary process. Consequently, the opportunity cost associated with this situation shows the nation's increasingly gravitating towards national conflicts and insecurity and the consequent loss in Nigeria's ability to sustain its external loans as well as loss of new opportunities to sustain its economic production capacity and penetration of new markets. The paper further uncovers that the loss of flexibility affects macroeconomic fundamentals, hence government resources and right to provide for the needs of the people is restricted due to increase associated with the cost of democratic dividends. The paper posits further that the functioning of the State is affected by the inexplicable undemocratic and non - citizens friendly external loans procurement and this has led to break down of internal security, heightened looting of the national treasury and decapitating poverty. The paper engaged the systems theory as the theoretical framework for explaining the study. The paper recommends therefore that serious caution should be taken in procuring external debts because it reduces resources available for the provision of democratic dividends that should enhance sustainable development and good governance in the nation as opposed to debt servicing servitude status of the nation. Nigerian government should be mindful of the high cost of capital flight associated with the practice of external debt borrowing and debt servicing and put a ceiling on her external debt procurement while activating the democratic instruments for external loans approval and accountability, with a view to harnessing the democratic instruments, values and process in external loan procurement vis a vis poverty reduction.

Emerging Trends in Labor and Productivity

Humberto Merritt (*Instituto Politecnico Nacional*)
hmt1961@gmail.com
Mexico

The impact of artificial intelligence (AI) on productivity is a complex and dynamic issue, and the exact effects of AI on productivity depend on a variety of factors. On the one hand, AI has the potential to greatly increase productivity by automating some productive tasks that are currently performed by humans. By reducing the need for human labor, AI can help businesses and organizations to become more efficient and to produce more goods and services with fewer resources. However, on the other hand, the adoption of AI can also lead to disruptions in the workforce, as some jobs start to be replaced by machines. Additionally, the development and implementation of AI technologies can be costly, and the benefits of AI may not always outweigh the costs in terms of productivity. Overall, the impact of AI on productivity is complex and depend on a variety of factors, including the specific applications of AI, the nature of the tasks it is being used to automate, and the broader economic and social context in which it is being adopted.

Unemployment Shocks, Poverty, and Socioeconomic Inequality

ECONOMICS / İKTİSAT

Joel Christoph (*European University Institute (EUI)*)
joelchristoph@outlook.com
Italy

In 2016-18 and 2020-22, the price of crude oil increased rapidly, reaching peaks above USD 100 per barrel in early 2022. This presents a serious concern that energy prices will increase repeatedly and remain high. While increasing energy prices impact economic growth, certain segments of populations are expected to suffer disproportionately. This paper develops a tool to assess the impact of increasing oil and electricity prices on household inequality and poverty and examines the impact of energy price shocks using household evidence from France and Germany. While the two economies share relatively high energy prices, the impact of oil and other energy price shocks differ due to the nationally determined energy mix and energy taxation policies. It estimates the effects of unexpected price changes in oil and electricity on household inequality and poverty rates over the years 2010 to 2020. The modelling framework evaluates the impacts of an exogenous price shock for energy prices by uniformly reducing the fixed factor of oil and its input for the electricity grid. The results indicate that unforeseen rises in energy prices increase the likelihood that low-income households will experience heat and energy poverty, as well as food insecurity and other measures of financial distress. Moreover, the paper distinguishes between "energy inequality" in which some households pay disproportionately high energy bills, and "energy affordability", a problem that affects a larger share of the population. Finally, it explores the characteristics of energy-induced inequality and poverty for European countries and discusses policy implications.

Teacher's subjectivity in Assessment.

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Kalpeshkumar Mahida (*CVM University*)
kalpeshmahida3@gmail.com
India

Biasness means the state of being biased or inclination to a particular side according to Colin's dictionary. In simple sense it means partiality. Assessment of a student needs a proper method of determining the current level of knowledge and skills that a particular student possess. It is done so as to design the strategies by teacher for future learning. But a Research conducted by Tobias Rausch and others (2013) on "the personality similarity between teachers and their students, influences teacher's judgment of the student achievement" states that, the students who are similar to their teachers are judged more positively than students who are dissimilar, even when the students' test is controlled. The results indicate that in social judgments, the impact of the potential sympathy bias differs to the different types of judgment. The teachers are more inclined to the students with similar personality and that they tend to give higher marks to those students.

A Part of Humanity's Memory: Hasankeyf
İnsanlığın Hafızasından Bir Parça: Hasankeyf
ENVIRONMENTAL STUDIES / ÇEVRESEL ÇALIŞMALAR

Makbule Şiriner Önver (*Batman University*)
Ayşegül Kanbak (*Batman University*)
msiriner@gmail.com
Turkey

The geography we live on is one of the most important places known to have lived since the existence of humanity. Archaeological excavations show us that people have lived and existed in Anatolia for centuries, starting with the hunter-gatherer society. There were people who lived in these lands long before us, and they left many values, traces and remnants about the period they lived in, their lifestyles, their relations with each other and with nature. These traces and remains allow us to connect with the past. It forms our memory. Transferring these to future generations means enriching and transferring memory. The cultural environment, which is the environment created by human hands, is an important element that should be preserved and transferred to future generations, like other environmental elements. In a sense, those living in the present not only leave their own culture and traces, but also serve as a bridge between past and future generations. Contributing to the cultural heritage created by previous generations and having universal values, and leaving it to the next generations means enriching and preserving the memory of humanity. However, in the 21st century, sustainability is still considered in terms of resources that can only be used in “production”. Cultural heritage for humanity, in general, is not seen as an important resource. The protection and transfer of cultural heritage, which has universal values, is an important element that ensures the preservation and creation of the memory of humanity and collective consciousness. Anatolia has a rich cultural heritage. Some of these heritages are located in the Tigris and Euphrates basins. Due to its geographical features, this region is rich in natural and cultural heritage. However, it is not possible to say that there is enough effort to protect this wealth and transfer it to future generations. Natural and cultural heritage is damaged by considering today's needs. The damage created by the past generations is being damaged, and the future generations are acting without thinking. As one of the examples of this, Hasankeyf was sacrificed within the framework of the needs of the day, instead of transferring it to future generations as a natural and cultural heritage as a memory of humanity. The aim of this study is to examine Hasankeyf in terms of sustainability. Hasankeyf, which is a natural and cultural heritage, is discussed in terms of what it can add to Batman, especially the city where it is located, and the memory of humanity. This study, which emphasizes the importance of natural and cultural heritage for societies, has been carried out with the screening method based on secondary sources.

Keywords: Hasankeyf, Natural and Cultural Heritage, Sustainability, Ilisu Dam, Batman

The Consequences of the Iranian Islamic Revolution on the Modern Muslim World

POLITICAL SCIENCES / SİYASET BİLİMİ

Mariam Ugulava (*Georgian Technical University*)
mariam.ugulava77@gmail.com
Georgia

The Islamic State of Iran is one of the largest countries in the world in Central Asia. This ancient country is at the crossroads of east-west cultural, intellectual, and political events. Iran is a world leader in oil and natural gas extraction, agro-diversity, ecotourism, and tourism in general. The Islamic State of Iran needs to reduce the western influence in the region, due to this reason, Iran is actively using soft power and hybrid warfare. The paper will discuss the consequences of the Islamic Revolution in Iran on the modern Muslim world. I think the issue is quite interesting and topical, it is the result of the Islamic Revolution of Iran, and the many vicious practices that exist in the Muslim world today. The paper aims to visually highlight the beginning of the Islamic Revolution in Iran as a new historical phenomenon. What a turning point he played in turning religious ideology into a state policy.

Key Words: Revolution, Islam, Muslim, Modern, State

**Exchange for Agricultural Tourism and Agricultural Tourism
(TATUTA) Applications: Example of Eastern Anatolia Region
Tarım Turizmi ve Tarım Turizmi için Takas (TATUTA) Uygulamaları:
Doğu Anadolu Bölgesi Örneği**
TOURISM / TURİZM

Mustafa Doğan (*Batman University*)
İbrahim Rüzgar (*Batman University*)
doganmustafadogan@gmail.com
Turkey

Individuals who protect nature and have developed environmental awareness are increasingly willing to travel to rural areas, participate in agricultural activities on farms, and engage in ecological agriculture. In this study, rural tourism and agro-tourism activities were examined through the TATUTA (Agriculture Tourism Exchange) project of the Buğday Ecological Living Association and the farms in the Eastern Anatolia Region; rural tourism, agro-tourism and the TATUTA project were studied; agro-tourism activities were investigated through Yalçiner Farm and Pehlivanlı Trout Farm operating in the Eastern Anatolia Region by using the interview technique and direct observation with farm owners and managers. The study is based on qualitative research and data was collected through exploration, direct observation and interview techniques. In the study, it was observed that the interaction between the guests visiting the farms and the local people developed an awareness of ecological agriculture and that the farms included in the TATUTA project contributed positively to the promotion of the region. The farms involved in the project mostly generate direct income from the project as well as indirect income from labor supply. It was revealed that the farms involved in the project were appreciated and supported by both guests and local people, which had a positive impact on the motivation of the farm owners.

Keywords: Agro tourism, Wheat Ecological Life Association, TATUTA Farms, Tourism, East Anatolia Region, Turkey

At the Origins of Russian Eurasianism

POLITICAL SCIENCES / SİYASET BİLİMİ

Nana Bakhsoliani (*Ivane Javakhsishvili Tbilisi State University*)
nana.bakhsoliani@tsu.ge
Georgia

In Russian geopolitical thinking, the trend known as Eurasianism occupies a special place. According to this concept, Russia is neither a European nor a Slavic state. It is the heart of Eurasia and therefore the world, central land, a special type of civilization that combines Aryan-Slavic culture, Mongolian nomadism, and Orthodox tradition. This is the symbiosis that prepared the ground for the annexation of other Russian principalities by Moscow principality and gave rise to the centralized state of Russia. The Russian state, as well as Russian nationalism and geopolitics, were clothed in messianism. Today as well, the messianic function of Russia is shared and accepted by Russian nationalists. This was the basis of Tsarist Russia, later the Soviet Union, the collapse of which turned Russia into an ethnic state. Therefore, the ideological basis for the new union should be Eurasianism with a certain dose of Orthodoxy and Islam.

Key Words: Eurasianism, Russia, Orthodoxy, Islam, Soviet Union.

A Problem Face by Student During Research
PSYCHOLOGY / PSİKOLOJİ

Nancy Francis Macwan (*CVM University*)
nancymac1995@gmail.com
India

Child Friendly City Studies of Municipalities in Turkey
Türkiye'deki Belediyelerin Çocuk Dostu Şehir Çalışmaları
PUBLIC MANAGEMENT / KAMU YÖNETİMİ

Nihal Şirin Pınarcıoğlu Ocakhan (*Batman University*)
Makbule Şiriner Öner (*Batman University*)
nihalsirin@gmail.com
Turkey

With the emergence of the idea that children have rights and that they should be protected in international law in the 20th century, awareness of children's rights has increased and the number of studies and regulations on the subject has increased. In particular, the United Nations (UN) Convention on the Rights of the Child and the Child-Friendly Cities Initiative of the United Nations Children's Fund (UNICEF), which is a guarantee for the implementation of this convention, are important works that are effective at a universal level for children. The aim of this study is to examine the child-friendly city practices carried out for the realization of children's rights and the studies carried out in Turkey. In this context, firstly the UN Convention on the Rights of the Child and UNICEF's Child-Friendly City activities are discussed, and then the focus is on child-friendly city activities, which were initiated in 10 municipalities in Turkey in 2014.

Keywords: Child friendly city, children's rights, municipality

Mental Health of Higher Secondary Students

GENDER & WOMAN STUDIES / TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI

Nitinbhai Vinubhai Parmar (*CVM UNIVERSITY*)
nitin.parmarad3@gmail.com
India

Due to the changing world, it affects on the mentality of children who come under the adolescence age. Due to adolescence students can't pay attention on the study. So, to find the problems and to find the solution this study is going to be in existence. In this paper I would like to examine the student's mental gealth who are in high school. And try to identify their problems and I will try to give solution.

Mass Media - An Effective Aid to the Present Education System

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Preeti Shrivastava (*CVM University*)
preetishr@waymadedu.org
India

According to Dr. Abdul Kalam education is endless journey through knowledge and enlightenment.

Today world is facing two general problems-“information explosions” and the “population explosion”. Information explosion means an explosion of knowledge, Throughout the world, social and technological changes are taking place rapidly due to expanding world of information. So there is explosion of knowledge. New frontiers of knowledge are opening day by day and the horizon of human knowledge and understanding is expanding very fast changes in education. Role of mass media such as television, radio and internet is very important when it comes to updating and imparting environmental knowledge. Due to expanding world knowledge social and technological changes are taking place rapidly ,all over the world. Horizon of the human knowledge and understanding is also expanding very fast. Like population and information explosion the need of education is to provide more education to more students in less time to solve this problem successfully, various media of mass communication are required.to tackle these problem in education the mass media plays a very big role itself.it provide information about the subject to mass with in less time. It act an agency of social change

Key words: Mass media, Effective Aid , Education System

To Study Digital Literacy Skills Among School Teachers.

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Preeti Shukla (*CVM University*)
preeti.shukla90@gmail.com
India

Digital Literacy in the field of education is not desired attribute any more but is essential. In the tough times when world is fighting with Corona and people are finding hard to send their kids to school, need of imparting education is no less important than it was before. Many teachers across India learnt the digital literacy skills to keep up with the education transmission. This has been the motivation behind this research to study the Digital Literacy Skills among school teachers. Research is being limited to state of Gujarat. Teachers were given questionnaire to fill and the responses were recorded. It was analysed that teachers are aware of basic computer skills but they lack proficiency. No formal education is provided to them regarding digital literacy skills.

The Deepening Current Deficit Issue of Turkey After Post-Pandemic
Türkiye'nin Pandemi Sonrası Yoğunlaşan Cari Açık Sorunu
ECONOMICS / İKTİSAT

Ronayi Yitik (*Batman University*)
İsmail Şiriner (*Batman University*)
ryitik47@gmail.com
Turkey

Long-term current deficit issue which have become a common problem of developing countries, can cause serious problems in the economy. Turkey's current deficit issue and its financing have been an ongoing problem for years, it has deepened after the pandemic and the Ukraine-Russia crisis. The increase in the country's foreign debt due to the financing of the current deficit with debt threatens the future of the economy. In this study, the current deficit issue and sustainability, when the current deficits issue became a threat to the economy, the current deficit issue problem in Turkey and the factors affecting the current deficit will be mentioned. Determinants of Turkey's current deficits are not only internal dynamics, evaluating them with external dynamics will give more accurate results. This study will argue that the current deficit issue is an important problem for the Turkish economy and that the capital accumulation model applied as a solution proposal should be changed and it should produce goods with high added value in exports.

Inequality, Public Administration, Development, and the Tax System

ECONOMICS / İKTİSAT

Rusudan Bulbulashvili (*Georgian Technical University*)
rusa.bulbulashvili@gmail.com
Georgia

The article compares and analyzes foreign and Georgian markets for medical industry products. The author believes that the results and efficiency of the health system directly depend on the provision of structural units - medical-preventive facilities, which have not enough medical equipment. According to the author, the level of supply of medical devices is largely determined by the level of development of enterprises in the medical industry, under which the study refers not only to specialized enterprises but also to enterprises for which they diversify medical devices products. Marketing analysis of medical devices in Georgia and abroad has shown that the most important market volumes are the USA, Japan, and Germany. In recent years, we should include China in the list of these countries. The Compound Annual Growth Rate (CAGR) is the average rate at which investment has grown over a year, providing the milestones for implementing innovative medical device projects in these countries. Keywords: Medical device, products, medical industry.

Comparative Study of Teacher Education with Other Countries

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Sarita Soy (*CVM University*)
sartasoy@waymadedu.org
India

“Knowledge is Power”, the teacher occupies a very important place in society because he brings about the transfer of the intellectual tradition from one generation to the next. He maintains the level of technological skill and keeps the light of civilization burning bright. He is taking place in the silent social revolution that is taking place in the country. His duty does not end in the classroom with his students. He owes a duty to the society and the nation. He should be abreast of the developments in the country and the world. Teachers shape the destiny of future citizens. The teacher occupies the most important place among the three organs of educational process- Teacher, Student and Content. The secondary Education Commission (1952) rightly points out we are convinced that the most important factor in the contemplated educational reconstruction, is the teacher, his personal qualities, his educational qualifications, his professional training and the place that he occupies in the school as well in the community. Teacher education as it stands today in our country have several patterns of training. We have trained of teachers for high school level in all states. Some of the institutions are run by Government herself, some departments have caught university, some are affiliated colleges, some are training colleges which exclusively run by Government, some regional colleges they trained teachers. The prevailing system of education in India was modeled on the lines of the system of Education functioning in England. Therefore our system of teacher education follows the English lines. In England the standard of school education is sufficiently high, but the teacher educations want to further raise their standard. The teacher educators in U.S.A. as well as other countries are concerned in their programme for teacher education. In this paper we discuss about the comparative study of teacher education.

Problems of Adolescents & Counseling

PSYCHOLOGY / PSİKOLOJİ

Seema Vivek Damle (*PES College of Education*)
seema3110@yahoo.com
India

A person who is mentally healthy will be efficient, social & moral. Such personalities are groomed in healthy family, society & especially in school atmosphere. Researchers being school teachers for over two decades had a chance to observe & interact with school students at adolescent stage. As it is said-Adolescence is a period of transition for every child & it is often described as "The period of storms & stresses." It is observed that following factors usually have adverse effects on the mental health of adolescent girl students. Sudden physical changes at this stage, Lack of friendliness & healthy relations with teachers, Stressful family or social atmosphere, Parents fail to understand the behavior of the adolescents. Researchers have observed much more stress among adolescents. & this stress according to them is the Root cause of disturbed mental health. Objectives; To find stress level among adolescent girl students. To develop stress management skills among adolescent girl students. To explain the students how to prevent & preserve mental health using stress management. To compare the stress levels before and after training program. Research Methodology 80 Adolescent girl students of 9th standard from Modern Girls High school, Pune, Maharashtra. This research is applicable for adolescent girl students. The research is limited to Modern Girls' high school 80 ninth standard students in Pune. Methodology; Experimental Survey method. Tools Of Research: Stress inventory test, Questionnaire-Students & teachers, Parents, Observation. Through this research researchers will try to develop Stress management skills which are very important for preservation & promotion of mental health.

Role of Pedagogies in 21st Century for Effective Learning

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Sefali Patel (*CVM University*)
sefalipatel@waymadedu.org
India

Because of advancement of science and technology, noteworthy changes are occurring in the areas such as to new scientific discoveries, globalization, development of astronautics, robotics, and artificial intelligence. The current era is called the age of digital technologies and knowledge but still classroom has not changed meaningfully compared to the last century or even like two centuries ago. It is very necessary to use innovative teaching methods and study the understanding of changes in pedagogies by teachers which emphasized on four areas: the development of the subject of pedagogy, environmental approach to teaching, the digital generation and the changes taking place, and innovation in teaching. The theory of education has two levels. At the macro-level, in the “education-society” relationship, decentralization and diversification, internationalization of education, and the introduction of digital technologies occur. At the micro-level in the “teacher-learner” relationship, there is an active mixture of traditional and innovative methods and combination of an activity approach.

Gender and Mental Helath:- A Study

GENDER & WOMAN STUDIES / TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN ÇALIŞMALARI

Shefali Morani (*CVM University*)
shefalimorani.sm@gmail.com
India

Critical Analysis of National Education Policy 2020

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Shreya A Patel (CVM University)
sp869826@gmail.com
India

It is well known fact that a well-defined, visionary and futuristic education policy is a must for every country because education is the key driver of economic and social progress. This is the National Educational Policy reformed after 34 years. NEP 2020 is the outcome of an extensive and in depth report submitted by Committee members with inputs from people countywide at all levels. The transformational reforms in the National Educational Policy NEP 2020 highlights the policy requirements of holistic, multidisciplinary and futuristic education. It focusses on bringing about the catalyzing of quality research and the possibilities and requirements for the equitable use of technology for better reach in education. The National Education Policy- 1986 focused on common curriculum framework that contains a common core along with other components that are flexible. Child-centric approach is given prominence in elementary education, followed by secondary education giving prominence to girl child education and SC, ST and BC categories of education. The National Education Policy-2020, which is reformed after 34 years, emphasized more on holistic approach with multi-disciplinary courses and students are facilitated with bucket system of choosing subjects of their interest.

Key Words: National Education Policy 2020 (NEP 2020), Quality Education, Education System, Socio-Cultural, Economy, Child-centric

Project Based Learning
EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Smruti Salve (*PES College of Education*)
smrutiedu453@gmail.com
India

Use of Pedagogy for Development of Student Teaching

EDUCATION / EĞİTİM BİLİMLERİ

Suvarna Ranpise (*PES College of Education*)
Sranpise21@gmail.com
India

Pedagogy itself is a contest term but involves activities that suggest changes in the learner. Pedagogy comprises teachers' ideas, beliefs, attitudes, knowledge and understanding about the curriculum, the teaching and learning process and their students, and which impact on their 'teaching practices', that is, what teachers actually think, do and say in the classroom. Recent curriculum reforms have moved away from 'teacher-centered' pedagogic approaches to more 'student-', 'learner-' or 'child-' centered, or 'active' learning approaches. Less openly and sometimes more coolly, pedagogic approaches are also informed by theories of learning, such as behaviorism and social constructivism. Teaching practices are the specific actions and discourse that take place within a lesson and that physically enact the approach and strategy. The ultimate goal of any pedagogy is to develop student learning, and yet the 2005 Global Monitoring Report on quality (UNESCO, 2005) includes creative, emotional and social development as indicators of quality learning. In order to include a wide number of studies on pedagogy, the researcher has conceptualized 'effective' pedagogy as those teaching and learning activities which make some observable change in students, leading to greater engagement and understanding and/or a measurable impact on student learning. Researcher observed that effective teacher pedagogic practice may be higher student attendance, use of resources, use of specific practices and stakeholder satisfaction, such as parents and community members.

Inflation and Policies Regarding Inflation: The Case of Turkey (2018-2022)
Enflasyon ve Enflasyona Yönelik Politikalar: Türkiye Örneği (2018-2022)

ECONOMICS / İKTİSAT

Tuba Çiçek (*Batman University*)
İsmail Şiriner (*Batman University*)
tubacicek719@gmail.com
Turkey

Inflation, which means the excess money supply in the market and the increase in prices in general terms, was experienced in the first instance in Turkey in 1939 and the inflation that has been occurred in certain periods has been in existence in Turkey for the last 30 years. High and sustained inflation has a negative effect on the Turkish economy. The economic stability created by inflation in Turkey also restrains the expansion of the country. It causes deterioration in income distribution, increase in poverty and decrease in welfare level. Inflation penetrates countries and societies in every scope. The short-term effectiveness of the policies implemented in the high inflation experienced in the 2001 crisis reveals the misconception of their applicability against the high inflation occurring today. Since the foreign currency and debt crisis in 2018-2022 is one of the economic crises in the history of Turkey, which continues in Turkey and has international repercussions due to financial contamination, the years 2018-2022 are taken as a basis in this study. The record depreciation of the Turkish lira causes inflation rates to reach double digits. The policies implemented for inflation are examined. High inflation gives rise to the subsistence level of the minimum living. The minimum wage raises implemented to alleviate this impoverishment increase submission and cause inflation to rise again. In the study, the data announced by the Turkish Statistical Institute (TUIK), Organization for Economic Cooperation and Development and the inflation objectives of the Central Bank are analyzed. Problems caused by inflation and solutions are discussed. In this context, the main object of the study is to examine the effects of the policies implemented in inflationary terms in Turkey on the economy and to submit a policy for decreasing inflation.

Keywords: Inflation, Interest Policy, Poverty

**Book Fairs in the Context of Literary Tourism:
An Example of Istanbul and Frankfurt Book Fairs**
**Edebiyat Turizmi Bağlamında Kitap Fuarları:
İstanbul Ve Frankfurt Kitap Fuarları Örneği**
TOURISM / TURİZM

Umut Balcı (*Batman University*)
Cemile Aktemur (*Batman University*)
balci_u@yahoo.de
Turkey

Book fairs are one of the events that are rapidly gaining importance today and attract participants both from the domestic country and abroad. Although book fairs, which are one of the sub-genres of literary tourism, are organized in every country of the world, Germany is the leader of this worldwide. Thanks to book fairs, participants not only have the opportunity to interact with people from different cultures, but also have the opportunity to participate in cultural, artistic and literary events taking place at the fairgrounds. In this way, they can constantly contact books, bookstores and authors during the fair. The aim of the study is to analyse the content of book fairs, which are one of the sub-genres of literary tourism, to examine the opportunities they offer to the participants, thus emphasizing the social, cultural and artistic importance of these fairs. In this study, in which TÜYAP Istanbul Book pages of the related fairs were analysed by document review method and the results obtained were added to the study.

Keywords: Fair, book fair, TÜYAP Istanbul Book Fair, Frankfurt Book Fair

JEL Codes: Q01, O10, O44, Q57

PROCEEDINGS

BOOK FAIRS IN THE CONTEXT OF LITERARY TOURISM: AN EXAMPLE OF İSTANBUL AND FRANKFURT BOOK FAIRS

EDEBİYAT TURİZMİ BAĞLAMINDA KİTAP FUARLARI: İSTANBUL VE FRANKFURT KİTAP FUARLARI ÖRNEĞİ

Cemile Aktemur (Batman Üniversitesi)

ORCID: 0000-0002-1826-056X

c.dulun@hotmail.com

Umut Balcı (Batman Üniversitesi)

ORCID: 0000-0001-8196-4351

balci_u@yahoo.de

Abstract

Book fairs are one of the events that are rapidly gaining importance today and attract participants both from the domestic country and abroad. Although book fairs, which are one of the sub-genres of literary tourism, are organized in every country of the world, Germany is the leader of this worldwide. Thanks to book fairs, participants not only have the opportunity to interact with people from different cultures, but also have the opportunity to participate in cultural, artistic and literary events taking place at the fairgrounds. In this way, they can constantly contact books, bookstores and authors during the fair. The aim of the study is to analyse the content of book fairs, which are one of the sub-genres of literary tourism, to examine the opportunities they offer to the participants, thus emphasizing the social, cultural and artistic importance of these fairs. In this study, in which TÜYAP İstanbul Book pages of the related fairs were analysed by document review method and the results obtained were added to the study.

Keywords: Fair, book fair, TÜYAP İstanbul Book Fair, Frankfurt Book Fair

JEL Codes: Q01, O10, O44, Q57

1. Giriş

Edebiyat turizminin alt türlerinden biri olan kitap fuarları günümüzün önemli ve popüler etkinlikleri arasında yer almaktadır. Çünkü bu fuarlarda sadece kitap alım-satımı değil, kültürel ve edebi etkileşim ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kitap fuarları, kültürel etkileşim, ülke tanıtımları, diğer turizm alanlarında farkındalık oluşturma, etkileşim ve soyut miras birikimi gibi birçok kültürel parametreyi içerisinde barındırmaktadır (Bkz. Balcı ve Dilek, 2021, s. 276vd.).

Almanya, kitap fuarları bağlamında Avrupa ülkeleri arasında başı çekmektedir. İlki 1949 yılında düzenlenen Frankfurt Kitap Fuarı ile Almanya kitap fuarcılığı konusunda girişimde bulunmuş ve o tarihten bu güne kadar bu fuar her sene hem etkinlik hem de katılımcı sayısını arttırarak devam etmektedir. Nitekim Frankfurt Kitap Fuarı'nın II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Almanya'nın yerle bir olduğu bir dönemde (Bkz. Dann, 1983; Werner, 1977) organize edilmesi ve sürekliliğinin sağlanması son derece önemlidir. Savaşın hemen sonra Almanya'nın kitaplara sarılması, belki savaşın yaralarını ve acısını edebiyatla sarma girişimidir. Çünkü savaşın hemen sonra Alman edebiyatı ciddi sıçrama yaşamıştır (Kargı, 2009; Öztürk, 1999; Zengin, 2011).

2. Çalışmanın Amaç ve Yöntemi

Kültür üretimi ve aktarımının en önemli kaynaklarından kitap ve kitap yayıncılığıdır. Modern yayıncılığın başlangıcından itibaren kitap yayıncılığı, özel girişimlerin ve kamunun ortak girişimleri ile günümüzdeki halini almıştır. Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de yayıncılık faaliyetleri artarak çoğalmakta, yayın evleri insanları bir çatı altında buluşturan faaliyetler düzenlenmektedir. Ülkemizde kültür etkileşiminin ve kültürel zenginleşmenin öncüleri arasında TÜYAP tarafından organize edilen İstanbul Kitap fuarı başı çekmektedir. Almanya’da ise bu görevi Frankfurt Kitap Fuarı üstlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmanın amacı, edebiyat turizmi bağlamında kitap fuarlarının faaliyetlerini incelemek, İstanbul ve Frankfurt kitap fuarları örnekleminden yola çıkarak söz konusu fuarların kuruluşu, tarihçesi, faaliyetleri ve katılımcı oranı açısından incelemek ve bu fuarların genelde turizm sektörüne, özelde edebiyat turizmine katkılarını analiz etmektir.

Çalışmada doküman inceleme ve analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman çeşitleri olarak kitaplar, mektuplar, dergiler, günlükler, haritalar, çizelgeler, istatistikler, anayasa ve yönetmelikler, yasal metinler, gazeteler, fotoğraflar, anılar, röportajlar, okul kayıtları, sağlık ve kamu kayıtları, resimler, videolar, mesajlar vb. (Kırıl, 2020) gibi her türlü belge doküman gurubuna girmektedir. Doküman analizinde belgeler tarama yoluyla toplanır, içerik analizine tutulup sonra da yorumlanmaktadır. Bu çalışmanın dokümanlarını İstanbul Kitap Fuarı ile Frankfurt Kitap Fuarı’nı web sayfaları oluşturmaktadır. İlgili fuarların sayfaları analiz edilerek gerekli verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu iki fuarın örneklem olarak seçilmesinin amacı her ikisinin de organize edildikleri ülkede öncü fuarlar olmalarıdır.

3. Kitap Fuarlarının Turizm Bakımından Önemi

1980 ile 1990’lı yıllarda *kültürel turizm* kavramı WTO ve Bileşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından ilk defa kullanılmıştır. WTO ve UNWTO dünya ekonomisi içindeki *kültür turizmi* payını hesaplamış ve şaşırtıcı olumlu sonuçlar elde etmiştir. Bu durum tüm ülkeler tarafından kültürel turizm alanlarının ilerleyebileceği ve rekabet edebileceği sahalar şeklinde görülüp, bu temelde yeni adımlar ve stratejiler geliştirilmesine vesile olmuştur. Sonrasında akademik çalışmaların yapılıp, ders kitaplarının basılması, kültür-ekonomi-turizm üçgeninde koyulacak hedeflerin oluşturulması, kültür turizminin aşamalı ve hızlı bir şekilde bilim dünyasında, devlet politikalarında, özel ticari hayatta yer edinmesini sağlamıştır. Ulusal ve uluslararası seyahatlerin artması ile kültürel turizme karşı ilgi “patlaması” başlamış ve öncesinde “1990’ların başından itibaren kültürel turizmin elit müşterilere yönelik ilk baştaki yöneliminden farklı olarak, kitle piyasasına yönelmesi kararı ile” yeni bir kültürel ekonomik akım meydana gelmiştir (Richards ve Raymond, 2000).

Fuarların kültürel etkileşime olanak sunması önemlidir, fakat bunun dışında ülkelerin ekonomilerine de katkı sunmaktadırlar. Çünkü uluslararası arenada tanınmış fuarlar dünyanın her köşesinden katılımcı çekebilmektedir. Bu da hem kültür etkileşimine hem de ekonomik gelişmeye sebep olmaktadır. Örneğin Berlin Film Festivali, Cannes Film Festivali, Frankfurt Kitap Fuarları, Venedik Karnavalı, Rio Karnavalı, Los Angeles/Madrid/Londra Sanat Fuarları gibi marka etkinlikler, ülkelerin küresel ekonomik dengelerinin başarılı olmasını dolayısıyla kültürel miras zenginliklerinin devamlı olarak katlanmasını sağlamaktadır (Bkz. Aybek, 2021). Kısacası, fuarlar turistik hareketliliği arttıran, ülkelerin kültürel ve ekonomik canlılığını geliştirip ilerleten etkinliklerdir.

Kitap fuar organizasyonları birçok açıdan gerek katılım, gerek iş, gerek işletmecilik ve gerekse organizasyon boyutları ile toplumun önemli bir kısmını etkileyebilmektedir. Kitap fuarlarının belli amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar ilgili kültür turizminin yolları ortak noktada keşsetmektedir. Belli dönemlerde kitap fuarları düzenlemekte ve insanlar kitap fuarlara katılım göstermektedir. Düzenlenen fuarlara yabancı katılımcıların da katılmasının ülke tanıtımı ve turizm faaliyetleri açısından önemli görülmektedir. Diğer

taftan fuarlar hem katılımcı firmalara hem de ziyaretçilere pek çok olanak sunmaktadır: Örneğin Alman Fuarcılık Sanayii Derneği (AUMA, 2014), fuarların katılımcı ve ziyaretçilere sunduğu fırsatları ve sağladığı faydaları aşağıdaki şekilde özetlemektedir (Akt. Cengiz ve Yücel, 2017:75):

Katılımcı Firmalara Sunduğu Fırsatlar:

- Yeni pazarları (piyasa nişlerini) keşfetmek ve bilgi toplamak
- Rekabetçiliğin değerlendirilmesi
- İhracat şansını değerlendirmek
- Genel endüstri durumunu değerlendirmek
- Başarılı ortaklıklar kurmak
- Mesleki etkinliklere katılmak
- Yeni trendleri belirlemek
- Şirket / ürün için yeni pazarlara girmek
- Katılımı diğer faaliyetlerle birleştirmek (etkinlikler, seminerler, şirket turları)
- Satış hacmini artırmak
- Kişisel kayıtların listesini genişletmek
- Yeni müşteri gruplarıyla tanışarak müşteri portföyünü genişletmek
- Marka bilinirliğini arttırmak
- Müşterilere ve genel halka reklam etkisini arttırmak
- Basın faaliyetlerini genişletmek
- Bireysel müşteri gereksinimlerini ve müşteri taleplerini tartışmak
- Mevcut ticaret ilişkileri geliştirmek
- Deneyimleri paylaşmak
- Fiyatlandırma seçeneklerini keşfetmek

Ziyaretçilere Sunduğu Fırsatlar:

- Yeni ürünleri ve uygulama yelpazesini keşfetmek
- Fiyatları ve koşulları karşılaştırmak
- Belirli ürünleri aramak
- Şirket ürünleri ve ürün yelpazesi için fikir edinmek
- Yeni iş ortaklarıyla tanışmak, var olan ilişkileri kuvvetlendirmek
- İlgili pazarlara genel bakış
- Ekonomik durumu ve işletme beklentilerini değerlendirmek
- Belirli ürünlerin ve sistemlerin teknik fonksiyonları ve doğası hakkında bilgi edinmek
- Destekleyici programa katılmak
- Mevcut sorunlara çözüm bulmak
- Konferanslar ve özel gösterilere katılmak
- Profesyonel ve kişisel eğitim
- Sipariş vermek, sözleşmeler yapmak
- Karşılaştırılabilir şirketlerle iletişim kurmak
- Ziyaretçi olarak katılımcıların seçeneklerini değerlendirmek

3.1. İstanbul Kitap Fuarı¹

İstanbul Kitap Fuarı, TÜYAP ve Türkiye Yayıncılar Birliği'nin ortaklaşa düzenledikleri uluslararası bir kitap fuarıdır. Her yıl sonbahar aylarında düzenlenen fuarın ilki, 1982 yılında, 28 yayınevinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 28 Haziran 1979 tarihinde, İstanbul'da kurulan TÜYAP (Tüm Fuarcılık Yapım AŞ) Türkiye merkezli bir fuar organizasyonu şirkettir. Ana faaliyet konusu yurt içinde ve yurt dışında fuar düzenlemek olan kuruluş, ilk fuarlarını İstanbul Spor ve Sergi Sarayı ve İstanbul Taksim'de bulunan Etap Marmara Oteli'nde hazırlamış, hızla çoğalan projeler ve sanayi fuarlarına yöneliş, geniş fuar alanı ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Uluslararası standartlarda modern bir alt yapıya sahip "TÜYAP İstanbul Fuar ve Kongre Merkezi"ni 1996 yılında hizmete açarak sağlamıştır.

Türkiye'de fuarcılık sektörü ilk kez TÜYAP ile birlikte düzenli bir ticari faaliyet olarak görülmüştür. TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezi günümüzde 120.000 m2 kapalı ve 25.000 m2 açık toplam 145.000 m2 fuar alanında uluslararası nitelikte imkânlar sunmaktadır. TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezi, Türkiye'de özel sektörün sahip olduğu ilk fuar merkezidir. TÜYAP, İstanbul'daki gelişim ve büyümesine paralel olarak, Anadolu'ya da birçok yatırım yapmış; Bursa, Konya, Adana, Samsun ve Eskişehir fuar alanlarını hizmete sunmuştur. TÜYAP, yurt dışında da Moskova, Tahran, Tiflis ve Üsküp ofisleri ve 27 ülkedeki temsilcilik ağıyla, dünyada ve ülkemizde fuarcılık sektörünün öncülerinden biri haline gelmiştir.

TÜYAP, devletten bağımsız özel bir kurum tarafından düzenlenen bir fuar olması sebebiyle fuarda sadece kitap satışının yapılmadığı, bununla birlikte etkinlik programı, yayınevlerinin katılımı, konuşmacıların ve yazarların seçimi gibi konularda yayınevleriyle birlikte hareket eden özerk bir kurum olmuştur. Bu özerklik fuarın kültürel boyutunu besleyen yaşamsal bir dinamik sağlarken, böylelikle fuara katılan yayınevi tür ve çeşitliliği korunmuş ve TÜYAP, her tür politik ve kültürel görüşe sahip yazara etkinliklerde kendini ifade etme olanağı sağlayacak kamusal alan imkânı sunmuştur (Yaralı, 2021). TÜYAP, İstanbul fuar merkezinden sonra Bursa, Konya, Adana, Samsun, Eskişehir ve Kayseri'de fuar alanları hizmete açılmıştır. Şirket, yurt dışında da Moskova, Tiflis, Üsküp, Sofya, Kahire ve Tahran irtibat ofisleri ve 27 ülkedeki temsilcilik ağıyla, dünyada ve Türkiye'de fuarcılık sektörünün önde gelen kuruluşlarından birisi hâline gelmiştir. TÜYAP, ilk fuar organizasyonunu düzenlediği Haziran 1981'den bu yana, 1.700 yurt içi ve 39 ülkede 189'u aşkın yurt dışı fuar ile 125 ülkeden 316.315 firmaya hizmet vermiş ve 211 ülkeden 60.394.313 ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır. TÜYAP 07 Şubat 2002'de TS EN ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi'ne dahil olmuştur. Yurt içi ve yurt dışı meslek örgütleriyle iş birliğine büyük önem veren TÜYAP, ICCA (Uluslararası Kongre ve Toplantı Derneği), INTEREXPO (Uluslararası Ticaret Fuarlarına Katılımlardan Sorumlu Organizatörler Birliği), ICC (Uluslararası Ticaret Odası) ve UFI (Küresel Fuar Endüstrisi Birliği) üyesidir. Türkiye'de fuarcılık sektörünün en önemli meslek kuruluşu olan Türkiye Fuar Yapımcıları Derneğinin kuruluşuna öncülük etmiş olup hâlen derneğin dönem başkanlığını da yürütmektedir.

En son 2019 yılında düzenlenen 38. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı ve TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş. tarafından düzenlenen ARTİST 2019 / 29. İstanbul Sanat Fuarı, 10 Kasım 2019 Pazar akşamı saat 19.00'da 605.000 kitapsever ve sanatseverin ziyaretiyle sona ermiştir. 2019 yılında Yayınevi katılımcı sayısı: 800, Etkinlik Sayısı:300, İmza Günü: 3500, Yabancı Firma: 100, Yabancı Ülke:15, Uluslararası Konuklar: 17 Fuarlarımızı okullarıyla birlikte ziyaret eden öğrenci sayısı geçtiğimiz yıla oranla %20 artış göstererek 221.293'e ulaşmıştır.

¹ Fuar ile ilgili bilgilere fuarın resmi web sayfasından ve <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%9CYAP> sayfasından ulaşılmıştır (Erişim: 09.11.2022)

3.2. Frankfurt Kitap Fuarı²

Frankfurt Kitap Fuarı, her yıl Almanya'nın Frankfurt şehrinde düzenlenen, dünyanın en büyük kitap fuarı olarak kabul edilen organizasyondur. Basılı ve elektronik yayıncılık alanında faaliyet gösteren kuruluşların katılımıyla 1949 yılından bu yana gerçekleştirilmektedir. Frankfurt Kitap Fuarları'nın resmi olarak ilk kez 1949 yılında kurulduğu söylene de bilimsel kaynaklar bu tarihi "Tarihi Frankfurt Buluşmaları" adı ile 1400'lü yıllara dayandırmış, 1700'lü yıllarda da yerleşik bir düzene kavuştuğu yönünde kaydetmiştir (Rovelstad, 1973; Rautenberg 2000; Labarre 2012; Houston, 2014, Akt. Aybek, 2021, 68) Hatta bu tarihin çok daha geriye gittiğini ve tahminen 1200'lü yıllara kadar varabileceğini ifade eden araştırmacılar da var olmuştur (Weidhaas, 2007, Akt. Aybek, 2021, 68).

Fuarda 100'den fazla ülkeden yaklaşık 7.000 yayıncıyı buluşturmakta olan fuarın düzenlendiği tarihlerle sınırlı kalmayan ve Frankfurt Kitap Fuarı tarafından yıl boyunca organize edilen edebiyat, sanat, bilim, kültürel etkileşimler, iş, dil, din konularında muhtelif ülkelerin önde gelen yazar, araştırmacı, bilim insanları ve sivil toplum örgütlerinin katılımlarıyla 3.000'den fazla açık oturum, söyleşi, panel ve konferans düzenlenmektedir. 2019 Frankfurt Kitap Fuarı'nda 302.267 ziyaretçi, 7.450 ticari katılımcı yer almıştır. 4.000 etkinlik düzenlenmiş ve 10.000 gazeteci fuarda bulunmuştur. Fuara katılan ziyaretçiler (302.267) 147 ülkeden olup bu ziyaretçilerin 174.477'si ticari ziyaretçi (yayıncı, çeviri ekipleri vb.), 127.790'ı ise bireysel/özel ziyaretçilerden oluşmuştur. Toplam ticari katılımcıların (7.450) % 30'u (2.223) Almanya'dan katılan ticari katılımcı olup, % 70'i ise (5.227) uluslararası ticari katılımcılardan oluşmuştur (Aybek, 2021).

4. Sonuç

Kitap fuarların birçok açıdan gerek katılım, gerek iş, gerek işletmecilik ve gerekse organizasyon boyutları ile toplumun önemli bir kısmını etkileyebilmektedir. Belli dönemlerde kitap fuarları düzenlemekte ve insanlar buna katılım göstermektedir. Fuarlar kongrelere göre daha büyük olmakta ve daha farklı kesimlerden katılımlara ev sahipliği yapmaktadır. Ülkemizde en kapsamlı faaliyet gösteren ve bilinen TÜYAP kitap fuarı uluslararası platformlarda ülkeyi temsil etmektedir. Bu tür organizasyonların gelişebilmesi için daha fazla girişimci ve daha fazla desteğe ihtiyaç duyulmaktadır.

TÜYAP İstanbul Kitap fuarı ile Frankfurt Kitap Fuarı dünyanın önde gelen kitap fuarlarından. Yüzbinlerce ziyaretçinin katıldığı bu fuarların etkinlik sayısı çok yüksektir. Böylelikle katılımcıların organizasyondan hem keyif alması hem de kültürel etkileşime girmesi sağlanmaktadır. Türkiye'de organize edilen diğer kitap fuarlarının kalitesinin ve etkinlik seçkisinin sayısı artırılmalı, kitap fuarı kültürü her ile yayılmalıdır.

Kitap fuarlarının edebiyat turizm içinde önemli bir yere sahip olduğu, kültürel etkileşimin ve ülke tanıtımı için önemli rol oynadığı açıktır. Ancak kitap fuarları ile ilgili ulusal yayında çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili derinlemesine araştırma yapılmasının geleceğe yönelik kitap fuarlarına yol gösterici olacağı değerlendirilmiştir. İyi bir rehber olmak için iyi bir haritaya ihtiyaç duyulacağı göz önünde bulundurularak çalışmalar yürütülmesi ve çözüm önerileri sunulması edebiyat turizmi açısından önemli görülmektedir.

² Fuar ile ilgili bilgilere fuarın resmi web sayfasından ve https://de.wikipedia.org/wiki/Frankfurter_Buchmesse sayfasından ulaşılmıştır (Erişim: 09.11.2022)

Kaynakça

- Aybek, B. P. (2021). Edebiyat ve Ekonomi İlişkisi Kapsamında Kitap Fuarları. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Balcı, U. & Dilek, S. E. (2021). *Edebiyat Turizmi. Kavramlar, Türler, Örnekler*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Dann, O. (1983). Die Hauptstadtfrage in Deutschland nach dem 2. Weltkrieg. *Hauptstädte in europäischen Nationalstaaten, München/Wien*, 35-60.
- Frankfurter Buchmesse: <https://www.buchmesse.de/en> (Erişim: 09.11.2022)
- Frankfurter Buchmesse: https://de.wikipedia.org/wiki/Frankfurter_Buchmesse (Erişim: 09.11.2022)
- Houston, R.A. (2014). Literacy in Early Modern Europe: Culture and Education, 1500- 1800. Londra ve New York: Routledge.
- Kargı, B. (2009). Wolfdietrich Schnurre'nin 'Karşı Çıkmak Gerekliyordu' Kitabını Oluşturan Kısa Hikayelerin Savaş Sonrası Alman Edebiyatında Rolü. *Cankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1(11), 23-48.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi . Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 8 (15) , 170-189.
- Labarre, A. (2012). Kitabın Tarihi. (I. Ergüden, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, A. O. (1999). Alman Edebiyatında Sevgi, Hoşgörü Ve İnsan Hakları. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (13), 61-67.
- Rautenberg, U. (2000). From Mainz to the World: Book Printing and the Book Trade in the Incunabula Period. A. Andreas vd., (Der.), Gutenberg Man of the Millennium; From a Secret Enterprise to the First Media Revolution içinde (146-156). Mainz: City of Mainz Publisher
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative tourism. *ATLAS News*, 23(8), 16-20.
- Rovelstad, M. (1973). The Frankfurt Book Fair. *Journal of Library History, Philosophy, and Comparative Librarianship*, 8(3/4), 113-123.
- TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı: <http://istanbulkitapfuari.com/> (Erişim Tarihi: 09.11.2022)
- TÜYAP: <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%9CYAP> (Erişim Tarihi: 09.11.2022)
- Weidhaas, P. (2007). A History of the Frankfurt Book Fair. Toronto: Dundurn Press.
- Werner, E. (1977). Deutschland nach dem 2. Weltkrieg. In *Geschichte der Sozialpartner* (pp. 22-31). Gabler Verlag, Wiesbaden.

Yaralı, C. A. Ö. (2021). Yayıncılık Alanında Tüyap İstanbul Kitap Fuarları Örnekleri Üzerinden Sembolik İktidar Mücadelesi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Zengin, D. (2011). *Alman Edebiyatı 19. Yüzyıldan Günümüze Kadar*. Ankara: Pelikan Yayıncılık.

THE DEEPENING CURRENT DEFICIT ISSUE OF TURKEY AFTER POST-PANDEMIC

TÜRKİYE’NİN PANDEMİ SONRASI DERİNLEŞEN CARİ AÇIK SORUNU

Ronay Yitik (Batman University)
ryitik47@gmail.com

İsmail Şiriner (Batman University)
sirineri@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4647-2252

Abstract

Long-term current deficit issue which have become a common problem of developing countries, can cause serious problems in the economy. Turkey's current deficit issue and its financing have been an ongoing problem for years, it has deepened after the pandemic and the Ukraine-Russia crisis. The increase in the country's foreign debt due to the financing of the current deficit with debt threatens the future of the economy. In this study, the current deficit issue and sustainability, when the current deficits issue became a threat to the economy, the current deficit issue problem in Turkey and the factors affecting the current deficit will be mentioned. Determinants of Turkey's current deficits are not only internal dynamics, evaluating them with external dynamics will give more accurate results. This study will argue that the current deficit issue is an important problem for the Turkish economy and that the capital accumulation model applied as a solution proposal should be changed and it should produce goods with high added value in exports.

Keywords: :Current Deficits, COVID-19 Pandemics, Turkish Economy

1. Cari Açık ve Sürdürülebilirliği

Bir ülkenin dış dünya ile ekonomik ilişkileri ödemeler dengesi adı verilen bilançoda izlenmektedir. Bu bilanço, ülkenin mal, hizmet ve sermaye akımları gibi işlemler aracılığıyla sağladığı gelirin dışarıya yapılan ödemelere eşit olup olmadığını ortaya koymaktadır ve o ülkenin ödeme gücündeki iyileşme ya da bozulmaları yansıtmaktadır. Bu nedenle çoğu kez o ülkenin uluslararası alandaki ekonomik ve mali itibarının bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

İktisatçılar geçmişten günümüze cari açık ve sürdürülebilirliği üzerine farklı çalışmalar yapmış ve farklı şekillerde tanımlamışlardır. Örneğin Obstfeld ve Rogoff sürdürülebilirliği ülkenin gelecekte dış borçlarını ödeyebilecek kadar dış ticaret fazlası yaratabilme potansiyeline bağlı olarak değerlendirmişlerdir. Miles-Ferretti ve Razin dış ticaret dengesinin açıktan fazlaya dönmesini sağlayan bir dönüm noktası(turning point) gerektiğini ifade etmekte ve esas sorunun söz konusu dönüşün ekonomik faaliyetler üzerinde olumsuz bir etki yaratmadan gerçekleşmesi olduğunu belirtmektedir. Bu dönüş sırasında büyük çaplı değişiklikler çıkmaması halinde cari açıklar sürdürülebilir, ekonomik faaliyetlerde ve bir kriz ile karşılaşacaksa sürdürülemez olarak nitelendirilmiştir. (Mils-Ferretti ve Razin, 1997). C. Mann yaptığı çalışmalarda cari açıkların istikrarlı olup olmadığı üzerinde durmuştur. C. Mann'e göre ülkenin cari açığı yabancı yatırımcıyı endişelendirecek seviyeye ulaşırsa yatırımcılar söz konusu ülkeye yatırım yapmaktan vazgeçecek ve ellerinde bulundurdıkları finansal varlıkları satmak isteyeceklerdir. Böyle bir durumda ülkenin yükselen cari açığı faiz haddi, döviz kuru ve diğer makroekonomik değişkenler üzerinde dalgalanmalar yaratacaktır ve cari açık sürdürülemez olarak nitelendirilecektir. Sürdürülebilirlik kavramının tespiti kolay olmamakla birlikte karmaşık yapısı nedeniyle bazı güçlüklerle karşılaşılmaktadır (Kim, Min, Hwang ve

McDonald, 2009, s. 163). Genel bir ifadeyle kriz yaratmayan cari işlemler açığı sürdürülebilir olarak kabul edilmektedir.

Cari açıkların hangi seviyelerde risk barındırdığı konusunda ortak bir görüş olmamasına karşın belli bir orana kadar zararsız olabilirken bu açık ülkenin milli gelirine oranının %5 ve daha büyük bir orana ulaşması ekonomi açısından bir risk olarak kabul edilmektedir. Freund'un bu konudaki düşüncesi üç dört yıllık bir süreçte, yavaş gelir büyümesi ve önemli bir reel döviz kuru aşınmasıyla sonuçlanacağı yönündedir. (Freund ve Warnock, 2005:9). Edwards ise, GSYİH'nin yaklaşık olarak %6'sı kadar bir cari açığın sürdürülemeyeceğine işaret etmektedir (Edwards, 2005:1). Ancak hızlı büyüme oranı, ihracatın GSYİH'ya oranı, tasarruf yatırım dengesi, finansal yapı, sermaye hareketleri hacmi ve yapısı cari açıkların sürdürülebilirliğini belirlemektedir. Bunlara ek olarak eğer cari açıklar kısa dönemli borçlanmalar ve dış rezervler tarafından karşılanıyorsa veya tüketim harcamalarından kaynaklanıyorsa tehlikenin boyutu daha da artmaktadır (Yücel ve Yanar, 2005:483). Cari açığın yaşandığı ülke, ithalata bağlı bir büyüme gerçekleştiren ve bu nedenle aşırı değerli ulusal paraya ihtiyaç duyan ve sonuç olarak dış ticaret açığından kaynaklı cari açık sorunu yaşayan bir ülke ise asıl sorun bu açığın finanse edilmesidir ve bu durum sürdürülebilirlik kavramı ile ilgilidir. Diğer bir ifade ile cari açığın finanse edilebiliyor olması, sürdürülebilir olduğunu göstermektedir.

Milesi-Ferretti ve Razin'e göre de sürdürülebilirlik tanımı ülkenin ödeme gücü ile ilişkilidir. Eğer bir ülkenin gelecekteki dış ticaret fazlasının şimdiki değeri ülkenin dış borcunun cari değerine eşitse o ülke ödeme gücüne sahiptir ve cari işlemler açığı sürdürülebilir. Ancak mevcut politika uygulamasını değiştirmeyi gerektirecek ya da bir krize yol açabilecek dengesizliklerin varlığı durumunda cari işlemler dengesi sürdürülemez hale gelmektedir (Milesi-Ferretti ve diğerleri, 1996:2).

2. Türkiye'de Cari Açığın Artış Nedenleri

Türkiye, 2001 ekonomik krizi ardından makro ekonomik göstergelerin kalıcı ve sürdürülebilir biçimde düzelmesini hedefleyen yeni bir program uygulamasına geçmiştir. Bu çerçevede IMF desteğinde sürdürülen program ile birlikte büyüme, enflasyon ve faiz oranları yönünden olumlu, cari açık ve istihdam açısından olumsuz kabul edilen gelişmeler meydana gelmiştir. Ancak, cari açığın giderek genişlemesi, Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye'nin cari işlemler dengesine baktığımızda, 2001'den bu yana dış ticaret hacmi artış göstermiş, ancak bunun yanı sıra cari işlemler dengesinde de çok ciddi boyutlarda açıklar kaydedilmiştir (Karabulut ve Danışoğlu, 2006:48)

Cari açık sorununu ortaya çıkaran ilk neden; iç tasarrufların yeni yatırımlar yapılmasındaki yetersizliğidir. Ekonomik büyüme için gerekli tasarruf yapılamadığı takdirde cari işlemler açığı da artmaktadır. Bu açığın artışında etkili bir başka neden ise; TL'nin aşırı değerli hale gelmesidir. Aşırı değerlenen ulusal para, ithalatın ihracattan daha fazla artmasına ve dış ticaret açığının büyümesine sebep olmaktadır (Yeldan, 2005:57)

Türkiye ekonomisinde genel olarak mal ve hizmet ithalatının her zaman ihracatından daha fazla olduğu bir yapı mevcuttur. Özellikle ara malları üretiminde ithalata olan bağımlılığımız bu dengesizliğe neden olmaktadır (Yılmaz ve Karataş, 2009:72). İthal girdilerin yerli girdilere oranla sergilediği olası fiyat avantajları, üretim sürecinde ithal girdi kullanımını arttırmaktadır. Ancak bu gelişme, dış ticaret hadlerinin de aleyhte bir seyir izlemesi durumunda, uluslararası piyasalarda daha ucuz bir malın satılabilmesi için giderek artan oranda daha pahalı ithal girdi kullanımı riskiyle ülkeyi karşı karşıya bırakacaktır. Bu durumda ihracata yönelik üretim yoluyla döviz gelirinin temin edilebilmesi için gerekli ithalat miktarında (ve dolayısıyla döviz gereksiniminde) ortaya çıkabilecek artışlar, dış ticaret hadlerinin aleyhte seyretmesi sonucunda oluşan gelir kayıplarının artmasına, dolayısıyla milli gelirde önemli gelir kayıplarına yol açacaktır (Günçavdı ve diğerleri, 2008:68). Dış ticaret açığını ve buna bağlı olarak cari açığı olumsuz

etkileyen bir diğer faktör, Türkiye'nin ithalatı içinde önemli paya sahip olan ham petrol fiyatlarında yaşanan sürekli artışlardır. Enerji fiyatlarının yükselmesi, üretim maliyetini arttırırken, üretim sektörünün yaptığı ithalatın maliyetini de yükseltmektedir. Cari açığın petrolden kaynaklanan kısmı, açıkta katılık yaratan bir rol oynamaktır (Karabulut ve Danişoğlu,2006:49).

3.Türkiye’de Cari İşlemler Açığının Finansman Sorunu

Türkiye ekonomisinin başlıca sorunu sermaye yetersizliğidir. Bu nedenle finansal olarak dışa bağımlılık oranı yüksek olup, dış boçlanma sürekli artış göstermektedir. Dış borçlanma istikrarlı bir ortamda cari işlemler açıklarının finansmanında önemli bir araç olmakla birlikte cari açıkların sürekliliği zaman içinde uluslararası yatırımcılar üzerinde olumsuz beklentilere neden olmaktadır. Dış finansman koşullarında bu yönde bir değişiklik yaşanması cari açığın finansmanını güçleştirerek krizlere yol açmaktadır. Bu konudaki en önemli husus ise cari açığın miktar olarak yüksek oluşundan daha fazla (sıcak paraya dayalı) finansman biçiminden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin içinde bulunduğu spekülasyon yönlü büyüme sürecinde dış borçlarla yüksek cari işlemler açıklarının sürdürülebilmesi imkansızdır.Türkiye, daha önce yurt dışı borçlanma ve sıcak para girişi ile kapattığı döviz açığını artık swap diye adlandırabileceğimiz bir çeşit borçlanma yöntemi ve ihracatçı ve turizmciye gelen dövizlerin bir kısmına el koyarak kapatıyor.İhracatçı ve turizmciye gelen dövizin yüzde 40'nın Merkez Bankası hesaplarına devredilmesi ise maliyetsiz döviz elde etme yöntemi olarak 2000'li yıllar öncesi de kullanılan bir yöntem olarak tekrar devrede Türkiye'nin net hata ve noksan hesabı 2022 yılı (Ocak-Ağustos) döneminde 28.307 milyon ABD Doları olmuştur.

4.Pandeminin Türkiye’nin Cari Açıkları Üzerinde Etkisi

2020 yılı bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de Covid-19 salgınının gölgesinde geçmiş ve devletlerin salgınla başa çıkmak için oldukça zorlu mücadelelerin verildiği bir yıl olmuştur. Türkiye’de pandemi sürecinde ekonomik yönden birçok açıdan olumsuz etkilendi. Bu olumsuzlukların cari ödemeler dengesinde nasıl etkileri olduğunu inceleyeceğiz.Türkiyede de diğer ülkelerde olduğu gibi pandemi sürecinde turizm sektörünü büyük ölçüde etkiledi. Türkiye’ye giriş yapan turist sayısı ülkede vakaların görüldüğü aydan itibaren keskin bir düşüş yaşandı. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın raporuna göre Mart 2020 yılında Türkiye’ye giren yabancı ziyaretçi sayısında bir önceki yıla 67.83 oranında azalma meydana gelmiştir .COVID-19 salgını süresince ödemeler bilançosunda hizmetler kalemi içerisinde yer alan turizmin önceki yıllara göre katkısı ciddi anlamda azalmıştır. Türkiye’nin enerjide %70'lere varan dışa bağımlılığı nedeni ile ülkeye giren döviz girişleri cari işlemler açığını azaltmada kilit rol oynamaktadır. Kronik cari açık sorunu olan Türkiye ekonomisinde turizm gelirlerinde azalma cari açık finansmanı sorununu daha da arttırmıştır.Ekonomik faktörlerde yaşanan bozulmalarla birlikte CDS primleri de bu dönemde yükselmiştir. Türkiye'nin finansman ihtiyacı ve borçlanma yapısı göz önüne alındığında CDS primlerinin yüksek düzeyde seyrettiği görülmektedir.

Küresel salgının dünya ekonomisinde yol açtığı olumsuz etkilerden biri de uluslararası ticaretin daralması olmuştur. Sınırların kapatılması, tedarik zincirinin ve ulaşım ağının durma noktasına gelmesi mal ve hizmet ticaretini büyük ölçüde sınırlamıştır. Türkiye ekonomisinin ödemeler dengesi tarafı ise küresel ticaretin yavaşlamasından etkilenmiş ve ödemeler dengesi 2020 yılı boyunca büyük oranda açık vermiştir. (2020 yılında Türkiye ekonomisinin cari işlemler açığı 35,5 milyar dolar olmuştur.)

Covid-19 salgının gittikçe yayıldığı 2020 yılının ikinci çeyreğinden itibaren maliye politikası araçlarının salgının olumsuz etkilerini azaltmak için etkin bir biçimde kullanıldığı görülmüştür. Söz konusu gelişme neticesinde Türkiye ekonominin bütçe dengesi yüksek miktarlarda açık vermiştir. Salgın süresince devletin vergi kolaylıkları ve ertelemelerine gitmesi, Esnaf ve Kobilere yönelik düşük faizli ve uzun vadeli kredi

imkânları sunması ve işini kaybeden kesimlere verilen nakdi yardımlar; vergi gelirlerinin azalması ve harcamaların artmasıyla sonuçlandığından 2020 yılının mart ve nisan aylarında bütçe açığı tırmanmıştır.

Tüm bu gelişmelerden ekonomiye duyulan güven unsura da etkilenmiştir. Genel olarak, salgının yayılmasıyla birlikte ekonomik güven endeksi düşmüştür. Genel olarak, salgının yayılmasıyla birlikte ekonomik güven endeksi düşmüştür.

Türkiye’de sanayi büyük ölçüde ara ve sermaye malı ithalatına dayanmakta ve ihracat mallarımıza yönelik dış talep esnekliği görece olarak daha esnek bir yapıdadır. Aynı şekilde, petrol ve doğal gaz gibi ithal esnekliği katı olan mallar ithalatımızda önemli yer tutmaktadır. Tüm bunlar dış ticaret açığı meydana getirmekte ve bu da cari açığın önemli bir sorun olarak kalmasına yol açmaktadır.

5. Cari İşlemler Açığını Azaltmaya Yönelik Öneriler

Küreselleşmenin etkisi ile ülkelerin iç ya da dış olumsuz durumlardan etkilenmesi giderek artmaktadır. Türkiye’nin de bu doğrultuda olası risklere karşı ekonomik büyüme hızını düşürmeyen ve cari açık sorunu giderebilecek alternatif alanlara yönelmelidir. Turizm sektörün hassas bir sektör olması olası olumsuz olaylarda turizm gelirlerinde düşmeye neden olmaktadır. Kronik cari açık sorununun azaltılması için ülkenin turizm gelirleri önemli bir gelir kaynağıdır ancak ithalat – ihracat dengesizliğini aşmak için sürdürülebilir gelirler yaratılmalıdır. Pandemi öncesinde ağırlık kazanmaya başlayan enerji alanında yatırımlarını hızlandırılması gerekmektedir. Cari açığın azaltılmasında yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına olan yatırımları artırarak döviz kaybı önenebilir. Türkiye’nin enerjide dışa bağımlılığı nedeni ile döviz girişleri cari işlemler açığını azaltmada kilit rol oynamaktadır.

Cari açığı azaltmak için ne yapılabilir? Öncelikli olarak şuan uygulanmakta olan sermaye birikim modelinin değiştirilip, finans sektörüne değil, gerçek yatırım ve üretime dönük bir sermaye birikim modelinin seçilmesi gerekmektedir. Türkiye’de cari açık ile ilgili asıl sorun açığın ne düzeyde olduğundan çok bu açığın ekonomide oluşturduğu temel kırılmalıklardır. Kısa vadeli sermaye girişleriyle finanse edilen bir cari açık, taşıdığı ani sermaye çıkışı riski nedeniyle ne boyutta olursa olsun, sürdürülemezdir. Bu çerçevede, cari açığın artmasını önlemeye yönelik politikaların uygulanması önem arz etmektedir. Açığı kapatmak için sıcak para yerine sabit yabancı yatırımların ülkemize gelmesi daha fazla teşvik edilmelidir. Böylece sıcak paranın yol açtığı risklere karşı korunur ve sağlam temellere dayalı bir ekonomik büyüme sağlanmış olacaktır. Doğrudan yabancı yatırımları çekebilmek için öncelikle ülkede güven ortamı sağlanmalı, siyasi ve ekonomik açıdan istikrarlı bir ortam temin edilmelidir. Yurt içi üretimin ithalat bağımlılığının azaltılması amacıyla, sanayide kullanılan ithal ara girdilerin, rekabet koşulları altında, yurt içinde üretilmesini sağlayacak politikalar geliştirilmelidir. İhracat artışı sağlamak için de sanayide araştırma geliştirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılarak özellikle yüksek teknolojiye dayalı ara malların ve katma değeri yüksek malların yurt içinde üretilmesinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Sonuç olarak, iç talebe bağlı yüksek oranlı büyüme ve aşırı değerli TL’den kaynaklanan cari açık, sağlam büyüme temellerine dayalı yeni yapısal değişim politikalarıyla giderilmeye çalışılmalıdır.

Kaynakça

Subaşı, T. (2010), *“Türkiye’nin Cari Sorunu :Nedenler ve Çözümler”*, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı 1, 2010.

Tunalı, 2008. *“Türkiye’de Cari İşlemler Açıklarının Sürdürülebilirliği”*, Sosyal Bilimler Dergisi 2008, (1), 163-177

Şahin, 2011, *“Türkiye’nin Cari Açık Sorunu”*, Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 3, No 2, 2011

- Kaya,2016,”*Türkiye’de Cari Açık Sorunu ve Nedenleri*”, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:6, S:10, 2016 (51-75)
- Ayla,Küçükale,2017, “*Cari Açıkların Sürdürülebilirliği: Literatür Taraması*”, KSBD, İlkbahar 2018, Y. 10, C. 10, S. 18, s. 55-80
- Yeldan, Erinç. “*Türkiye Ekonomisi’nde Dış Açık Sorunu ve Yapısal Nedenleri*”, Çalışma ve Toplum. 4, 2005, 47-60.
- Karabulut, G. & Çelikel Danışoğlu, A. (2006). TÜRKİYE’DE CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ BÜYÜMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER . Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 8 (1) , 47-63 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28336/301159>
- Sertkaya, B. & Baş, S. (2021). COVID-19 SALGINININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ: RİSKLER VE OLASI SENARYOLAR . Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 11 (21) , 147-167 . DOI: 10.53092/duibfd.911378
- Topkurulu,”*Cari Açık Fonlama Yöntemleri*”,Aydınlık Gazetesi(21 Aralık 2022),<https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/cari-acik-fonlama-yontemleri-345142>

EXCHANGE FOR AGRICULTURAL TOURISM AND AGRICULTURAL TOURISM (TATUTA) APPLICATIONS: EXAMPLE OF EASTERN ANATOLIA REGION

TARIM TURİZMİ VE TARIM TURİZMİ İÇİN TAKAS (TATUTA) UYGULAMALARI: DOĞU ANADOLU BÖLGESİ ÖRNEĞİ

İbrahim Rüzgar (Batman University)
ibrahim.ruzgar@gsb.gov.tr

Mustafa Doğan (Batman University)
mustafadoganmustafa@gmail.com

Abstract

Individuals who protect nature and have developed environmental awareness are increasingly willing to travel to rural areas, participate in agricultural activities on farms, and engage in ecological agriculture. In this study, rural tourism and agro-tourism activities were examined through the TATUTA (Agriculture Tourism Exchange) project of the Buğday Ecological Living Association and the farms in the Eastern Anatolia Region; rural tourism, agro-tourism and the TATUTA project were studied; agro-tourism activities were investigated through Yalçiner Farm and Pehlivanlı Trout Farm operating in the Eastern Anatolia Region by using the interview technique and direct observation with farm owners and managers. The study is based on qualitative research and data was collected through exploration, direct observation and interview techniques. In the study, it was observed that the interaction between the guests visiting the farms and the local people developed an awareness of ecological agriculture and that the farms included in the TATUTA project contributed positively to the promotion of the region. The farms involved in the project mostly generate direct income from the project as well as indirect income from labor supply. It was revealed that the farms involved in the project were appreciated and supported by both guests and local people, which had a positive impact on the motivation of the farm owners.

Keywords: Agro tourism, Wheat Ecological Life Association, TATUTA Farms, Tourism, East Anatolia Region, Turkey

1.Giriş

Turizm; insanların yaşadıkları yerlerden belli süreler ile şehirlerin yoğun ve stresli yaşam şartlarından sıyrılıp hem bedenlerini hem de ruhlarını dinlendirmek amacıyla yaptıkları mekân değişikliğidir. Bu mekân değişiklikleri kişilerin tercihlerine göre doğa, deniz, kum, güneş, tarihi yapıtlar, kırsal bölgeler vb. şeklinde farklılık göstermektedir. Öznesi insan olan bu hareketliliğin çeşitli olmasının nedenleri sosyal, ekonomik, psikolojik, politik gibi nedenlere dayanmaktadır.

Turizm bir hizmet sektörüdür ve ana kaynağı insan emeğidir. Bu nedenle dünyanın en büyük endüstrilerinden biridir. Bunun yanında turizm, dünyanın en büyük kültürel etkileşim ağı olarak da kabul edilebilir. Yer değiştirme ile birlikte bu kültürel değişim-etkileşim sağlanmış olur ve ayrıca bu turistik hareketler ülkelerin ekonomisine ciddi katkılar sunar. gerçekleştiği yere, ekonomik, sosyal, alt yapı-üst yapı, bölgenin tanıtımı gibi birçok olumlu katkı sağlamaktadır.

Turizm sektörünün ekonomik değeri dünya genelinde artmaya devam ederken, turizm çeşitliliği de gelişmektedir. Bu nedenle turizm faaliyetlerine önem veren ülkeler bu paydan daha fazla yararlanmak adına alternatif turizm çeşitlerine de yönelimlerini arttırmış ve bu bağlamda alternatif turizm sektörlerine gözle görülür yatırımlar yapmaya başlamışlardır.

Bu çalışmada; Türkiye’de kırsal alanda tarım turizmi uygulamaları, Türkiye’de Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin öncülüğünde yürütülen TATUTA (Tarım Turizm Takas) projesine bağlı yerel çiftlikler üzerinden incelenmiştir. Araştırma, TATUTA projesine bağlı Doğu Anadolu Bölgesindeki TATUTA projesine dahil iki çiftlikteki (Yalçınar Çiftliği ve Pehlivanlı Alabalık çiftliği), ekolojik tarım faaliyetleri ve tarım ile turizm arasındaki bağlantının nasıl sağlandığına odaklanmıştır.

1.Kavramsal Çerçeve

Tarım turizmi ya da Agroturizmin, tarımı ve turizmi bir çatı altında topladığı görülmektedir. Latince “ager” kelimesinden türetilen agri (agro) tarım bilimi anlamına gelmektedir. Bireylerin yaşamlarını idame ettikleri yerlerden çeşitli zihinsel, fiziksel ve rekreasyonel hedeflerle seyahat etmelerine ise turizm denmektedir (Sznajder ve ark, 2009: 197). Willams ve ark. (2001) agroturizmi tarım faaliyetlerinin doğal ortamlarda turizm deneyimi ile kombine edilmesi olarak tanımlamaktadır. Hilchey (1993); bu faaliyetlere katılım sağlayanların eğlenceli zaman geçirmesine olanak sağlayan ve katılımcılara değişik etkinlik fırsatı sunulan farklı birçok çiftlik ürününün tanıtılıp, çiftliklere ek maddi gelir sağlanması amacı taşıyan bir turizm olarak ifade etmektedir. Weaver ve Fennell (1997:467), tarım turizmini, bir çiftlik evinin turizm bileşenleri ile birleşerek şirketleşmesi olarak görmektedir. Mitchell (2006) ise tarım turizmini, kişilerin çiftlik şartlarını gidip gezip gördüğü, vakit geçirdiği bir olgu olarak tanımlamıştır. Tarım turizminin; tarımla uğraşan ailelere istihdam sağlamak, gelecek kuşaklar için tarım arazilerini korumak ve tarıma özendirmek için bir araç olduğu savunulmaktadır (Barbieri, 2013).

Kırsal turizmde, konaklama zamanından çok, gidilen konaklama alanının uzaklığı önemlidir (Grefe, 1994). Çiftlik turizmi, kırsal turizm çerçevesinde güçlü bir çevre unsuru ile birlikte ele alınan bir turizm çeşidi olup genel olarak çiftlik sahibi ile birlikte çiftlik işlerini yapabilmeye olanağı olan çiftliklerde gerçekleştirilen turistik faaliyetler temeline dayanmaktadır (Ersöz, (2015). Bu açılarından tarım turizminin kırsal turizm içinde önemli bir alanı kapladığı ve gelişme potansiyeli gösterdiği düşünülebilir. Birçok noktada işlevsel olan tarım turizmi, kırsaldaki turizm faaliyetlerini üretim ve tüketim süreçleriyle birleştiren; öğretici, farkındalık artırışı sağlayan ve farklı deneyimler sunan bir turizm pratüğine sahiptir.

2.1.Literatür

Literatür incelemesinde tarım turizmi veya çiftlik turizmi bağlamında, TATUTA ilişkisini kurarak yapılan araştırmaların daha çok lisansüstü tezler olduğu görülmüştür. Civelek (2013), Muğla yöresinde faaliyet gösteren çiftliklerin değişen koşullar ve turizmin yaygınlaşması neticesinde alternatif turizme olan yöneliminin artarken, tarım turizmine olan ilginin de arttığını ve sürdürülebilirlik için tarım turizminin gerekliliğini, kitle turizminin doğaya verdiği zararları en aza indirmek için TATUTA ile ilgili çalışmalara daha fazla önem verilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Gümüş (2015), yöre halkının tarım turizmini sosyal ve ekonomik açıdan bölgenin değerlendirilmesi için bir fırsat olarak görürken; Tekirdağ ili için gerekli yatırım ve tanıtım faaliyetlerinin yapılmadığını ancak buna rağmen bu çiftlikleri işleten aileler için birer gelir ve geçim kaynağı olduğunu ortaya koymuştur.

Şimşek (2016), TATUTA çiftliklerinde konaklayan bireylerde TATUTA ile ilgili bilincin oluşup oluşmadığına odaklanmış ve ziyaretçilerin farkındalık ve bilinç seviyelerinin olumlu yönde geliştiğini bulmuştur. Şekerli (2018), TATUTA ile yürüyen turizm anlayışında ziyaretçiler için temel amacın, kentten uzaklaşıp, kendiyi ve doğayla baş başa kalma motivasyonunun yanında, yöreyi ve kültürleri tanıma amaçlı yeni tatil anlayışları olduğunu belirtmiştir. Poyraz (2020) TATUTA’ya bağlı Türkiye’deki çiftliklerin büyük çoğunluğunun bir aile işletmesi olduğunu, çiftlik içi faaliyetlerin giderek geliştiğini ve çiftliklerin ziyaretçi profillerinde yabancı misafirlerin yanında yerli ziyaretçilerin de arttığını tespit etmiştir. Artuğer ve arkadaşları (2013) Ta-Tu-Ta çiftliklerinin kişisel web sayfalarının olmaması büyük bir eksiklik olduğunu;

her çiftliğin, kendisini ve yapmış olduğu faaliyetleri tanıtıcı bilgilerin yer aldığı bir web sitesine sahip olması, çiftliklerin daha geniş kitlelere ulaşmasında önemli bir rol oynayacağını dile getirmiştir.

Ammirato ve arkadaşları (2020), turistlerin ihtiyaçları ile kırsal toplulukların ihtiyaçlarını karşılaştırmış; kırsal turizmin çevreye verdiği zararın az olduğu buna karşın kırsal yerleşim alanların bu sayede turizm gelirinden daha fazla pay almaya başladıkları konusunda hemfikir olmuşlardır. Baipai (2022) ise tarım turizminde gösterilen başarı durumlarını gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri karşılaştırmasını yaparak gerekçelendirmiştir. Literatür incelemesinde genel olarak kırsal özel olarak tarım ve çiftlik turizminin özellikle yerel-kırsal bölgeler ve oradaki sosyo-ekonomik dengeler açısından olumlu olduğu; tarım turizmi arzı sunanlar ile bundan faydalananların olumlu görüşlere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.2. Doğu Anadolu Bölgesi

Doğu Anadolu bölgesi Türkiye'nin nüfus yoğunluğunun en az ve seyrek olduğu bölgedir. Bölgenin iki ili haricindeki tüm illerin iklimi karasaldır. Van ve Bitlis illeri de Van Gölü etkisinden kaynaklı ılıman iklim özellikleri görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin Coğrafi özellikleri, yüzey şekilleri ve iklimi göz önüne alındığında tarıma elverişli alanlar çok az yer kaplamaktadır ve bu oran yaklaşık olarak %10'dur. Doğu Anadolu Bölgesi diğer bölgelere göç vermektedir ancak bölgeyi diğer bölgelerden ayıran temel özellik kırsal nüfusun kentsel nüfustan fazla olmasıdır.

Bölgede en önemli tarım ürün grubunu tahıllar oluşturur. Bölgedeki buğday genelde Malatya, Elâzığ ve Erzurum'da yetiştirilir. Bölgede yetiştirilen ürünler tüketime yönelik ve ancak bölgenin ihtiyacını karşılayabilecek düzeydedir. Tarım ürünleri arasında arpa buğdaydan sonra gelir. Doğu Anadolu Bölgesi çayırliklar açısından zengin ve hayvanların otlatma alanları geniş olduğundan diğer bölgelere oranla otlak hayvancılığı daha fazladır. Yapılan bu hayvancılık faaliyetleri genellikle ilkel ve geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır.

Türkiye'nin en geniş coğrafyasına sahip Doğu Anadolu Bölgesi, doğal, beşeri ve turistik çekicilik bakımından zengindir. Bölge, termal kaynaklar ve kayak merkezleri açısından da önemli potansiyele sahiptir. Ayrıca Hitit, Urartu, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi çok sayıda farklı devletin tarihi mirası olması nedeniyle beşeri turistik kaynaklar bakımından da zengindir. Doğu Anadolu Bölgesi'ne yerli ve yabancı turist gelmektedir ancak gelen turist sayısı ortalamalarının özellikle Erzurum ve Kars illeri nezdinde daha çok kış-kayak turizmi için olduğu söylenebilir. Bölgenin turizm potansiyeli düşünüldüğünde gelen ziyaretçilerin Türkiye ortalamasının çok altında kaldığı bilinmektedir.

Çalışma konusu olan çiftliklerden biri Erzincan'ın eski adıyla Eğin olan Kemaliye ilçesinde yer alır. Kemaliye, Erzincan'ın karasal iklim özelliklerini taşımaktadır ancak şehrin yüzey şekilleri, dağlarının konumu ve sahip olduğu ovaların varlığı nedeniyle yer yer değişik karakterli iklim özelliklerinin görülmesine neden olmaktadır. Erzincan il merkezinde olduğu gibi Kemaliye ilçe merkezinde de sanayi pek gelişmemiştir. Bu nedenle yöre halkı geçimini hayvancılık tarımla sağlamaktadır.

Erzincan ili ve ilçesinde dut ve ceviz benzeri ürünler önemli birer ticari kaynaktır ve iç piyasaya bunun ihracatı yapılır. Yöre halkı, dut kurusu, dut pekmezi ve duttan yapılan ürünler satarak kazanç elde ederler. Rafting, doğa yürüyüşü, dağ bisikleti, dağcılık, kamp, yamaç paraşütü, nehir kanosu, doğa fotoğrafçılığı gibi doğa sporları sayesinde ilçe yerli ve yabancı turist çekmektedir.

Çalışma alanı olan diğer çiftlik Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Erzurum'un Tortum ilçesinde yer almaktadır. Tortum Erzurum'un kuzeyinde ve kısmen Karadeniz Bölgesi'nde yer alır ve dar ve uzun bir vadi üzerine inşa edilmiştir. Tortum'un arazi yapısı ise dağlıktır. İlçenin yüksekliği ise 1450 metredir. İlçe, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Tortum Çayı vadisinde kurulmuş bir yerleşkedir.

Güneyinde sert karasal iklim görülürken, kuzeyinde Karadeniz iklimi görülür. Erzurum'un en yeşil yerleri tortum çayı, Tortum çevresi ve vadileridir. Geçim kaynakları genellikle tarım ve hayvancılıktır. Tarım ise bahçe meyveciliği olarak gelişmiştir.

3.Yöntem

Bu çalışmada TATUTA projesine bağlı Doğu Anadolu Bölge'sindeki iki çiftlik üzerinden uygulamada nasıl bir ekolojik yaşam modeli sunulduğu; turizm ve tarım arasındaki ilişkinin nasıl sağlandığı sorularına cevap aranmıştır. Araştırma, tarım turizmi için uygulanan TATUTA projesi ve modelini bir bölge ve iki örnek ile çiftlik sahipleri ya da yöneticilerinin görüşleri üzerinden derinlemesine incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma nitel bir araştırmaya dayanmakta olup nitel araştırmanın derinlemesine görüşme ve doğrudan gözlem yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk olarak çalışmanın konusu belirlenmiş, literatür araştırması yapılarak TATUTA ile ilgili kavramlar ve bu kavramların tarihsel süreçleri ile birlikte önemi incelenmiştir. TATUTA çiftliklerinden Doğu Anadolu Bölge'sinde yer alan Erzincan ve Erzurum'daki örnekler, çiftlik sahipleri veya yöneticileri ile yapılan derinlemesine görüşmeler ve çiftlikleri ziyaretle gerçekleşen doğrudan gözlem yoluyla analiz edilmiştir. Araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden olan derinlemesine görüşme yöntemi, yarı yapılandırılmış bir form ve önceden hazırlanmış soruların sorulduğu ve karşısındaki kişinin sorulara verdiği yanıtlarla söyleşinin geliştiği (Kuş 2003: 50) şekilde yürütülmüştür. Bu tekniğin tercih edilmesinin nedeni, araştırmacıya karşılaştırma imkânı vermesi ve bilgiye daha kolay erişim imkânı sağlamasıdır. Görüşmeler sırasında çiftlik sahiplerinin izni ile kayıt altına alınmış ve yine çiftlik sahiplerinin izni ile fotoğraflanmıştır ve her bir görüşme ortalama 90 dakika sürmüştür.

4.Bulgular

Buğday Ekolojik Yaşam (TATUTA) derneğine bağlı tarım turizmine yönelik faaliyet gösteren Doğu Anadolu Bölgesinde sadece 2 çiftlik bulunmaktadır. Erzurum ili Tortum ilçesindeki Pehlivanlı beldesinde faaliyetlerine devam eden Pehlivanlı Alabalık Çiftliği ve ikinci olarak Erzincan Kemalîye'de Yalçınar Çiftliğinin sahipleri ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler kategorize edilerek araştırma bulgularına ulaşılmıştır.

Tablo 1: Çiftliklerin Kuruluşu ve Yapısı

Yalçınar Çiftliği	Pehlivanlı Alabalık Çiftliği
400 yıllık atadan kalan mirası devam ettirmek için 2005 yılında girişimci bir ruhla kurulmuştur. Nostaljik duygularla (ata mirasını devam ettirmek, dede yadigarına sahip çıkmak, gelenek ve görenekleri devam ettirme güdüsü) kurulmuştur.	Pehlivanlı Alabalık tesisi 1992 yılında kuruldu. Milli güreşçi olan sahibi 1990 yılında yurtdışında gördüğü bir alabalık tesisinden esinlenmiştir. Buğday Ekolojik Yaşam Derneği ile tanışma teklifi derneğin teklifi ile üyelik başlamıştır.
Çiftlik ekolojik tarım yapmak için kurulmuş küçük ölçekli bir aile çiftliğidir.	1992 yılında küçük bir işletme olarak faaliyet olarak başlamış ve aile işletmesi olarak devam etmektedir.
Dut, dut pekmezi ve dut pestili çiftliği, ceviz çiftliğinin ana meyve ürünleri ve temel ticari omurgasını oluşturmaktadır. Biber, patlıcan, kabak, domates çiftlikte üretilen başlıca sebzelerdir. Ticari hacmi küçük de olsa yine sebze ticareti de yapılmaktadır.	Çiftlik balık üretimi üzerine kurulmuş bir çiftliktir. Yıllık 30 ton balık ihraç etmektedir. Ayrıca çok sayıda farklı türden sebze ve meyve; ekolojik prensiplerle elma armut, dut, kiraz ve cevizin yanı sıra fasulye, mısır, soğan, patates, domates ve biber gibi sebzeler de yetiştiriliyor. Bunun yanında kendi üretimi olan buğday ve buğdaydan öğütülen un da mevcuttur.
Çiftlikte restoran ve otel hizmeti de verilmektedir.	Çiftlikte ayrıca restoran ve otel hizmeti de verilmektedir. Misafirler veya müşteriler kendin pişir kendin ye hizmetinin yanında çiftliğin ücretli hizmetlerinden faydalanmaktadır.
Yerinden satış, internet satış ve ayrıca toptan satış işlemleri yapılmaktadır.	

Çiftlik sahiplerinin Buğday Derneği ve TATUTA projesiyle temas kurmaları, sisteme dahil olmasında genellikle ekolojik, organik tarım konusundaki hassasiyetlerinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir.

Ekolojik tarımı önemsiyor ve ekolojik tarımı yaygınlaştırma amacını güdüyorum. 2004 yılında bir çalıştaya Buğday Ekolojik Yaşam Derneğinin kurucularından Victor Ananias katılım sağlamıştı. Bu konferansta Buğday Ekolojik Yaşam Derneği ve TATUTA çiftliklerinin faaliyetlerinin yanında ekolojik tarım ile ilgili bilgiler de verildi. Bu sunumdan etkilenip ve Buğday Ekolojik Yaşam Derneğinin ekolojik tarım, sürdürülebilir tarım ve gelecek için tarım ile ilgili düşünceleri benim fikirlerimle birebir örtüştüğü için derneğe başvuru yaptım (Çiftlik Sahibi-1, 02 Mayıs 2022).

İş kazası nedeniyle köyüne yerleşmek zorunda kaldım ve çiftliği kurdum. 2012 yılında Buğday Derneği'nin faaliyetlerini öğrendim ve TATUTA'ya üye olduk. Memnunum; doğanın korunması ve organik tarımın gerekliliği konusunda Buğday Ekolojik Yaşam Derneğinin tam da bu misyonları yerine getirmek için kurulduğunu bildiğim için dernek ile ilgili olumlu görüşlere sahibim (Çiftlik sahibi-2, 04 Mayıs 2022).

Çiftlikler hem ekolojik tarım ile küçük aile işletmeleri olarak faaliyetlerine devam ederken TATUTA projesi üzerinden bünyelerinde turizm hareketlerine de olanak açmışlardır. Çiftliklerin TATUTA tarafından geliştirilen emeği karşılığı (gönüllüler) ve ücreti karşılığında konaklayanlar olmak üzere ikili bir sistem uyguladıkları görülmektedir.

Tablo 2: Çiftliklerin Çalışma Sistemi ve TATUTA uygulamaları

Yalçınler Çiftliği	Pehlivanlı Alabalık Çiftliği
Çiftlikte konaklama yapacak misafirler dernek üzerinden başvurularla alınmaktadır. Çiftlikte iki türlü konaklama yapılmaktadır. Ücretli ve ücretsiz konaklama. Ücretli konaklamalarda ve yine çiftliğin ekolojik tarıma verdiği önemin ve hassasiyetin farkında olmaları istenmekte ancak çiftlikte çalışma zorunlulukları bulunmamaktadır. Gönüllüleri kapsayan ücretsiz konaklama isteyenler için sabahdan öğlene kadar çalışma zorunlulukları bulunmaktadır.	Çiftlikte iki türlü konaklama şekli mevcut. Birinci seçenek ve en çok tercih edileni; bir haftaya kadar da uzayabilen, ziyaretçilerin konaklama yerindeki aktivitelere katılabilmelerine ve en önemli faktörlerden biri olan yörenin organik tarım ürünlerinin nasıl yetiştirildiğine şahit olup bu tarım ürünlerinden tüketip sağlıklı beslenebilme olanağını elde etmelerini sağlayan ücretli konaklama türüdür. İkinci seçenek olan gönüllü çalışma karşılığı konaklamadır. Ayrıca günübirlik ziyaret de mümkün olup bazen kendi araçlarıyla (karavan-kamp çadırı vb) çiftliğin bulunduğu alanda gün boyu vakit geçirmek mümkün.
Tesiste 35 oda bulunmaktadır. Ücretli konaklayanlar için oda ücretleri şehirlerdeki 3 yıldızlı oteller seviyesine göre ayarlanır. Ücretli konaklamalarda ayrıca düzenlenen, yapılan turlar da ücretlidir. Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden gönüllü gelen misafirlere yapılan turlar ise ücretsizdir.	Çiftlikte misafirlerin konaklayacağı pansiyon 30 yatak kapasitelidir. Ücretler, çiftlik sahibi tarafından belirlenir. Çiftlikte ücretli konaklama fiyatları günlük 150-200 TL arasında olup kahvaltı, öğlen ve akşam yemekleri için ekstra ücret talep edilmektedir. Çiftlikte tek kişilik, çift kişilik ve daha kalabalık aileler için 4 yataklı olan odalar da mevcuttur. Odalarda bir otel odasında olması beklenen tüm araç ve gereçler bulunmaktadır.
Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden Gönüllü olarak gelen misafirlere önceden bilgilendirme yapılır. Çiftliğin çalışma prensipleri önceden kendileri ile paylaşılır. Diğer misafirlere ise bilgilendirme geldikleri zaman yapılır. Bu anlamda çiftlikte yapılacak işler tüm misafirlere önceden söylenir.	Çiftliğin yoğun olduğu zamanlarda (ilkbahar, yaz ve kısmen sonbahar) çalışan sayısı 5 kişidir. Geri kalan zamanlarda sabit çalışan sayısı 3 kişidir ve bu üç kişi de çiftlik sahibi kişilerdir.
Yapılacak işler mevsimsel değişkenlik gösterir. Ancak temel olarak çalışma prensibi sabahdan öğlene kadar çalışma, öğlede sonra ise serbest zaman etkinlikleri olarak planlama yapılır.	Çiftlikte çalışma saatleri saat sabah 07.00 ile akşam 22.00 arasındadır. Düşük tempolu işler var. Çalışanlar için konaklama yeri gibi bir sorun ile karşılaşılıyor.

Çiftliklerdeki gönüllülerden beklenen işler genellikle düşük tempolu ya da hafif olarak kabul edilen işlerdir.

Örneğin, Mart ayında sabahları bahçe temizliği, budama, ağaç kesimi, kışlık odun yapımı, Nisan ayında ot yolma işlemleri ve saman işi, Mayıs ayında meyve sebze ekim işi, Haziran'dan sonra dut toplama,

paketleme işi başlar ve meyve toplama, kurutma işlemleri Ekim'in sonuna kadar devam eder (Çiftlik Sahibi-1, 02 Mayıs 2022).

Sabah yedide kahvaltı yapılır. Mevsime göre; kahvaltı sonrası örneğin pekmez yapımı ise yapılacak iş, dutlar toplanır, filelere konulur, kazan kaynatılır, pişirilir ve öğlene kadar bu iş bitirilir, öğleden sonra ise yine mevsimsel aktiviteler yapılır, Kemaliye gezisi, rafting, Fırat kanyonu gezisi, foto safari gibi etkinlikler planlanır. Akşamları ise gelenek ve görenekleri yerinde görmek ve tanımak için, düğünlere, nişanlara ve diğer yöresel etkinliklere katılım sağlanır (Çiftlik Sahibi-1, 02 Mayıs 2022).

Çiftliklerde ziyaretçiler için hem çiftlik içinde hem de yörede çeşitli aktivite ve etkinliklerde gerçekleştirilmekte ya da olanaklar sunulmaktadır. Bazı aktiviteler ve yerel turlar gönüllü kategorisindeki ziyaretçiler için ücretsiz diğer grup içinde ücretlidir.

Çiftlikte gün erken başlar. Misafirler sabahın erken saatlerde başlayan çoğu yörenin doğal ürünlerinden oluşan kahvaltı servisinden faydalanıp güne enerjik bir şekilde başlarlar. Ailesi ve çocuklarıyla gelen ziyaretçiler, çiftlikte bulunan evcil hayvanlarla vakit geçirip, çocuklarıyla veya arkadaşlarıyla oyunlar oynadıktan sonra çitliği ve etrafını keşfe çıkarlar, doğada vakit geçirip zihinlerini ve bedenlerini dinlendirirler. Öğleye kadar genellikle çiftlik içinde vakit harcarlar. Öğle yemeğini ya çiftliğin ücretli/ücretsiz servisinden faydalanır, ya da kendilerinin yanlarında getirdiklerinde yaparlar (Çiftlik Sahibi-2, 04 Mayıs 2022).

35 odalı konaklamalı birimimiz yeni bir otel anlayışıyla hizmet vermektedir. Aktiviteler de Buğday Ekolojik Yaşam Derneğine üye olanlara ücretsiz iken, diğer ziyaretçilere ücretlidir. Mevsimsel çalışanların sayısında bir değişiklik olmaktadır. Ancak çalışan-gönüllüler ücretli konaklayan misafirler denk odalarda kalmaktadır. Ayrıca çalışanlarımız iki vardiya şeklinde çalışmaktadır (Çiftlik Sahibi-1, 02 Mayıs 2022).

Çiftliğin konaklama ve çiftlikte çalışma koşulları uygundur; Odalarda sıcak su, wi-fi, televizyon olduğu ve çiftlikte üç öğün yemek verilmektedir (Çiftlik Sahibi-2, 04 Mayıs 2022).

Gönüllü ve ücretli misafirler aynı tesis ve konaklama olanaklarından yararlanmakta olup aralarından herhangi bir ayırım, konfor hizmet farklılaştırması yapılmamaktadır.

Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden kabul edilen ücretsiz misafirler, dernek üzerinden kaç gün kalacaklarını seçmektedir. Çiftlik uygunluk veya uygunsuzluk durumuna göre buna onay vermektedir. Ücretli konaklamalarda ise bu durum söz konusu değildir. Ziyaretçi kaç gün kalmak isterse o kadar kalabilmektedir (Çiftlik Sahibi-1, 02 Mayıs 2022).

Çiftlik, senenin tüm zamanlarında faaliyetlerine devam ettiğinden, gelen misafirler istedikleri kadar çiftlikte kalıp çiftliğin sunduğu hizmetlerden diledikleri kadar faydalanabilme olanağına sahiptir. Çoğu zaman misafirlerin konaklamaları 5 gün ile 1 hafta arası olup günü birlik ziyaret eden misafirler de mevcuttur. Ücretsiz konaklamanın yanında ücretli konaklama da mevcuttur. Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden gelen misafirler için önceden rezervasyon yaptığı gün kadar hizmet verilmektedir (Çiftlik Sahibi-2, 04 Mayıs 2022).

Buğday Ekolojik Yaşam Derneğinin yönlendirmesiyle çiftliği ziyaret eden Gönüllüler için Buğday Ekolojik Yaşam Derneğine herhangi bir komisyon ödenmemektedir. Buğday Ekolojik Yaşam Derneği sadece konaklama hizmeti verecek ve alacak olan kişiler arasında aracılık yapmaktadır. Ancak Buğday Ekolojik Yaşam Derneğine üyelik ücretlidir (Çiftlik Sahibi-2, 04 Mayıs 2022).

TATUTA sistemine üye olan çiftliklerin gönüllü ya da çiftliklerden üyelik dışından herhangi bir komisyon vb. ücret almadığı; sistemde hem profesyonel bir aracılık işlevi gördüğü hem de ekolojik tarımla ilgili çiftlikleri desteklediği görülmektedir.

Çiftlikleri ziyaret eden gönüllü ve ücretli ziyaretçilerin profilleri, demografik özellikleri bu bölümde kategorize edilmiştir.

Tablo 3: Ziyaretçi Profili ve Memnuniyet

Yalçiner Çiftliği	Pehlivanlı Alabalık Çiftliği
Çiftlikte konaklama yapan misafirlerin memnuniyet algıları yüksektir.	Misafirler genel olarak memnun; çiftliğin doğal bir ortamda bulunmasından kaynaklı huzurlu ortamda vakit geçiren misafirler dinlenmiş ve keyifli bir şekilde çiftlikten ayrılmaktadır.
Ziyaretçiler, doğal ortamı seven, doğaya saygı duyan ve doğayla tümleşik bir yaşam sürmeyi amaç edinen bireylerden oluşmaktadır.	Ekolojik tarıma ilgi duyan gönüllü ve ziyaretçilerin en çok memnun olduğu durum çalışma sonrası yapılan aktiviteler olup, en az memnun olunan durumun ise teknoloji ile ilgili yaşanan sıkıntılardır.
Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden kabul edilen misafirlerin küçük bir dilimi iş yoğunluğundan şikâyetleri olmakla birlikte, büyük kısmı bu deneyimlerinden mutlu ayrılmaktadır.	Çiftliği tercih eden kişiler genellikle doğasever olduğu için küçük problemleri görmezden gelirler ve yaşadıkları zamanın tadını çıkarırlar. Çiftlikte memnuniyet algısı yüksektir. Sadece ailece gelen bireylerin çocuklarında iletişim ve teknolojiye biraz uzak kalmalarından kaynaklı küçük bir problem yaşansa da genel olarak herhangi bir problem yaşanmamaktadır.
Yürüyüş parkurlarından, günlük gezilerden ve birlikte yapılan aktivitelerden memnuniyet duyulmaktadır. Ekolojik tarıma ilgi duyan gönüllü ve ziyaretçilerin en çok memnun olduğu durum çalışma sonrası yapılan aktivitelerdir. Yalçiner çiftliğinde dış mekân aktivitelerinin yeterli ve iyi olduğu, çiftlik sahibinin bu konuda aktiviteleri çeşitlendirdiği görülmüştür.	Konaklamalı hizmetten faydalanan misafirler akşam yemeklerinden sonra, ortak yaşam alanında birlikte vakit geçirirler. Deneyim paylaşımı yapan ziyaretçiler hem kültür etkileşimi hem de deneyim paylaşımı yaparlar.
Hem Türkiye’den hem de yurtdışından ziyaretçilere ev sahipliği yapmaktadır. Yerli ziyaretçiler çoğunluktadır. Bunun yanında yabancı misafirler de ağırlanmaktadır. Alman, İsveç ve çok da az olsa Uzak Doğu ülkelerinden misafirler ağırlanmaktadır.	Çiftlikte ücretli pansiyonda konaklama ücreti günlük 150-200 TL arasında değişiklik göstermektedir. Ücretlerin farklılığı odaların kişi kapasitesi ile ilgilidir. Odalarda 3 yıldızlı otellerde bulunan tüm imkânlar mevcuttur.
Genellikle üniversite mezunları; farklı kültürlerle saygı duyan, doğal yaşamı sindirmiş bireyler çoğunluktadır. Maddi gelir düzeyleri çoğunlukla orta gelir düzeyindedir. Medeni durum açısından evli olan ziyaretçiler ağırlıktadır.	Çiftliğe her yaş gurubundan ziyaretçiler gelmektedir: Genç ve orta yaş gurubu daha çok ilgi göstermektedir. Farklı meslek guruplarından, farklı kültürlerden insanlar çiftliğe gelmektedir. Konaklamalı misafirlerin çoğu lise ve üstü öğrenim seviyesinden kişilerdir. Son dönemlerde üniversite okuyan gençlerin çiftliğe yönelimleri artmaktadır. Çoğu yerli turist olmakla birlikte bazen yurt dışı (özellikle karavan) konuklar da çiftlikte ağırlanmaktadır. En çok ziyaret eden grup; ailesiyle birlikte gelen kişilerden oluşmaktadır. Günübirlik geliş gidişler hârici yıllık, ortalama 250 kişi ağırlanmaktadır.
Yerli ziyaretçiler ağırlıktadır ancak yabancı ziyaretçiler de vardır.	Yerli ziyaretçilerin yabancı ziyaretçilere nazaran çok daha yüksek olduğu gözlemlenebilir.

Ziyaretçilerin doğal ortamı, organik ürünler ve yaşamı deneyimlemeleri temel motivasyon olarak görülmektedir. Ziyaretçiler genel olarak doğa ve çevre ile ilgili hassasiyetleri olan farkındalığı yüksek, eğitimli kişilerden oluşmaktadır.

En çok memnun olunan durum doğa ile baş başa yaşama deneyimleri; doğal ortamda kuş sesleriyle uyanmaktır (Çiftlik Sahibi1, 02 Mayıs 2022).

Misafirlerden bir kısmı, kahvaltıdan sonra yakın çevrede bulunan diğer doğal güzellikleri görmek için çevre gezilerine çıkarlar. Bu yerler; Bağ Başı, Meryem Ana Kilisesi, Tortum Gölü, Soğuk Mağara, Engüzek Kalesi vb. yerler... Doğa gezisiyle birlikte misafirler, birçok yabani hayvan türüyle karşılaşma imkânına sahip olur, birçok değişik bitki türü ile beraber yüksek tepelerden inen değişik güzellikteki şelaleleri de görme fırsatı elde ederler (Çiftlik Sahibi-2, 04 Mayıs 2022).

Çiftliği ziyaret eden misafirlerin genel karakteristik özelliği; doğayı ve doğal yaşamı seven, huzuru kırsalda arayan, şehrin kalabalığından yoğunluğundan kaçmak isteyen, çoğunlukla eğitim seviyesi yüksek kimselerden oluşmaktadır. Ailesi ile birlikte çiftliği ziyaret edenlerin sayısı oranla yüksektir. Yine gelir durumuna göre ziyaretçi profiline bakılacak olursa; orta gelir seviyesindeki ziyaretçi profilinin yoğun olduğu, az ve yüksek gelir seviyesindeki ziyaretçilerin oran olarak birbirine yakın olduğu gözlemlenebilir.

Çiftliklere tercih eden yerli ziyaretçiler ağırlıkta olsa da yabancı ziyaretçilerin de olduğu ve makul fiyatlarla konaklama hizmetinin verildiği görülmüştür. Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda; tarım turizmi çiftliklerini ziyaret eden kişilerin Buğday Ekolojik Yaşam Derneğini bilerek geldikleri, Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden gelen konukların çevreye, doğaya, ekolojik tarıma daha fazla önem verdikleri, çiftliklerde işgücüne ve çalışmaya daha etkin ve verimli katıldıkları gözlemlenmiştir. Yine çiftlik sahipleriyle yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde çiftlikleri ziyaret eden ziyaretçi profilinin çeşitli meslek guruplarından ve farklı yaşlardan oldukları gözlemlenmiştir. Yine ziyaretçilerin hem ücretli hem de Buğday Ekolojik Yaşam Derneği üzerinden çiftlikleri ziyaret ettikleri gözlemlenmiştir.

Araştırma yapılan iki çiftliğin de organik tarımla uğraştıkları, organik tarım ürünlerini gel-al ve internet üzerinden sattıkları, kendilerine ait iletişim bilgileri olduğu ve kolayca ulaşılabilirdikleri gözlemlenmiştir. Her iki çiftliğin de aile çiftliği olduğu, iki çiftliğin de tam ve kısmi personel çalıştırdıkları ve yoğun dönemlerde başka personel de çalıştırdıkları görülmüştür. Ancak iki çiftliğin de insan kaynakları bölümünün de olmadığı, Yalçiner çiftliğinin bu konuda daha profesyonel çalıştığı gözlemlenmiştir. İki çiftliğin sahibinin de çiftlik yöneticileri oldukları görülmüştür.

Çiftliklerin tanıtım faaliyetleri Buğday Ekolojik Yaşam Derneği tarafından yapılmaktadır. Ayrıca Yalçiner çiftliğinin kendisine ait bir internet sitesinin olduğu, Pehlivanlı çiftliğinin sahibinin çiftlik adına bir hesap açtığı ve tanıtımını orda yaptığı, ancak tüm bunlara rağmen hem merkezi hem de yerel anlamda tanınırlıkların az olduğu yerinde gözlemlenmiştir. Bunun için ekolojik tarımla uğraşan, ekolojik tarımı önceleyen ve önemseyen politikaların daha da bilinir, tanınır ve yapılır olmasının önünü açacak politikalar ve teşviklerin yapılması gerektiğini iki çiftlik sahibi de dile getirmiştir.

5.Sonuç ve Öneriler

Turizm sektörü ise dünya nüfus değişimi açısından en büyük hareket alanlarından biridir. Bu hareketin de en temel ayaklarından bir tanesi de yiyecek-içecek hizmetleridir. Bu bağlamda tarım ve turizm, birbirinden ayırt edilemeyecek, birbirini besleyen ve etkileyen iki ana sektördür. Kırsal turizmin kapsadığı tarım turizmi, genel olarak kırsal bölgelerde yaşayan bireyler için ekonomik gelir getirmesinin yanında, bölgeler arası sosyo-ekonomik dengelerin de oluşması bakımından önemlidir. Temel amaç dengenin korunması, yörenin tanıtılması, tarım alanlarının korunması olsa da ikincil amaç, kırsal bölgelerde yaşayan bireyler ve aileler için istihdam olanaklarının geliştirilmesi olmaktadır. Çünkü tarım turizmi ile uğraşan çiftlik sahiplerinin çoğunun birincil kaynağı tarımdan ikincil gelir kaynağı ise turizmden elde edilen gelirlerdir.

Araştırılan çiftlikler küçük aile işletmeleridir ve bu durum Poyraz (2020)'nin çalışmasındaki eğilimin devam ettiğini göstermektedir. Yalçiner çiftliğinin kendine özel web sayfası bulunurken, Pehlivanlı Alabalık çiftliğinin web sayfasının bulunmadığı; çiftliği ziyaret etmek isteyen kişilerin çiftlik hakkında bilgiye erişiminin olması ve pazarlamanın sağlanması açısından çiftliklerin kendilerine ait web sitelerini kurmasının önemli olduğu değerlendirilmiştir. Bu durum Aruğer ve arkadaşlarının (2013) tespit ve önerileri ile paraleldir. Görüşülen iki çiftlik de aile çiftliğidir. Çiftlik sahiplerinin TATUTA projelerine dâhil olma nedenleri işgücü tedariğinin yanında ekolojik tarıma olan özel ilgileri ve bunu yaşama ve yaşatma istekleridir. Projeye dâhil olduktan sonra iki çiftlikte de işgücüne olan ihtiyaç azalmış ve bu sayede iki çiftliğin gelişmesine olumlu katkı sunulmuştur. TATUTA 'ya üye olunduktan sonra her iki çiftliği de gelen ziyaretçi sayısında artış sağlanmıştır. Buna ilaveten, çiftliği ziyaret eden misafirlerle yerli halk arasında

etkileşimin ekolojik tarımla ilgili bir farkındalığı ve bilincin geliştirdiği gözlemlenmiştir. Çiftlik sahiplerinin, TATUTA projesini ve Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin çabalarını benimsediği ve projeyi başarılı buldukları da açıktır.

Araştırmada ortaya çıkan bulgular, Civelek (2013), tarım turizmine olan ilginin de arttığı TATUTA ile ilgili çalışmalara daha fazla önem verilmesi gerektiğini dile getiren; Gümüş (2015)'ün, yöre halkının tarım turizmini sosyal ve ekonomik açıdan bölgenin değerlendirilmesi için bir fırsat olarak gördüğünün ve çiftlikleri işleten aileler için birer gelir ve geçim kaynağı olduğunu ortaya koyan sonuçları ile benzeşmektedir. Ayrıca Şimşek (2016)'ın TATUTA çiftliklerinde konaklayan bireylerde TATUTA ile ilgili farkındalık ve bilinç seviyelerinin olumlu yönde geliştiği ve yine Şekerli (2018) ve Poyraz (2020)'in TATUTA üzerinden yürütülen turizm faaliyetlerinde ziyaretçiler için temel amacın, kentten uzaklaşıp, kendiyi ve doğayla baş başa kalma motivasyonunun yanında, yöreyi ve kültürleri tanıma amaçlı yeni tatil anlayışları olduğu şeklindeki bulguları, bu araştırmanın elde ettiği bulgularla dolaylı olarak desteklenmektedir.

TATUTA projesine dâhil olan çiftliklerin bölgenin tanıtılmasına olumlu katkı sunduğu yerinde görülmüştür. Projeye dâhil olan çiftlikler çoğunlukla proje kaynaklı doğrudan bir gelir sağlamanın yanında işgücü ihtiyacını karşıladığı için dolaylı bir gelir de elde etmektedir. Yine projeye dâhil olan çiftliklerde hem konuklar hem de yerel halk tarafından takdir edilip desteklendiği, bu durumun çiftlik sahiplerinin motivasyonlarına olumlu etki yaptığı görülmüştür.

Kaynakça

- Ammirato, S. ve Felicetti, A. M. (2014). The Agritourism As A Means of Sustainable Development For Rural Communities: A Research From The Field. *The International Journal of Interdisciplinary Environmental Studies*, 8(1), 17-29.
- Artuğer, S. Özkoç, A. G. ve Kendir, H. (2013). Ta-Tu-Ta (Tarım-Turizm-Takas) Çiftliklerinin Pazarlanması Ve Tanıtılması İçin Öneriler, *International Journal Of Social And Economic Sciences*, (3), 1-5.
- Atasoy, E. (2010). Federal bölgelere göre Rusya'nın nüfus ve etnocoğrafya özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(19), 183-219.
- Baipai, R. C., O. Gandiwa, E. ve Mutanga, C. N. (2021). A Critical Review Of SuccessFactors For Sustainable Agritourism Development. *Afr. J. Hosp. Tour. Leis*, 10, 1778-1793.
- Civelek, M. D., T. Çeken, Ekiztepe, H., B. (2013). Menemen Yöresinde AgroTurizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *International Journal Of Social And Economic Sciences*, 3(2), 01-07.
- Civelek, M. D., T. ve Çeken, H. (2014). Agro-Turizm Ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki Agro-Turizm Alanlarında Bir Araştırma. *Turizm Akademik Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Gümüş, M. (2015). Yerel Halkın Bakış Açısıyla Kırsal Kalkınmada Tarım Turizmi: Tekirdağ İli Örneği (Master's Thesis, Namık Kemal Üniversitesi).
- Poyraz, Y. (2020). Tatuta'ya Bağlı Çiftliklerde Alternatif Yaşam Deneyimi Ekotopya Düşüncesi Ve Gönüllü Motivasyonu (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

Şekerli, S. (2018). Tarım Turizmi (Tatuta) Projesi Kapsamında Faaliyet Gösteren Ekolojik Çiftliklerde Bir Araştırma: İzmir İli Örneği (Master's Thesis, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Şimşek, O. (2016). Alternatif Bir Ekolojik Yaşam Modeli: Tatuta (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi Ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesi (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

<https://woofturkey.org/en>

<https://www.bugday.org/blog/>

TÜRKİYE’DE BELEDİYELERİN ÇOCUK DOSTU KENT ÇALIŞMALARI

Nihal Şirin Pınarcıoğlu Ocakhan (Batman Üniversitesi)
ORCID: 0000-0002-4444-0783
nihalsirin@gmail.com

Makbule Şiriner Öner (Batman University)
ORCID: 0000-0002-5377-7521
makbule.siriner@batman.edu.tr

Abstract

With the emergence of the idea that children have rights and that they should be protected in international law in the 20th century, awareness of children's rights has increased and the number of studies and regulations on the subject has increased. In particular, the United Nations (UN) Convention on the Rights of the Child and the Child-Friendly Cities Initiative of the United Nations Children's Fund (UNICEF), which is a guarantee for the implementation of this convention, are important works that are effective at a universal level for children. The aim of this study is to examine the child-friendly city practices carried out for the realization of children's rights and the studies carried out in Turkey. In this context, firstly the UN Convention on the Rights of the Child and UNICEF's Child-Friendly City activities are discussed, and then the focus is on child-friendly city activities, which were initiated in 10 municipalities in Turkey in 2014.

Keywords: Child friendly city, children's rights, municipality

1. Giriş

Dünya nüfusunun yarısından fazlası artık kentsel alanlarda yaşamaktadır. Ancak hızla artan nüfusun ihtiyaçlarını aynı hızla karşılayamayan kentsel alanlarda yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik, yetersiz kamusal hizmetler, suç oranlarının ve şiddetin artışı, düzensiz yapılaşma, çevresel sorunlar gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan çocuk işçiliği, yoksulluk, şiddet, çocuk istismarı, erken yaşta evlendirilme, çocuk ticareti gibi sorunlar savunmasız bir grup olan çocukları daha da savunmasız ve kırılgan hale getirmekte, kentleri çocuklar için yaşanması zor mekânlara dönüştürmektedir. Bu noktada çocukların haklarını tanımlayan ve onları korumaya odaklanan düzenlemeler büyük önem taşımaktadır.

20. yüzyıla kadar çocuğun korunması ve diğer tüm sorumluluklarının ailesine ait olduğu düşüncesi yaygınlık göstermiştir. 20. yüzyıla birlikte çocukların hakları olduğu ve bu hakların korunması düşüncesi gündeme gelmiş, çocuk ve çocuklukla ilgili konular önem kazanmış ve çeşitli disiplinlerin ilgi alanı haline gelmiştir. Çocuğa ve çocukluğa dair bilincin yükselmesinde, özellikle çocuk haklarına yönelik uluslararası düzenlemeler etkili olmuştur. İlk düzenleme, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. 5 maddeden oluşan bu Bildirge, Türkiye tarafından aynı yıl kabul edilmiştir. 1959 yılında, Cenevre Bildirgesinin genişletilmesiyle ortaya çıkan BM Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir. 1989 yılında ise çocuğun doğumundan itibaren birey olduğunu ve haklarının var olduğunu vurgulayan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Bu uluslararası düzenleme, "sözleşme" niteliği taşıması nedeniyle bağlayıcıdır ve uluslararası hukuk alanında en önemli çocuk hakları düzenlemesi olarak kabul edilmektedir. Sözleşme, 18 yaşına kadar her insanı çocuk olarak kabul etmektedir. Çocuğun üstün yararını temel ilke edinen Sözleşmenin hayata geçirilebilmesi için gereksinimlerinin öncelikli olarak ele alınması ve "çocuk dostu" kent ve toplumların oluşturulması gerekmektedir.

Bu noktada, UNICEF Çocuk Dostu Şehir Girişimi'nin geliştirdiği “çocuk dostu kent” kavramı, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan hakların hayata geçirilmesinin hedeflendiği ve bunun garantisi kabul edilen bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Bu hakların kent yaşamında hayata geçirilmesi, çocukların sosyo-ekonomik, kültürel, hukuksal, fiziksel, duygusal ve zihinsel açılardan sağlıklı bir biçimde gelişmesi için hayati önemdedir. UNICEF, Çocuk Dostu Şehirler Girişimiyle dünyanın çeşitli ülkelerinde çocuk dostu kent projeleri sürdürmektedir. Türkiye’de de 2014 yılında “kentsel alanlarda dezavantajlı çocukların ve ergenlerin karşılaştıkları güçlüklerle müdahale etmek amacıyla”, Çocuk Dostu Şehirler ve Toplumlar Girişimi (ÇDŞG) 10 farklı şehirde başlatılmış, devamında 40 kente ve 100’e yakın belediyeye ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, çocuk haklarının hayata geçirilmesinde kritik bir öneme sahip olan ve UNICEF’in yürüttüğü çocuk dostu kent çalışmalarını incelemek ve konuyla ilgili Türkiye’de sürdürülen projeleri değerlendirmektir.

2. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk Dostu Şehirler Girişiminin dayanak noktası olan ve 1990 yılında yürürlüğe giren BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ırk, dil, cinsiyet, milliyet, etnik köken, engellilik, doğum vb. fark etmeksizin her alanda 18 yaşına kadar tüm bireylerin haklarını detaylı olarak ele almaktadır. 54 maddeden oluşan sözleşme, çocuk haklarına ilişkin en kapsamlı belgedir. 196 ülke tarafından kabul edilen Sözleşme, dünyada en fazla sayıda ülkenin taraf olduğu ve en kısa sürede yürürlüğe giren uluslararası belge olma özelliğine sahiptir. Sözleşme, çocuk hakları alanında verilen mücadelenin önemli bir dönüm noktası olmasının yanı sıra kişisel, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara birlikte yer veren ilk insan hakları sözleşmesidir (Kaygusuz Akbay, 2022: 247). Çocukları yalnızca bakıma muhtaç bir grup olarak değil, bir yutuş olarak tanımlayan Sözleşmeyi Türkiye, 1990 yılında imzalamış, 1995 yılında onaylayarak ulusal yasalarını ve uygulamalarını bu sözleşmeye uygun hale getirmeyi taahhüt altına almıştır. Sözleşmeye taraf devletler, Sözleşmede var olan hakları, “kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin” tanımak zorundadırlar (BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 2004: 5). Taraf devletlerin Sözleşme kapsamındaki taahhütlerini yerine getirip getirmediğini incelemek amacıyla Çocuk Hakları Komitesi de kurulmuştur.

Sözleşmede; ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, hak ve ödevlerine saygı, yaşam ve gelişme hakkı, isim ve vatandaşlık hakkı, kimliğin korunması hakkı, anne ve baba ile yaşama hakkı, gelişme hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, fırsat eşitliği, çocuğun görüşünün alınması, ifade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, özel yaşantısının korunması, özel gereksinimleri olan çocukların hakları, dernek kurma hakkı, dinlenme, boş zaman ve kültürel etkinliklere katılma gibi hak, özgürlük ve ilkelerin yanı sıra, hakların uygulanmasında devletin yükümlülükleri ile çocuğun yetiştirilmesinde anne-babanın ve devletin sorumlulukları da yer almaktadır (BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 2004: 1-17).

Sözleşmenin, çocuklarla ilgili diğer düzenlemelerden farklı olarak çocukların katılım haklarını da ele aldığı, ayrıca çocukların kendi haklarında karar verme ve kişiliklerini geliştirme, toplumsal örgütlenmelerde kendilerini ifade etme gibi haklarını tanıdığı da görülmektedir (Topsüner vd., 2009: 7).

3. Çocuk Dostu Kentler

Çocuk dostu kent, gündelik yaşamda çocuk haklarını hayata geçirmeye özen gösteren herhangi bir kent veya yerel yönetim sistemidir ve çocuklar için ayrı bir kent kurmayı değil, kentleri çocukları dikkate alan bir perspektifle yeniden tasarlamayı amaçlar. Çocuk dostu kent, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin yerel yönetimler öncülüğünde uygulamaya geçirilmesini ifade eder. 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen BM İnsan Yerleşimleri Konferansında (HABİTAT II) alınan “kentleri herkes için yaşanabilir mekânlar

kılma” ve “çocukların konum ve durumlarının toplumların demokrasi ve yönetimle ilgili yeterliliklerinin göstergesi olduğu” kararları sonucunda birçok uluslararası girişim, çocukların kentsel yaşam niteliğini geliştirmek üzere harekete geçmiştir. Bu girişimlerden birisi de 1996 yılında kurulan “önce çocuklar” ilkesi doğrultusunda hareket eden UNICEF’in “Çocuk Dostu Şehirler Girişimi”dir (Sivri-Gökmen, 2013: 822).

Çocuk Dostu Şehirler Girişimi, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan hakların hayata geçirilmesinin hedeflendiği “çocuk dostu kent” kavramının gelişmesine ve yaygınlaşmasına öncülük eden bir girişimdir. UNICEF’e göre çocuk dostu kent, “Çocukların haklarını uygulamaya kendini adanmış şehir veya daha genel olarak yerel yönetim sistemidir. Çocuk dostu şehir, uygulamada çocukların haklarının politikalara, yasalara, programlara ve bütçelere yansımaları anlamına gelen, yerel seviyede Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin cisim bulmuş halidir. Çocuk dostu şehir kavramı, Çocuk Dostu Şehir Girişimi altında ortaya çıkmış olan bir dizi deneyimin ışığında toplulukları ve yerel yönetim sistemlerini içermektedir.” (UNICEF, 2015: 5).

UNICEF, Çocuk Dostu Şehirler Girişimiyle dünyanın çeşitli ülkelerinde çocuk dostu şehir projeleri yürütmektedir. Çocuk Dostu Şehirler Girişimi, yereldeki tüm birimlerin çocuk dostu yaklaşıma sahip olmasını, çocuk haklarının savunulup korunmasını ve çocukların yönetimde görünür hale getirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Parlak, 2019: 33). Girişimin temel noktasını, çocuk haklarıyla ilgili bilinçlenmenin kentlerden başlayarak tüm dünyayı etkilemesi ve değiştirmesi düşüncesi oluşturmaktadır. 2000 yılında oluşturulan Çocuk Dostu Şehirler Sekreteryası, çocuk dostu kentlerin oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla Çocuk Dostu Şehirler Kurmak Eylem Çerçevesi de oluşturmuştur (UNICEF, 2004).

Eylem Çerçevesine göre, yerel yönetimlerin çocuk dostu kentleri geliştirme süreci, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin yerel yönetim seviyesinde uygulanması anlamına gelmektedir ve sürecin temel aldığı dokuz ilke bulunmaktadır:

- “1. Çocukların Katılımı: Çocukları ilgilendiren/etkileyen hususlarda çocukların aktif katılımını teşvik etmek, görüşlerini dinleyip, karar alma süreçlerinde görüşlerini dikkate almak.
2. Çocuk Dostu Yasal Çerçeve: Bütün çocukların haklarını destekleyen ve koruyan yasal mevzuat, düzenleyici çerçeveler ve prosedürler oluşturmak.
3. Şehir Çapında Çocuk Hakları Stratejisi: Sözleşme’ye dayanan, Çocuk Dostu Şehirler oluşturmaya yönelik ayrıntılı, kapsamlı bir strateji ya da gündem belirlemek.
4. Çocuk Hakları Birimi veya Koordinasyon Mekanizması: Yerel yönetim düzeyinde çocukların bakış açılarını dikkate almayı öncelik haline getiren daimi yapılar oluşturmak.
5. Çocuk üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi: Çocuklarla ilgili yasa, politika ve uygulamaların etkilerini uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında ölçen sistematik bir süreç oluşturmak.
6. Çocuk Bütçesi: Çocuklar için yeterli kaynak ayırmak ve bütçe analizi yapmak.
7. Şehirdeki Çocukların Durumu üzerine düzenli rapor: Çocukların ve haklarının durumunu yakından izleyip konu ile ilgili yeterli veri toplamak.
8. Çocuk Haklarını Bilinir Kılmak: Yetişkinler ve çocuklar arasında çocuk hakları ile ilgili farkındalık oluşturmak.

9. Çocuklara Yönelik Bağımsız Savunu: Çocukların haklarını destekleyen sivil toplum kuruluşları ve çocuk ombudsmanı veya komiseri gibi bağımsız insan hakları örgütlerini desteklemek.” (UNICEF, 2004: 4).

Aynı Eylem Çerçevesine göre Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin ana ilkeleri, çocuk dostu kent kurmanın temellerini oluşturmaktadır. Buna göre; ayrımcılık yapmama, çocuğun yüksek yararını gözetme, her çocuğun yaşama ve azami gelişme hakkı, çocukları dinlemek ve görüşlerine saygılı olmak ilkeleri, çocuk dostu kentin temelleridir.

4. Türkiye’de Çocuk Dostu Kent Uygulamaları

Türkiye, çocuk haklarının hayata geçirilmesi için başlatılmış olan çocuk dostu kent girişiminin içinde yer almaktadır. Çocuk dostu kent çalışmaları içinde yer alan belediyelerin amacı proje ve programlar yürütmek ve çocuk dostu bir yaklaşım ile çocuk hakları, erken yaşta evlilikler, çocuk işçiliği, çocuk katılımı gibi konularda çocuk odaklı stratejiler geliştirmektir. İlk olarak UNICEF ve İçişleri Bakanlığı ortaklığında Antalya, Bursa, Erzincan, Gaziantep, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Konya, Sivas, Tekirdağ, Trabzon ve Uşak’ın yer aldığı 12 pilot ilde 2006-2010 yıllarını içeren bir program dâhilinde çocuk dostu kent modeli desteklenmiştir (Gökmen ve Taşçı, 2014: 470). Ardından 2014-2015 yılları arasında “kentsel alanlarda dezavantajlı çocukların ve ergenlerin karşılaştıkları güçlüklerle müdahale etmek amacıyla”, projenin ön hazırlık süreci olan birinci safhası uygulanmıştır. Bu süreçte, Adana-Yüreğir, Ankara-Mamak, Bitlis, Erzurum-İspir, Giresun, İzmir-Bornova, Kırklareli, Lüleburgaz, Manisa, Mersin, Şanlıurfa-Eyyübiye belediyeleri Türkiye’de faaliyet gösteren ve projeye ortak olan on belediye olmuştur. Çocuk Dostu Kentler Projesi’ni koordine eden kurumlar; İçişleri Bakanlığı, Türkiye Belediyeler Birliği, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölgesel Teşkilatı, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi ve UNICEF’tir (Çocuk Dostu Şehirler Projesi, t.y.: 2). Bu safhada yürütülen çalışmalara aşağıda yer verilmektedir:

Proje kapsamındaki tüm belediyelerin öncelikle ihtiyaç analizi yaptıkları ve çocukların belirttikleri eksiklikleri gidermek ve çocuk dostu kent çalışmalarına yön vermek için kentteki diğer paydaşlarla birlikte Çocuk Eylem Planı hazırladıkları görülmektedir.

Adana-Yüreğir Belediyesi; hazırladığı Çocuk Eylem Planına göre belediyenin; engelli çocuklara destek olmak, Çocuk Koordinasyon mekanizması oluşturmak, çocuklarının ihtiyaçlarıyla ilgili destek vermek ve farkındalık geliştirmek için eğitim programları düzenlemek, çocuk haklarıyla ilgili farkındalığı sağlamak için görsel iletişim araçları geliştirmek, Kültür Merkezinin çocuklar üzerindeki etkisini ölçmek için etki analizleri yapmak ve Suriyeli çocuklara yönelik çeşitli etkinlikler düzenlemek gibi görevleri olduğunu belirtmiştir (UNICEF, 2015: 9). Çocuk dostu kent çalışmaları kapsamında çocuk parkları, oyun alanları, spor tesisleri gibi mekanlar açılmış, Kültürevlerinde ise çocuklara etüt ve çeşitli kurslar sunulmuştur. Ayrıca ebeveynleri Kültürevlerinde mesleki eğitime devam eden çocuklar için erken çocukluk bakım hizmetleri verilmektedir.

Ankara-Mamak Belediyesi Çocuk Eylem Planı uyarınca, belediye, çocukların kendileriyle ilgili alınan kararlara aktif katılımlarını sağlamak için çocuk meclisini güçlendirmek, ebeveynleri çocukların ihtiyaçlarına göre yönlendirmek, görsel iletişim araçlarıyla çocuk haklarıyla ilgili farkındalık yaratmak, engelli çocukların oyun hakkını sağlamak gibi görevler üstlenmiştir (UNICEF, 2015: 13). Kentte çocuklar için çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği belirtilmektedir.

Bitlis Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediyenin, çocukların kendileri için alınan kararlar ve yapılan planlara aktif katılımı için çocuk meclisi kurmak, çocuk katılımı sağlanarak çocuk dostu stratejik plan

geliştirmek, Çocuk Koordinasyon Mekanizması kurmak, çocuk hakları konusunda çeşitli görseller yardımıyla toplumsal farkındalığı artırmak gibi görevleri bulunmaktadır (UNICEF, 2015: 17).

Erzurum-İspir Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediyenin, çocukların alınan kararlara aktif katılımı için çocuk meclisi açmak, çocuk dostu alan yaratma bağlamında Kültür Merkezi açarak çocukların gelişimine destek olmak, çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik farkındalık kazanmaları için ebeveyn eğitimleri düzenlemek gibi görevleri sayılmıştır (UNICEF, 2015: 21).

Giresun Belediyesi Çocuk Eylem Planına uyarınca belediyenin şu görevleri olacağı belirtilmiştir: Çocukların kararlara aktif katılımı için çocuk meclisi kurmak, çocuk haklarına duyarlı bir bütçe çalışması yapmak, engelli çocuklar için oyun alanları yaratmak ve tüm görsel araçlarla çocuk hakları konusunda toplumun bilincini artırmak (UNICEF, 2015: 25).

İzmir-Bornova Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediye; çocukların kentte söz sahibi olmaları ve aktif katılımları için mevcut çocuk meclisini geliştirmek, ebeveynleri çocukların ihtiyaçları konusunda geliştirecek ve onlara rehberlik desteği vermek, çocukların robot bilimi, otonomi, doğrusal ve doğrusal olmayan kontrol ve otomasyon teknolojilerine hâkim olmalarına destek olmak için Yenilenebilir Enerji ve Mekatronik Laboratuvarı kurmak gibi görevlere sahiptir (UNICEF, 2015: 29).

Lüleburgaz Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediye; çocukların aktif katılımları için mevcut çocuk meclisini güçlendirmek, çocuklar için özgür ve güvenli alanlar yaratmak amacıyla çocuklarla birlikte çocuk sokakları tasarlamak, çocuk haklarına duyarlı bir perspektifle bütçesini gözden geçirmek ve gerekli değişiklikleri yapmak, ebeveynleri çocukların ihtiyaçları konusunda bilinçlendirmek, çocukların katılımıyla çocuk dostu stratejik plan geliştirmek, görsel iletişim araçlarıyla çocuk haklarına yönelik toplumda farkındalık yaratmak gibi görevleri yapmakla yükümlüdür (UNICEF, 2015: 33).

Manisa Büyükşehir Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediyenin, çocuk katılımını sağlamak için çocuk meclisi kurmak, çocuk ihtiyaçlarıyla ilgili ebeveynlere eğitimler vermek ve çocuk dostu alanlar yaratmak gibi görevleri vardır (UNICEF, 2015: 37).

Mersin Büyükşehir Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediye; çocukların kararlara aktif katılımlarını sağlamak için mevcut çocuk meclisinin geliştirmek, çeşitli görsel iletişim araçlarıyla çocuk haklarına ilişkin farkındalık sağlamak, bütçesini çocuk haklarına uygun biçimde yeniden gözden geçirmek ve düzenlemek, Çocuk Koordinasyon Mekanizması kurmak gibi görevleri yerine getirmeyi taahhüt etmiştir (UNICEF, 2015: 41).

Eyyübiye Belediyesi Çocuk Eylem Planına göre belediye, aktif katılım için çocuk meclisi kurmak, görseller yoluyla çocuk hakları farkındalığı kazandırmak, engelli çocuklar için oyun alanları kurmak ve çocukların ihtiyaçları konusunda Suriyeli ebeveynlere ebeveynlik eğitimleri vermek görevlerini üstlenmiştir (UNICEF, 2015: 45).

Görüldüğü gibi ön hazırlık sürecinin gerçekleştiği ilk safhada belediyeler, kentteki diğer paydaşlarla birlikte çocuk eylem planları hazırlamış ve belediyelerin çocuk dostu kent çalışmalarındaki görevlerini tanımlamışlardır.

2016-2020 yılları arasında projenin ikinci safhası olan uygulama dönemine geçilmiştir. Bu süreçte 40 kente ve 100'e yakın belediyeye ulaşılmıştır. Belediyeler, UNICEF'in katkılarıyla rehberler ve eğitim hazırlıkları için koşullarını oluşturmuş, gerekli diğer bütçe ve kaynak da UNICEF tarafından sağlanarak toplamda yaklaşık 2 milyon çocuk doğrudan veya dolaylı olarak projeden faydalanmıştır (Parlak, 2019: 60). Bu safhada yerel yönetimlerin çocuk katılımı kapasitelerinin genişletilmesi, çocukların yararlandığı

programların finansmanının rahat sağlanabilmesi, çocuk dostu kent olma yolunda başarılı olan belediyelerin örnek alınarak uygulamanın yaygınlaştırılması, çocukların oyun haklarının hayata geçtiği alanlara erişimlerinin sağlanması gibi hedeflere yoğunlaşmıştır.

Bununla birlikte, eylem planlarında alınan kararların birçok belediyede hayata geçirilmekten uzak kaldığı, çocuk katılımının gerçekleştirilemediği, sadece çocuk parklarıyla ilgili düzenlemelerin çocuk dostu kent olmak için yeterli olmadığı gerekçeleriyle Türkiye’de uygulanan çocuk dostu kent çalışmaları eleştirilmekte, bu çalışmaların çocuğu ve çocuk haklarını bütünlüklü olarak ele almadığı sonucu ortaya çıkmaktadır (Parlak, 2019: 61; Akbalık, 2021: 130-131).

5. Sonuç

Dünyadaki birçok ülke BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi imzalayarak çocuk haklarının hayata geçirilmesi için adım atmışlardır. Sözleşmede yer alan hakların yerel yönetimler öncülüğünde uygulanmasını kapsayan UNICEF Çocuk Dostu Şehirler Girişimi 1996 yılında Habitat II Konferansından ardından başlatılmıştır. Türkiye’de de 2006-2010 yılları arasında 12 kentteki pilot uygulamanın ardından 2014-2015 yıllarında projenin ilk safası ve 2016-2020 yılları arasında ikinci aşaması uygulanmıştır. Artan kentleşme ve getirdiği sorunlar kentleri çocuklar açısından daha çekilmez kılmakta, kent yönetimlerinin çocuk haklarına duyarlı bir perspektifle hızla ve yeniden dizayn edilmeleri ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Çocuk haklarının hayata geçirildiği, kendileriyle ilgili kararlara aktif katılabilirdikleri mekanizmaları kurmak önemli ve gereklidir. Çocuk Dostu Şehirler Girişimi, bu uygulamaları hayata geçirebilecek potansiyele sahip olmakla birlikte, ülkeden ülkeye başarıları farklılaşmaktadır. Türkiye gibi kentsel katılım mekanizmalarını hak perspektifinden harekete geçirme kültürü henüz tam oturmamış ülkeler, çocuk dostu kent olma yolunda önemli adımlar atsa da, bütünlüklü bir politika geliştirememektedir. Yine başarılı uygulamalar olmakla birlikte, çocukların kentlerde yaşadıkları sorunların sonlanmadığı, şiddet, istismar, taciz, çocuk işçiliği gibi olayların sürdüğü de belirtilmelidir.

Kaynakça

- Akbalık, T. (2021). Çocuk dostu kentler: Bursa örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Çocuk Dostu Şehirler Projesi, (t.y.). <http://www.wald.org.tr/tr/projeler/cocukdostusehirler>. (erişim tarihi: 01.11.2022).
- Kaygusuz Akbay, M. (2022). Çocuk dostu kentler, çocuk hakları ve pandemi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 33 (1): 245-266.
- Parlak, H. (2019). Çocuk dostu kentleşme girişimi ve Türkiye’de çocuk dostu kentler (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Sivri Gökmen, H. (2013). Çocuk dostu kent üzerine stratejiler. TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu, <http://www.tmmobizmir.org/wp-content/uploads/2014/06/79.pdf>. (erişim tarihi: 21.11.2022).
- Topsümer, F., Babacan, E. ve E. P. Baytekin, (2009). Şehir ve çocuk: çocuk dostu şehir girişiminin şehir imajına katkısı. İletişim Fakültesi Dergisi, <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423905546.pdf>. (erişim tarihi: 10.11.2022).

BM Çocuk haklarına dair sözleşme, (2004).

https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf.
(erişim tarihi: 01.11.2022).

UNICEF, (2004). Çocuk dostu şehirler kurmak eylem çerçevesi. <https://docplayer.biz.tr/23198958-Cocuk-dostu-sehirler-kurmak-eylem-cercevesi.html>. (erişim tarihi: 01.11.2022).

UNICEF, (2015). Çocuk dostu şehirler.

https://tokimehmetakifanaokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/06/21/973388/dosyalar/2018_01/11211846_COCUK_DOSTU_SEHIRLER.pdf. (erişim tarihi: 01.11.2022).

İNSANLIĞIN BELLEĞİNİN BİR PARÇASI: HASANKEYF

A PART OF HUMANITY'S MEMORY: HASANKEYF

Makbule Şiriner Önver (Batman University)

ORCID: 0000-0002-5377-7521

makbule.siriner@batman.edu.tr

Ayşegül Kanbak (Batman University)

ORCID: 0000-0002-4556-3582

aysegul.kanbak@batman.edu.tr

Abstract

The geography we live on is one of the most important places known to have lived since the existence of humanity. Archaeological excavations show us that people have lived and existed in Anatolia for centuries, starting with the hunter-gatherer society. There were people who lived in these lands long before us, and they left many values, traces and remnants about the period they lived in, their lifestyles, their relations with each other and with nature. These traces and remains allow us to connect with the past. It forms our memory. Transferring these to future generations means enriching and transferring memory. The cultural environment, which is the environment created by human hands, is an important element that should be preserved and transferred to future generations, like other environmental elements. In a sense, those living in the present not only leave their own culture and traces, but also serve as a bridge between past and future generations. Contributing to the cultural heritage created by previous generations and having universal values, and leaving it to the next generations means enriching and preserving the memory of humanity. However, in the 21st century, sustainability is still considered in terms of resources that can only be used in "production". Cultural heritage for humanity, in general, is not seen as an important resource. The protection and transfer of cultural heritage, which has universal values, is an important element that ensures the preservation and creation of the memory of humanity and collective consciousness. Anatolia has a rich cultural heritage. Some of these heritages are located in the Tigris and Euphrates basins. Due to its geographical features, this region is very rich in terms of natural and cultural heritage. However, it is not possible to say that there is enough effort to protect this wealth and transfer it to future generations. Natural and cultural heritage is damaged by considering today's needs. The damage created by the past generations is being damaged, and the future generations are acting without thinking. As one of the examples of this, Hasankeyf was sacrificed within the framework of the needs of the day, instead of transferring it to future generations as a natural and cultural heritage as a memory of humanity. The aim of this study is to examine Hasankeyf in terms of sustainability. Hasankeyf, which is a natural and cultural heritage, is discussed in terms of what it can add to Batman, especially the city where it is located, and the memory of humanity. This study, which emphasizes the importance of natural and cultural heritage for societies, has been carried out with the screening method based on secondary sources.

Keywords: Hasankeyf, Natural and Cultural Heritage, Sustainability, Ilisu Dam, Batman

JEL Codes: Q01, Q56, Q20

1. Giriş

Çevre sorunları, dünyadaki insan varlığının sonunu getirme potansiyeli taşımaktadır. İnsan elinden çıkma olan bu sorunlar ile insanın, dünya üzerindeki pek çok canlı türü gibi insan türünü de yok edebilecek bir yolda bulunduğu en temel kanıttır. Varolan sistem içerisinde eğer varoluşumuzu devam ettirmek istiyorsak sürdürülebilirliğin kabul edilmesi ve bu çerçevede hareket edilmesi insanlığın var olabilmesi için olmazsa olmaz bir şart gibi görülmektedir.

İnsan, enerji olmadan, sahip olduğu bugünkü yaşam tarzını devam ettiremez, iletilemez. Onun için enerji küresel çapta özellikle ekonomik ve siyasi alanda çok önemlidir. Enerjinin elde edildiği fosil kaynaklarının

insan yaşamını derinden etkileyecek çevresel sorunlara yol açmasından dolayı alternatif kaynaklar ön plana çıkmıştır. Yenilenemeyen kaynaklar olarak geçen fosil yakıtların yerini yenilenebilir enerji kaynaklarının alması sonucunda pek çok çevre sorununu ortadan kalkabilecek, karbon salınımı azalacak, küresel ısınmanın olumsuz gidişatı durdurulabilecektir. Onun için yenilenebilir kaynakları arasında, güneş, jeotermal, rüzgar ve akarsu/denizler sayılmaktadır.

Akarsular üzerine kurulan barajlar ve hidroelektrik santralleri de yenilenebilir enerji elde etmenin yollarından birisidir. Bu anlamda su kaynakları bol olan ülkelerin, ilk yöneldiği yenilenebilir enerji kaynağı akarsular olmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar barajların, özellikle büyük barajların ve hidroelektrik santrallerinin her ne kadar yenilenebilir enerji kaynağı olarak önemli olarak işaretlenmiş olsalar da inşaat sürecinde ve sonrasında, kullanım sürecinde ekolojik sisteme zarar vermektedir. Diğer yenilenebilir enerji kaynaklarından farklı olarak hem yapım aşamasında hem işleyiş sırasında kurulu bulunduğu çevredeki doğayı, canlı ve cansız varlıkları olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca küresel ısınmadan ve dünya nüfusunun artmasından ama tatlı/temiz suyun kirlenmesi, azalmasından dolayı, su kaynaklarına daha büyük özen gösterilmesi bir zorunluluktur. Büyük maliyetler ile yapılan büyük barajların daha maliyetini karşılayamadan, üzerine kurulu olduğu akarsuyun debisinin, miktarın azalması, kurumması yapılan barajların ve hidroelektrik santrallerinin kapasitesini düşürmekte, beklenen faydalar gerçekleşmemektedir.

Dünyanın artan nüfusu, gelişen teknoloji her geçen gün enerji ihtiyacını arttırmaktadır. İnsanların standart bir yaşam biçimini devam ettirebilmesi, artan bu enerji ihtiyacının hem çevre sorunlarına yol açmaması hem de ihtiyacın giderilmesi ile mümkündür. Ekonomik faaliyetler, üretim, çevre sorunlarını yaratan temel etkidir. Artan çevre sorunlarına çözüm ararken aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin devamlılığının sağlanması, gelişmemiş ülkelerinde gelişmiş ülkeler gibi kalkınabilmesi istenmektedir. Kalkınma, ekonomik, sosyal ve kültürel unsurların birlikte gelişimi ile mümkün olabilecek bir durumdur. Burada ortaya çıkan ikilem kalkınma mı çevre mi sorunu, sürdürülebilir kalkınma ile orta bir yol yaratılmıştır. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, gelecek kuşakların da en azından şu an yaşayanlar kadar temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara sahip bir dünyada var olabilmelerini sağlayacak şekilde davranmaktır. Sürdürülebilir kalkınma bu anlamda kaynakların kullanımından, çevreye verilen zarardan, ekolojik sistemin dengesini bozmadan, kültürel mirasa kadar pek çok alanda gelecek nesilleri de düşünmeyi gerektirir.

Ancak sürdürülebilir kalkınma uzun yıllar sadece ekonomik gelişme olarak algılanmıştır. Toplumsal kalkınma ve onun önemli bir parçası olan kültürel miras konusu göz ardı edilmiştir. Oysa Cuellar'ın (1996), dediği gibi "İnsani veya kültürel bağlamından koparılmış gelişme, ruhsuz bir gelişme"dir. Kültürel miras insanlığın birikimidir, kolektif belleğidir. Varoluşundan itibaren insanın gelişme süreci içinde yarattığı bütün maddi, manevi değerler ve bu değerleri iletmede kullandığı araçların bütünü ifade eder (Besli, 2012: 401). Bu anlamda kültürel mirasın sürdürülebilirliği, gelecek kuşaklara aktarılması da diğer tüm kaynaklar kadar önemlidir, hatta kolektif bellek anlamında en önemlisidir. Özellikle sürdürülebilir kalkınmanın içeriğinin toplumsal ve kültürel yanının güçlendirilmesi, asıl olarak sürdürülebilirliği sağlayabilecektir. Çünkü hafızası silinen toplumlar dünyaya, doğaya yabancılaşmış, geçmişi olmayan, geleceksiz toplumlara dönüşürler. Toplamların kendi devamlılığını sağlamadıkları bir ortamda, kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak mümkün değildir.

Bu çalışma kapsamında "ruhsuz bir gelişme"nin uygulanması olarak ifade edilebilecek olan Hasankeyf örneği değerlendirilmektedir. Dünyadaki nadir bir kültürel ve doğal miras örneği olan Hasankeyf'in sular altında bırakılması ve bunun gerekçesi olan kalkınmanın nasıl ruhsuz hale getirildiği irdelenmeye çalışılmaktadır.

2. Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği

Çevre sorunlarının küresel bir boyut kazanması ve bunun farkedilerek önlem alınması gerekliliğinin genel olarak anlaşılması ve kabul görmesi 20. yüzyıla denk gelmektedir. Hızlı kentleşme, sanayileşme, nüfus artışı, artan üretim ve tüketim, kaynakların tüketilmesinin yanı sıra çevreye verilen zarar hızla, dünyayı pek çok türle birlikte insan türünün yaşamına izin vermeyecek bir duruma getirmektedir. Daha fazla üretim, daha fazla tüketimin teşvik edildiği, ekonomik büyümenin önemsendiği bir sistem içerisinde ekolojik sisteme verilen zararın geri dönüşü olmayan bir sonuca yol açma olasılığının açık veya üstü kapalı kabul edilmesi, sorunun çözümü için çeşitli yolların aranmasını beraberinde getirmiştir. Varolan üretim sistemi ve toplumsal yapının iskeleti değiştirilmeden, sorunun çözümüne ilişkin arayışlar en azından var olanı korumaya yönelik çalışmaları arttırmıştır.

İnsan için enerji, su, hava ve toprak kritik önemde kaynaklardır. İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi için su, toprak, hava kadar enerji de artık vazgeçilmezdir. Nüfusun artması, tüketim kalıplarının değişmesi ile birlikte enerji, besin, temiz su ve hava ihtiyacını da arttırmıştır. Ancak ihtiyaçların elde edilme yöntemleri çevre sorunlarına, kirliliğe neden olmaktadır. Küresel çevre sorunlarını yaratmadaki baş rol ise enerjindir.

Dünya nüfusu bir yandan hızla artarken diğer yandan toplumlar, insanlar arasında adaletsizlikler, dengesizlikler artmaktadır. Dünyanın zenginliğinin adaletli dağılmaması, yoksulluğu arttırmaktadır. Onun için ülkeler ekonomik kalkınmayı sağlama yönünde faaliyette bulunmaktadır. Ancak ekonomik büyüme, kalkınma çabaları doğa üzerindeki yükü de arttırmaktadır. Bu durum giderek insanlığı içinden çıkılmaz bir yola sokmuştur. Bu çıkmazdan, ekonomik ve toplumsal sistemde radikal bir değişim yapmadan, çıkabilmenin yolu olarak karşımıza sürdürülebilirlik çıkmaktadır.

2.1 Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Yoksulluğun azaltılmasından, enerjinin arttırılmasına kadar pek çok ekonomik, toplumsal sorunun çözümü ekonomik gelişmede görülmektedir. Ancak ekolojik sistem her geçen gün insanın ekonomik gelişme kaygısı ile gerçekleştirdiği faaliyetlerden dolayı zarar görmektedir. Bundan dolayı hem ekonomik gelişmeyi sağlamak, devam ettirmek hem çevreyi bozmamak ve korumak, çevreyi dışlamayan bir ekonominin olması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bir anlamda ekonomik gelişme çevreyi korumaya engel olmamalıdır. Sürekli ve dengeli bir kalkınma, ekonomi, toplum ve çevre arasında kurulacak bir denge kalkınmayı devamlı kılabilir. Bu kabulden kaynaklı olarak 1970'li yıllardan itibaren sürdürülebilir kalkınma kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Keleş vd., 2015:175-176). Kalkınmadan vazgeçilmeden de ekolojik sistem üzerindeki baskının azaltılabileceğinden hareket eden sürdürülebilir kalkınma bir anlamda ekonominin vazgeçilmezliğini vurgulamış olmaktadır. Diğer yandan ise geline aşamada koşullar değişmesi ile artık doğanın daha fazla hesaba katılmasının gerekliliği anlaşılmıştır da denilebilir.

Türkçeye “sürdürülebilir” olarak çevrilen İngilizce sustainable “bir süre devam ettirilebilir” anlamına gelirken, çevre ile ilgili olarak “çevreye az veya hiç zarar vermediği için uzun süre devam eden, edebilen” anlamına gelmektedir. “Sustainability” ise sürdürülebilir (“sustainable”) olma yeteneğini, kalitesini ifade etmektedir, Türkçeye sürdürülebilirlik olarak çevrilmektedir (Cambridge Dictionary, 2022).

1970'lerde kullanılmaya başlayan sürdürülebilirlik kavramı Brundtland Raporu ile yaygınlık kazanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında hazırlanarak sunulan, Brundtland Raporu olarak bilinen Ortak Geleceğimiz Raporu'nun sürdürülebilirliği vurgulaması, kavramın dünyada yaygın olarak hem tartışmalarda hem de pratikte kullanımına zemin hazırlamıştır.

Ortak Geleceğimiz Raporu, temel ihtiyaçların karşılanmasının ekonomik büyüme ve büyüme için gerekli kaynakların adil dağılımı ile mümkün olduğunu belirtir. Sürdürülebilir kalkınmanın gelecekle uyumulu

olma ve buna uygun olarak kaynak kullanımından, yatırımlara, teknolojinin gelişim yönünden kurumsal değişime kadar her alanda gerçekleştirilmesi gerekir. Bu zorlu görevi yerine getirebilecek olan ise siyasi iradedir. Gelişmiş, gelişmekte olan tüm ülkeler için “çevre politikaları ile kalkınma stratejilerinin entegrasyonu”nu sağlayabilecek, bağlayacak olan ise sürdürülebilir kalkınmadır. Rapor’da kalkınma, geniş anlamı ile ele alınmakta ve sürdürülebilir kalkınma, “bugünün ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma” olarak tarif edilmektedir. Bütün ülkelerde de kalkınma, sosyal ve ekonomik hedeflerin tamamı sürdürülebilirlik dikkate alınarak belirlenmelidir (UN, 1987: 15, 33-37). Ortak Geleceğimiz Raporu, sürdürülebilirliği, çevresel faktörleri derinden etkileyen kalkınmayı bir bütün olarak ele almış ve değerlendirmiştir.

Özellikle gelişmiş ülkelerin izledikleri politikaların yol açtığı küresel boyuta ulaşan çevre sorunları Raporda eleştirilmektedir. Kalkınmanın, temelde çevre sorunlarına yol açmadığı, asıl olarak kalkınmak için izlenen yolun sorunlu olduğu için çevre sorunlarının ortaya çıktığı belirtilir. Rapor’un devamında gelişmiş ülkelerin sorumlulukları vurgulanır, çevre ve kalkınma ilişkisinin sürdürülebilir bir şekilde yapılması için önerilerde bulunulur (Özer, 1995:25). Sürdürülebilirlik, temel olarak insanların arasında güçlü ve karşılıklı bağımlılıklar olduğunu belirterek sosyal, kültürel ve ekonomik alanların tamamını kapsar (Ardakani, Oloonabadi, 2011:985). Sürdürülebilirlik kavramı ile Ortak Geleceğimiz Raporu’nda kalkınmanın tek boyutlu, sadece ekonominde ibaret olmadığı ve geçmiş, şimdiki ve gelecek nesiller arasında güçlü bir bağın olduğu anlatılır.

Şekil 1. Kültür Kalkınmaya Nasıl Katkıda Bulunur?

Kaynak: UNESCO, 2012:8

Kuşaklar arası adaletin sağlanması gereğinden hareketle, “bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılamak için olanaklarını ellerinden almadan karşılamak” (Keleş vd., 2015:176) sürdürülebilir kalkınmanın nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Ancak günümüzde özellikle enerjiye ulaşmak için yürütülen faaliyetler bugünün yaşayanların etkilediği gibi gelecek kuşakları da olumsuz etkileyecek sonuçlara neden olmaktadır. Bu yüzden ekonomik ve sosyal gelişim için hayati bir öneme sahip olan enerjinin elde edilmesinde kısa ve uzun vadeli olarak etkilenen çevresel faktörlere (Omer,2008: 2293)

özellikle sürdürülebilirlik penceresinden bakmak bir zorunluluktur. Bu zorunluluğu küresel düzeyde yapılan çalışmalar göstermektedir. Özellikle, çevresel değerler arasında yer alan kültürel varlıklar, enerji elde etme faaliyetlerinden, kısa ve uzun vadeli olarak, olumsuz bir şekilde etkilenmektedirler. Toplamların sahip oldukları kültürel değerlerin korunması ve sonraki nesillere aktarılması (Pelit vd. 2018:74) sürdürülebilir kalkınma içinde değerlendirilen bir durumdur. Çünkü kültür, kültürel miras, kalkınma için itici, yönlendirici ve destekleyici bir güçtür. Kültürün sürdürülebilir kalkınmaya entegre edilmesi ile kültür güçlü bir sosyo-ekonomik kaynağa dönüşebilmektedir (UNESCO, 2012).

Şekil 1’de görüldüğü gibi Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) (2012), kültürün kalkınmaya önemli katkılar sağlayacağını belirtmektedir. Daha etkili kalkınma faaliyetlerinin kültür ve kalkınmanın birlikte ele alınması ile gerçekleşebilir. Bu birliktelik sonucunda sürdürülebilirlik, toplumsal anlamda kapsayıcılığı, eşitliği ve çeşitliliği teşvik eder. Aynı zamanda kültür ve kalkınmanın entegre bir şekilde ele alınması ekonomik ve parasal olmayan pek çok fayda sağlar.

2.2 Kültürel Miras ve Kültürel Mirasın Önemi

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomi ağırlıklı olarak anlaşılması ve ekonomiye öncelik tanınmasını getirmiştir. Ancak kalkınmanın bir bütün olduğu sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmadığı durumlarda ekonomik kalkınmanın tek başına sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlayamayacağı vurgulanmıştır. Çünkü kültürel miras, sürdürülebilirliğin temel sütunlarından olan ekonomi ve toplumsal sütunlar gibi temel bir sütündür. Çevreyi dışlamayan kalkınma, gelecek nesilleri de düşünerek hareket edilmesi gerekliliğini vurgulayan sürdürülebilir kalkınma, tüm sütunlar üzerinde yükselir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliğine ilişkin ortaya çıkan zorluklar öncelikle ekonomiyi önceleyen bakış açısı, çevresel, sosyo-kültürel ve politik baskılardır (Jelinčić, Glivetić, 2020:10). Oysa kültürel miras sürdürülebilirliğin geçmiş, şimdi ve gelecek arasında kurmaya çalıştığı bağa zaten sahiptir. Dikkat edilmesi gereken kalkınma adına bu bağın zedelenmemesidir.

Kültürel mirasın, “önceki nesillerin yarattıkları ve kuşaktan kuşağa aktardıkları maddi ve manevi kültür değerleri toplamı (Negiz, 2017:164)” olarak tanımlanması kuşaklar arasındaki bağı net bir şekilde ifade etmektedir. Bu bağ, topluluklara, ortak geçmişlerini anlatır, toplumların, bireylerin aidiyet, birlik duygularını güçlendirir. İnsanlığın birikimini, deneyimlerini aktarması, geçmiş kuşakların şimdide ve gelecekte kendilerini anlatmaları, yarattıkları ile yaşamaya devam etmeleri demektir (İstanbul Proje Koordinasyon Birimi, 2014:11). Kültürel mirasa zaman içerisinde dahil edilen, eklenen kültürel varlıklar değişmiş, çoğalmıştır. Kültürel miras toplumun kültürel değerleri tanınmasıyla, kendi kültürel kimliğini inşa etmesiyle de yakından ilgilidir. Onun için kademeli olarak bir gelişim gösterir. Tarihi binalar, anıtlar, kalıntılar kadar somut olmayan estetik, tarihsel, sosyal, birikimler, değerler, toplumun kabul ettiği kendi kültürel kimliğini üzerine inşa ettiği değerler de kültürel mirasın bir parçasını oluşturmaktadır (Vecco, 2010:322-323).

Kültürel miras çeşitli nedenlerden dolayı tehdit altındadır. Öncelikle kalkınmanın ekonomik büyüme ile eş tutulmasından kaynaklı olarak ekonomik faaliyetlerden kaynaklı zarar görebilmektedir. Genel olarak kültürel mirasın tahrip edilmesi olarak ifade edilen zararlar, somut ve soyut kültürel mirasın aşınmasına, biçim değiştirmesine hatta yok olmasına sebep olmaktadır. Somut kültürel miras, rüzgar, yağmur, ısı ve iklim koşullarındaki değişim gibi doğa olayları nedeni ile fiziksel ve/veya kimyasal bozulmalara uğrayabilmektedir. Ayrıca hayvan ve bitkiler de zarar verebilmektedirler. Savaş, bakımsızlık, hırsızlık, yağma gibi olaylarla insanlar da zarar vermektedirler (Öksüz Kuşçuoğlu, Taş, 2017:62).

Kültürel mirası olumsuz etkileyen çevresel baskılar hem doğal hem de sosyal olabilir. Mirasın sürdürülebilirliğine yönelik olağan siyasi zorluklar, genellikle sömürge miras varlıkları, diktatörlük dönemlerinden kalan miras varlıkları için genellikle yetersiz koruma ve koruma faaliyetleri gerçekleştirilir.

İtici veya karışık duygular uyandıran eski siyasi sistemlerle bağlantılı olarak bu mirasın istenmemesiyle ilgilidir. Bazen de belirli miras varlıklarına yönelik dini veya etnik hoşgörüsüzlük kültürel mirasa zarar verebilir. Ayrıca kültürel miras, genellikle kimlik ve aidiyet duygusuyla birlikte manipülasyon için siyasi bir araç olarak da kullanılabilir (Jelinčić, Glivetić: 2020,10). Kültürel miras, hafızayı oluşturmak, biriktirmek ve geliştirmek için hayati öneme sahiptir. Bu haliyle, grubun ve topluluğun hayatta kalması için elzemdir. Çünkü kültürel miras ve bellek, toplulukların devamlılığını sağlayan bir araç olarak kullanılır. Buradan hareketle bazen belirli miras ve bellek gücü elinde tutanlar tarafından tehdit olarak değerlendirilebilir. Bu çeşitli etnik kökenlere yönelik olabileceği gibi mülkiyet hakları konusunda aralarında çıkar çatışması olan grupların birbirlerinin mirasına ve belleğine karşı da olabilir (Apaydın, 2020:18-24). Öte yandan, hem somut hem de somut olmayan kültürel miras, sürdürülebilir kalkınma için bir katalizör olarak işlev görebilir (Jelinčić, Glivetić, 2020:9). Toplumun kültürel mirası ve belleği ortak özelliklerine vurgu yaparak toplum içinde bağlılığın artmasını sağlayabilir. Toplumsal belleğin canlı tutulması toplumsal aidiyeti güçlendirir. Bu anlamda toplumsal hafızaya değer verilmesi o yerin kimliğine, kültürel mirasına değer verilmesidir (Ardakani, Oloonabadi, 2011:987).

Kültürel miras anlamında zengin bir coğrafyaya sahip olan Türkiye’de kültürel mirasa yönelik düzenlemeler yapılmaktadır. Uluslararası belgeler de düzenlemeleri etkilemektedir. Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde kültür ve Tabiat varlıkları olarak kabul edilen değerler koruma altına alınmaktadır.

2893 Sayılı Kanun ile kültür varlıkları, “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, külüt, din ve güzel sanatlarla ilgil bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkları” olarak tanımlanmaktadır. Kanun da aynı zamanda korunması gereken kültür ve tabiat varlıklarının neler olduğu sayılmıştır. Aynı zamanda Türkiye UNESCO’nun öncülüğünde 1972 yılında yayınlanan Dünya Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi 1983 yılında kabul etmiştir. Böylece Türkiye topraklarında bulunan kültürel mirasın saptanması, korunması, gelecek kuşaklara aktarılması konusunda uluslararası yardım ve iş birliğini sağlayacağına ilişkin sorumluluğunu kabul ve ilan etmiştir (Haspolat, 2005:21).

UNESCO, Dünya savaşlarının getirdiği yıkımlardan kaynaklı olarak kültürel ve doğal mirasların yok olmasının önlenmesi için başlattığı çalışmalar, Dünya Mirası kavramının geliştirilmesi ve tespit edilenlerin korunmasına yönelik faaliyetler ile devam etmiştir. Kültürel miras, insanlığın hafızasıdır. Bu yüzden kültürel miras, sadece bulunduğu yer ve sınırlar içerisindeki topluma ait değildir. Korunması gereken değerler tüm insanlığa, geçmişte-şimdi-gelecekte olacak olan insanlara aittir. Kuşaklar arası bir bağ, iletişimidir.

UNESCO, dünyadaki kültür miraslarını tespit ederek, onların korunmasına, tanınmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Tespit için bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler dünya kültür ve doğa mirası olabilecek somut ve soyut miras varlıklarını belirlemek için kullanılmaktadır. Dünya kültür mirası 6, doğal miras ise 4 kritere göre belirlenmektedir. Ancak temel ölçüt, üstün evrensel değere sahip olmasıdır.

Kültürel miras kriterleri şunlardır:

“1-Yaratıcı insan dehasını gösteren bir şaheser olmalı.

2-Bir zaman diliminde veya bir bölgede insani değerlerin gelişimini göstermeli.

3- Yaşayan veya ortadan kaybolmuş bir medeniyete veya bir kültür geleneğine ait eşsiz bir örnek olmalı.

4- İnsanlık tarihinin önemli bir dönemini bize resmedebilen bir teknolojik veya mimari bir yapı olmalı.

5- İnsanoğlu karayı ve denizi kullanarak öyle muhteşem bir yerleşim yeri kurmuş olmalı ki insanlık, herhangi bir tahribat halinde bu tarihi değerin kaybı tehlikesi ile karşı karşıya olmalı.

6- Halen yaşayan geleneklerle iç içe olmalı, edebi veya artistik açıdan ayrıcalıklı uluslararası bir anlam taşımali.

Doğa mirası kriterleri

7- Olağanüstü, eşi bulunmaz bir doğal güzellik ve estetiğe sahip olmalı.

8- Öyle seçkin ve önemli bir doğal yapı olmalı ki bize dünyanın oluşumunun ve insanlık tarihinin evreleri hakkında bilgiler verebilmeli.

9- Akarsularda veya denizlerde öyle bir yer olmalı ki bize ekolojik ve biyolojik olarak dünyanın milyonlarca yıldır süregelen ve halen devam eden gelişimini gösterebilmeli.

10- Öyle bir yer olmalı ki bitki ve hayvan türlerinin tarihsel değişimi aynı anda gözlenebilmeli ve bu değerler şu anda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış olmalı.

Mülklerin korunması, yönetimi, orijinallliği ve bütünlüğü de önemli hususlardır. 1992'den beri insanlar ve doğal çevre arasındaki önemli etkileşimler, kültürel peyzajlar olarak kabul edilmektedir (Whc, 2022)".

3. Sürdürülebilirlik Bağlamında Hasankeyf ve Ilısu Barajı

Hasankeyf, yukarıda sayılan UNESCO'nun belirlediği Dünya Mirası olabilme kriterlerinden 9'unu sağlamakta idi. Ayrıca 10 kriterden 9'unu sağlayarak bu özelliği ile dünyadaki tek yer olma özelliğine sahipti (Kızmaz, 2020; Hürriyet Gazetesi, 2016; Baş, 2016). Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın UNESCO'ya başvurumamasından dolayı değerlendirmeye alınamamıştır. Ilısu Barajı için su tutulmaya başlanması ile de Hasankeyf'in büyük bölümü sular altında kalmış ve Dünya Mirası listesine girebilmesi için gerekli kriterlerin 9'unu sağlaması geçmişte kalan ve artık Hasankeyf için sağlanamayacak bir durumdur.

3.1 Düünden Bugüne Hasankeyf

Hasankeyf, öncesinde Mardin'e bağlı iken Batman'ın il olması ile 1990 tarihinde ilçe olarak Batman'a bağlanmış, Batman merkeze 39 kilometre uzakta bulunan bir ilçedir. Yerleşim tarihi 12-13 bin yıl öncesine dayanan Hasankeyf, Dicle nehri kenarında kurulmuş bir yerleşim yeridir. Coğrafi ve stratejik açıdan önemli bir yerde bulunan Hasankeyf, tarih boyunca çeşitli topluluklara, devletlere evsahipliği yapmıştır (Haspolat, 2005:22). Bazı dönemler bölgenin önemli din, kültür ve bilim merkezi, sınır yerleşim bölgesi olmuş, bir çok medeniyeti barındırmıştır (Sinanoğlu vd., 2017:35). Hasankeyf'in ilk kimler tarafından kurulduğu bilinmese de tarih öncesinden başlayarak önemli bir yerleşim yeri olarak var olduğu yapılan arkeolojik çalışmalar ile ortaya konmuştur.

MÖ 884-859'da Asur Kralı II. Assumasibal yıllıklarında Kipani olarak Hasankeyf'in geçtiği bilinmektedir (Mıynat, 2008:9). Kipani, kaya anlamına gelen "kepa, kipas, kefa, kaifa" gibi kelimeler ile aynı kökten gelmektedir. Asurca adının kısmen korunduğu ve Roma İmparatorluğu'nun yönetimi altında olduğu MS 7. yüzyıla kadar buraya "Castrupm Kepha" adı verilmiştir. Süryani kaynaklarında, "Hesna Kepha/Hesna de Kepha", Ermenice "Kentzy" olarak adlandırılmıştır. Ortaçağ İslam eserlerinde kale anlamına gelen

“hısn” ile kaya anlamına gelen, Süryanice kökenli “kifo”dan türediği düşünülen, “keyfa”nın birleşimi ile “Hısn Keyfa” (kaya kale) olarak isimlendirilmiştir (Mıynat, 2008:12).

Sasaniler ve Romalılar arasında sınır bölgesi olan Hasankeyf MS 5. yüzyılda Süryani Piskoposluğunun başkenti de olmuştur. 7. Yüzyıldan itibaren müslüman akınları ile Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler ve Mervaniler’in hakimiyetine girmiştir. Yüzyıla yakın bir süre, 1102-1232 yılları arasında Artukoğullarının bu bölgede bulunan koluna başkentlik yapmıştır. Ardından Eyyubiler burada hakimiyet kurmuş ardından Moğol saldırısı ile karşı karşıya kalmış ve tahrip edilmiştir. Moğolların çekilmesi ile Safaviler ve Osmanlılar arasında hakimiyet çekişmeleri yaşanmış, 1516 yılında Osmanlı İmparatorluğunun hakimiyetine girmiştir. Bir idare merkezi olmuştur (Başkaya, Türk, 2015:352-353). Artuklu ve Eyyübiler döneminde en parlak dönemini yaşayan Hasankeyf Osmanlı hakimiyeti altında iken eski önemini yitirmiştir. Ancak günümüze kadar zengin bir kültürel mirası getirmiştir (Mıynat, 2008:1).

Organize bir kaya kent görünümünde olan Hasankeyf’i özel kılan jeomorfolojik yapısının akıllıca kullanılarak, doğal yapı ile içiçe geçmiş bir yerleşim yeri haline getirilmiş olmasıdır. Dicle kenarında yükselen kayalıklara oyulmuş yüzlerce yerleşim yeri bulunan Hasankeyf, bir kaya kent görünümünde idi (Sinanoğlu vd., 2017:35). Tarihsel süreç içerisinde Hasankeyf’te bulunan, yerleşen uygarlıklar bu içiçeliği devam ettirmiştir. Kendi kültürel izleri kaya kent ile bir bütün oluşturarak, kaynaşmıştır.

Dicle nehri ve onun kolları tarafından oluşturulan vadi, kayalıklarla çevrilidir ve jeomorfolojik özelliklerinden kaynaklı olarak yapay mağralar oluşturularak bölgeye yerleşen uygarlıklar tarafından barınak olarak kullanılmıştır. 2010 yılına kadar da bu kullanım devam etmiştir. Buraların barınma yeri olarak kullanımını önlemek için ihtiyaç sahiplerine 1967 yılında sosyal konut yapımına başlanmıştır. 1971 yılında teslim edilmiş ve burada oturanların çoğunluğu evlere geçmişlerdir. En son 2010 yılında mağaralarda yaşayan bir kaç ailede kalmış ve kaymakamlık kararı ile burada yaşamaları yasaklanmıştır (Başkaya, Türk, 2015:352).

Hasankeyf’e, hakim olan orayı merkez haline getiren her toplum, devlet burada kendi izlerini bırakmış, yapılar inşa etmiştir. Kendi kültürünü, yaşam biçimini, dünyayı algılayışını yerleşim biçimi ile, inşa ettikleri yapılar ile geleceğe bırakmışlardır. Dicle kenarında, bu yapılar ile iç içe bir yaşam Ilısu Barajı yapılarına kadar da devam etmiştir.

Dicle nehri üzerine yapılan Ilısu Barajının Hasankeyf’in tarihini yutması gibi öncesinde de Fırat nehri üzerine yapılan büyük baraj gölleri toprak altında olan ve ortaya çıkarılmış olan pek çok tarihi eseri, kültür anıtını yok etmiştir. 1968 yılından itibaren uluslararası destekle gerçekleştirilen kurtarma programları sayesinde Türk, yabancı pek çok arkeoloğun ve Urfa müzesinin çabası ile kazılar yapılmış, bazı eserler kurtarılabilmektedir (Schmidt, 2007:26). Benzer durum Hasankeyf’in sahip olduğu eserlerin sular altında kalmaması için kurtarma/koruma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmanın başında bulunan Uluçam (2017), kurtarma çalışmasını “her şeye rağmen Ilısu Barajı kapsamında Hasankeyf’in mimari dokusu üzerine harcanan çaba emek ve müdahaleler, kültürel mirasın korunması bağlamında bir şans” olarak nitelendirmektedir.

Hasankeyf’in sular altında kalacak olmasından kaynaklı yapılan kurtarma çalışmalarında Orta Kapı, Zeynel Bey Türbesi, İmam Abdulah Türbesi Sandukası, Er-Rızk Camii, Sultan Süleyman Küllüyesi, Koç ve Kızlar Camilerinin bir bölümü, Yamaç Külliyesi Mihrabı ve Artuklu Hamamı, Kültür Bakanlığı’na ihale edilen projeler kapsamında yeni yerleşim yeri olarak belirlenen Hasankeyf’te oluşturulan Kültürel Park ve çevresine taşınması planlanarak gerçekleştirilmiştir (Uluçam, 2017) . En son 612 yıl önce Eyyubi Sultanı Süleyman Han tarafından yapılan Külliye minaresi, oluşturulan Hasankeyf Kültürel Park alanına yerleştirilmiştir (İlkha, 2022). 2022 yılının son günlerinde halen restorasyon ve yerleştirme çalışmaları ile Kültürel Park ve liman yapımı devam etmektedir.

3.2 Ilısu Barajı ve Etkileri

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında Dicle nehri üzerine yapılan Ilısu Barajı nedeni ile Hasankeyf sular altında kalmıştır. GAP geniş kapsamlı bir proje olarak ekonomik, sosyal hedefler ile oluşturulan ve kalkınmayı gerçekleştirecek önemli bir proje olarak ortaya çıkmıştır. “Teknik, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik boyutları ile hem Güneydoğu Anadolu Bölgesi hem Trükiye Cumhuriyeti hem de Orta Doğu için kritik önem sahip bir bölgesel kalkınma projesidir (Bilgen, 2018:812)”. 1989’da GAP Master Planı ile başlangıçta su ve toprak kaynaklarını geliştirme hedefindeki Proje entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürülmüştür. Dicle ve Fırat nehirlerini kapsayan entegre bir proje olan GAP, sürdürülebilir kalkınma hedefi ile özellikle bölgenin kalkınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. GAP kapsamında 13 büyük proje bulunmaktadır. Bunların 7’si Fırat 6’sı Dicle havzasında yer almaktadır. Projeler kapsamında 22 baraj ve 19 hidroelektrik santrali inşa edilmesi hedeflenmiştir (GAP Bölge İdare Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2002:1). GAP su kaynakları geliştirme programı, entegre bölgesel kalkınma, sürdürülebilir insani gelişme aşamalarından oluşmaktadır. Sürdürülebilir insani gelişme aşamasının alt başlıkları içerisinde, çevresel ve kültürel sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik yer almaktadır (Yaşınok, 2001). Genel olarak bakıldığında sürdürülebilirliğin hedeflendiği ve bu bağlamda kültürün, kültürel mirasın önemsendiği anlaşılmaktadır.

Projenin sürdürülebilir kalkınma hedefli olması, ekonominin yanında, sosyal, kültürel alanlarında projeye dahil edilmesini getirmiştir. 2002 yılında GAP Bölge İdare Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan değerlendirme içerisinde temel amaçlardan birisi olarak kültür mirasının korunmasını, kurtarılmasını, tanıtılmasını ve toplum yararına kullanılmasını belirtmektedir. Başkanlık (2002:28-29), GAP-BKP (Bölge Kalkınma Planı)’nın temel amacını belirttiikten sonra, “Yerel Halkta kültürel miras bilincinin geliştirilmesi, kültürel mirasın doğru ve ayrıntılı bilgilerle gelecek nesillere aktarılması, bu bağlamda bilimsel araştırmaların desteklenmesi”nin önemli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Hasankeyf yerleşmesinin dünya kültür mirası listesine alınmasının sağlanması, buranın açık hava müzesi olarak düzenlenmesini de hedefleri arasında saymıştır.

1954 yılında ilk etütlerin yapılarak Dicle nehri üzerinde, barajların yeri tespit edilmiştir. Bu dönemde temel hedef su kaynaklarını kullanarak kalkınmayı sağlamaktır. 1976 yılında temel atılmıştır. 1993 yılında yatırım programına daha önce alındığı gerekçesi ile çevresel etki değerlendirmesine (ÇED) gerek olmadığı gerekçesi ile ÇED yönetmeliğinden çıkarılmıştır. 1996 yılında ise yap işlet devret modeli esas alınarak ihaleye çıkmıştır. Ilısu Barajının yapılması ile Hasankeyf’in sular altında kalacağı, kültürel mirası yok edeceği ve bölgenin ekolojik sistemini olumsuz etkileyeceğine yönelik karşı çıkışlar olmuştur. Bunun üzerine ÇED raporunun hazırlanması kabul edilmiştir. Ancak yabancı konsorsiyumlar 2009 yılında projeden çekildiklerini açıklamışlardır. Ayrıca uluslararası kredi kuruluşları kredi vermekten vazgeçmişlerdir. Avrupalı kredi kuruluşları ÇED raporunun güncel olmaması ve sosyal etki değerlendirmesinin yapılmamasından dolayı çekildiklerini belirtmişlerdir (Aykaç, Kaya, 2020).

Ilısu Barajında 2020’de ilk türbin devreye alınarak barajın açılışı yapılmıştır. Yıllık 4 milyar kilovatsaat hidroelektrik enerji üretmesi planlanmaktadır. Ekonomiye yıllık olarak 3 milyar lira katkı sağlayacağı hesaplanmaktadır. Barajın sulamaya da katkı vereceği belirtilmektedir. Barajın yapımından projesinden sorumlu kurum olan Devlet Su İşleri, ayrıca Hasankeyf’in baraj suları altında kalan bölgede bulunan tarihi ve kültürel eserlerin taşındığını belirtmektedir (DSİ, 2021).

3.3 Hasankeyf’in Sürdürülebilirliği

Sürdürülebilirlik bağlamında Hasankeyf-Ilısu Barajı örneği incelendiğinde sadece ekonomik büyüme ve gelişmenin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Oysa sürdürülebilirliğin sağlanmasında enerjinin elde edildiği kaynaklar kadar, enerji elde ederken insanlık için önemli olan değerlerin sürdürülebilirliği de

önemlidir. Çevre sorunlarının en önemli nedeni olarak gösterilen enerji elde etmek için yakılan fosil yakıtlar yenilenemeyen enerji kaynaklarıdır. Bu yüzden sürdürülebilirliği olmadığı gibi doğrudan diğer alanlara da zarar vermektedir. Bunun için yenilenebilir kaynaklardan enerji edilmesi sürdürülebilirlik için teşvik edilmekte, hatta uluslararası anlaşmalar ile yenilenemeyen kaynakların aşamalı olarak tamamen kullanım dışı bırakılması hedeflenmektedir.

Bu açıdan bakıldığında elektrik enerjisini (diğer enerji biçimlerine kolay dönüştürülebildiği için tercih edilmektedir) yenilenebilir bir kaynak olarak görülen akarsulardan su'dan elde etmek sürdürülebilirlik için önemlidir. Ancak akarsular yenilenebilir enerji kaynağı olarak görülse de petrol ve kömüre göre yenilenebilir olsa da, üzerine yapılan barajlar, hidroelektrik santralleri akarsuyun ekosistemine, çevresi ile oluşturduğu ekosisteme zarar vermektedir. Bu ekosistemlerin dengesini bozmakta, farklılaştırmaktadır. Ayrıca yaşanan küresel ısınmadan kaynaklı olarak iklim değişiminin yaşanması dünya üzerindeki suları daha değerli hale getirmiştir. Ek olarak küresel ısınmadan kaynaklı olarak akarsuların su miktarının azalması üzerine yapılan barajların ekonomik anlamda da kar yerine zarara yol açabileceği öngörülebilir.

Sürdürülebilirlik ancak tüm yönleri ile ele alındığında gerçekleştirilebilir. Özellikle toplumsal anlamda önemli olan kültürel mirasın tahrip edilmesi, kuşaklar arası adaletsizliğe yol açtığı gibi somut kültürel mirasın bulunduğu yerdeki topluluğun değerlerine yabancılaşmasına da yol açar (Silberman, 2015:57). Kolektif hafızanın bir parçası olan kültürel mirasın ortadan kaldırılması tahrip edilmesi, insanlığın hafızasının silinmesi ile eşdeğerdir.

Sadece bir bilgilendirme ve/veya kullanma aracı olmayan kültürel miras, belki de baraj projelerinden daha etkili bir sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayabilir. Böyle bir bakış, insanların yerleşik oldukları yerde, somut kültürel miras ile içiçe yaşamını kurmuş olması ve bunu insanlığın bir parçası olarak algılaması ile insanların temel haklarına ulaşmalarına katkı sağlayan bir güç haline getirilebilir (Aykaç, Kaya, 2020:16). Onun için öncelikle arkeolojik kazılar ile de ortaya çıkarılan tarihi, kültürel belgelerin, yapıların "ölü arşivdeki verilerin kullanılabilir bilgiye" dönüştürülerek kullanıma sokulması, kolektif hafızaya katkıda bulunur. Yoksa kazılmamış, kazılmadan yok edilmiş bir höyük "kopyası olmayan bir kitabın yakılarak yok edilmesi" (Özdoğan, 2015:44) olarak görülebilir. Benzer şekilde kültürel mirasın sular altına gömülmesi de. Çünkü Hasankeyf'te tam anlamı ile kazılar yapılmamıştır. Geniş çaplı bir belgeleme ve kurtarma kazıları da gerçekleştirilememiştir.

5. Sonuç

Sürdürülebilirlik sadece ekonomiyi içeren bir yaklaşım değildir. Zaten sadece ekonomiyi içerdiği zaman sürdürülebilirliğin varoluşu gerekçesi olan gelecek kuşaklara adil davranmak gerçekleşmemiş olacaktır. Ekonomik gelişme, büyüme için her zaman kolaylıkla gözden çıkarılan kültürel miras olmaktadır. Halbuki sürdürülebilir kalkınmanın en önemli ayaklarından birisini kültürel miras oluşturmaktadır. Kültürel miras bulunan yere aidiyeti, korumayı sahip çıkmayı sağlayabilir. Toplamların farklı nesilleri arasında bağ kurmasını sağlar. Kurulan bu bağlar aslında sürdürülebilirliğin temelini oluşturabilir.

Tüm bunlar ortada iken Dünya Kültür ve Doğa Mirası listesinde yer alabilecek özelliklere sahip olan Hasankeyf'in baraj suları altında bırakılması sürdürülebilirliğin anlaşılmadığını, uygulanmadığını göstermektedir. Üstün evrensel değere sahip bir yerleşim yeri, kültürel ve doğa mirasını korumamak dar ve sakat bir bakış açısını da gözler önüne sermektedir. Hasankeyf'in sular altında bırakılarak yok edilmesi GAP'nin ruhuna aykırı olarak gerçekleştirilen bir yıkım faaliyeti olarak tarihe geçebilecek bir olaydır.

GAP'nin gelişimi ile 2000'lerin başında Hasankeyf'in önemini farkına varıldığı, sürdürülebilirliğin özünün kavranması ile Hasankeyf için Dünya Kültür Mirası listesine alınması için çalışmalar yapılacağı hedefler arasına konmuştur. Ancak ekonomik gelişme, belirlenen barajın yapılması tek hedef olarak ortaya

konduğunda alternatifler değerlendirilmemiş, ekonomi, toplum, kültür entegrasyonu ile sürdürülebilirlik açıkça gözardı edilmiştir. Toplum olmanın birarada yaşamanın gereği ortak kültürel değerlerdir. İnsanlığın hafızasını yok etme yönünde yapılan faaliyetlerin gelecekteki yansımalarının, toplumsal aidiyet yoksunluğu, atomize olmuş bireylerden oluşan toplulukların ve geleceğine sahip çıkamayan insan topluluklarının olacağını öngörmek mümkündür. Çünkü bireyleri toplum yapan, bir arada tutan harç, yaşadığı yeri, mekânı biçimlendiren geçmiş yok edilmektedir. Hafızasız bir toplum, toplum olmaktan çıkar.

Kaynaklar

- Apaydın, V. (2020). The interlinkage of cultural memory, heritage and discourses of construction, transformation and destruction, *Critical Perspectives on Cultural Memory and Heritage*, (Ed. V. Apaydın), UCL Press.
- Ardakani, M.K., Oloonabadi, S. S. A. (2011). Collective memory as an efficient agent in sustainable urban conservation, *Procedia Engineering*, 21, 985-988.
- Aykaç, P., Kaya, B. (2020), Hasankeyf'te Sona Yaklaşırken: Korumada İnsan Odaklı Yaklaşımlar ve İnsan Hakkı Olarak Kültürel Miras, *Mimarlık, Mimarlar Odası Dergisi*, Ocak-Şubat 2020/411, 12-16.
- Baş, B. (2016). Dünya Mirası Listesi'nde olmayan Hasankeyf, <https://arkeofili.com/dunya-mirasi-listesinde-olmayan-hasankeyf/>
- Başkaya, Z., Türk, E. (2015), Barajların olası çevresel ve sosyo-ekonomik etkilerinin halkın bakış açısıyla değerlendirilmesi: Ilısu Barajı ve Hasankeyf örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(49),347-384.
- Besli, E. (2012). Eski Türkçe ve eski Türk kültürü açısından inanç sistemlerine bağlı kült isimleri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1) , 401-411 .
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/29824/320893>
- Bilgen, A. (2018). 1977'den 2017'ye Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP): GAP'ın 40 yılı üzerine nitel ve çok boyutlu bir değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3), 811-840.
- Cambridge Dictionary (2022). Sustainable, Sustainability, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sustainable>(erişim tarihi: 15.12.2022)
- De Cuellar, J.P. (1996). Our Creative Diversity: Report of the World Commission on Culture and Development; UNESCO: Paris, France. Available online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000101651>
- DSİ (Devlet Su İşleri) (2021). Dünyanın en uzun barajı Ilısu Barajı 2 bin metrelik kurdele ile açıldı, <https://dsi.gov.tr/Haber/Detay/4170>
- GAP Bölge İdare Kalkınma İdaresi Başkanlığı (2002). Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Planı, GAP Yönetici Özeti, Cilt 1, Ankara.
- Haspolat, E. (2005), Hasankeyf: Tarihi, tarihi eserleri, yasal konumu ve geleceği, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 439-440(5-6),19-23.

- Hürriyet Gazetesi (2016). UNESCO'dan Hasankeyf açıklaması, 05.02.2016,
<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/unescodan-hasankeyf-aciklamasi-40049735>
- İlkha, (2022). Hasankeyf teki tarihi eserler bir bir yeni yerlerinde inşa ediliyor, 24.08.2019,
<https://ilkha.com/kultur/hasankeyfteki-tarihi-eserler-bir-bir-yeni-yerlerinde-insa-ediliyor-103081>
- İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (2014). Kültürel mirasımızı koruyoruz, güvenli şehir güvenli yaşam - Kültürel Miras Özel Sayısı, İstanbul Valiliği.
- Jelinčić, D. A. , Glivetić, D. (2020) Cultural heritage and sustainability: Practical guide.
https://www.researchgate.net/publication/343255611_Cultural_Heritage_and_Sustainability_Practical_Guide
- Keleş, R., Hamamcı C., Çoban, A. (2015). Çevre politikası. İmge Kitabevi, 8. Baskı: Ankara.
- Kızmaz, M. (2020). Bakanlık Hasankeyf'in Dünya Mirası Listesi'ne adaylığını değerlendirecek, Cumhuriyet Gazetesi, 10.04.2020, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bakanlik-hasankeyfin-dunya-mirasi-listesine-adayligini-degerlendirecek-1732251>
- Mynat, A., (2008), Bir Ortaçağ: Hasankeyf, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi SBE Tarih ABD.
- Negiz, N. (2017). Kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğinde kültürel miras: Önemi ve değeri üzerine düşünmek, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, 3(1), 159-172.
- Omer, A.M. (2008). Energy, environment and sustainable development, Renewable and Sustainable Energy Reviews, 12 (2008) 2265–2300.
- Öksüz Kuşcuoğlu, G. Taş, M. (2017). Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi, Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi, 2 (1) : 58-67.
- Özer, A.Ö. (1995). Güncel bir tartışma: Sürdürülebilir kalkınma, planlama Dergisi, 3(4), 21-26.
- Pelit, E., Demir, M. Türkoğlu, T. (2018). Kültürel mirasın sürdürülebilirliği: Turizm eğitimi veren kurum müfredatları üzerine bir inceleme, Turizm Akademik Dergisi, 5(2), 73-83
- Schmitd, K. (2007). Taş çağı avcılarının gizemli kutsal alanı Göbekli Tepe, en eski tapınağı yapanlar, (Çev.R. Aslan), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Silberman, N. (2015). Remembrance of things past: Collective memory, sensory perception, and the emergence of new interpretive paradigms, Actas del Segundo Congreso Internacional de Buenas Prácticas en Patrimonio Mundial. Universidad Complutense de Madrid, Servicio de Publicaciones, Madrid, pp. 51-62. <https://core.ac.uk/download/pdf/33108065.pdf>
- Sinanoglu, D. Siyako, M., Karadoğan, S. Özgen Erdem, N., (2017). Kültürel jeoloji açısından Hasankeyf (Batman) yerleşmesi, Türkiye Jeoloji Bülteni, 60(1), 35-47.

- Uluçam, A. (2017). Hasankeyf'teki kültürel mirasın bugünkü durumu, XX. Uluslararası Ortaçağ Ve Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 02-05 Kasım 2016, Sakarya, 14-36, <http://www.xxortacag.sakarya.edu.tr/pdf/02aulucam.pdf>
- UN . (1987). Our Common Future, (Brundtland Report),
<https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>
- UNESCO (2012). Culture: a driver and an enabler of sustainable development, UN System Task Team on the Post-2015 Development Agenda.
https://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Think%20Pieces/2_culture.pdf (erişim tarihi: 15.12.2022).
- Vecco, M. (2010). A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible, Journal of Cultural Heritage 11 (2010) 321–324.
- Whc, 2022, UNESCO World Heritage Convention, <https://whc.unesco.org>
- Yaşınok, M. K. (2001). Güneydoğu Anadolu Projesi, ANKEM Dergi, 15(3), 632-635.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUMDA KENTSEL DAYANIKLILIK

URBAN RESILIENCE IN ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE

Ayşegül Kanbak(Batman University)

Aysegul.kanbak@batman.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4556-3582

Nihal Şirin Pınarcıoğlu Ocakhan(Batman University)

Nihalsirin.Pinarcioğlu@batman.edu.tr

ORCID:000-0002-4444-0783

Abstract

This study provides a conceptual framework for analyzing urban resilience in the context of climate change. The concept of resilience is gaining more and more importance in the urban and climate change literature. Frequently used terms such as “climate resilient” and “resilient cities” emphasize the idea that cities, urban systems and urban regions should be prepared for potential shocks and stresses. The conceptual framework of the study focuses on resilience as it relates to cities and climate change. Urban climate resilience consists of three elements; “city”, “climate” and “resilience”. The question of how to deal with climate change and other future uncertainties parallels how a city's components and sub-elements will accept the changes. Sub-elements of a city include various stakeholders, residents, environment, land use, infrastructure, internal networks and industries. “Climate” refers to future changes. Climate is a prerequisite for basic human life, urban planning and socioeconomic composition. Rising temperatures and sea levels, intensifying meteorological events and their increasing frequency require a fundamental change in the way human society deals with environmental transformations.

Keywords: Resilience, climate change, urban resilience, resilience building

JEL Codes: R10, R11

1.Giriş

Son yıllarda akademik yazında sıkça tartışılan kavramlardan biri olan dayanıklılık (Resilience) ilk olarak ekoloji ve doğa bilimleri (Walker ve Cooper, 2011) alanlarında ortaya çıkmıştır. Türkçe yazında dirençlilik, esneklik ya da uyum olarak da kullanılan kavram, psikoloji ve psikiyatrik hastalıkların incelenmesinden (Kaplan, 1999), sosyal bilimler, toplumsal gelişim (Adger, 2000) ve mühendislik tasarımına (White ve O'Hare, 2014) kadar birçok farklı disiplinde kullanılmaktadır. Toplumsal yapı, tahmin edilmesi zor olan belirsizliklerle dolu karmaşık bir sistem olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda dayanıklılık, toplumsal ağın iç ve dış uyaranlar karşısında başarılı bir şekilde yeniden organize olma, uyum sağlama, değişme ve gelişme yeteneği olarak kabul edilmektedir (Seeliger ve Turok, 2013). Dayanıklılık yaklaşımı, verimlilik, istikrar ve risk yönetimi gibi yerleşik sosyoekonomik unsurların yerini almak için çeşitliliği ve öğrenmeyi vurgulamaktadır(Leach, 2008).

Dayanıklılık, son dönemlerde yaşanan iklim değişikliği ve uyum tartışmalarında yer alan kavramlardan biri haline gelmiştir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) V. değerlendirme raporu, dayanıklılığı “sosyal, ekonomik ve çevresel sistemlerin tehlikeli bir olay, eğilim veya rahatsızlıkla başa çıkma, temel işlevlerini, kimliklerini ve yapılarını koruyacak şekilde yanıt verme veya yeniden düzenleme ve aynı zamanda uyum sağlama, öğrenme ve dönüştürme yetisini sürdürme kapasitesi” olarak

tanımlamaktadır(IPCC, 2014). Rapor aynı zamanda, kentsel alanlarda yoğunlaşabilecek iklim değişikliği risklerine yanıt vermek için bir önlem olarak iklime dayanıklı bir yol oluşturulmasını önermektedir. Bu tavsiye, sürdürülebilir kalkınma açısından ekonomi, toplum, teknoloji ve politika ile ilgili karar verme süreçlerini ve davranışları değiştirme gereğinin altını çizmektedir.

Kentlerin birbirine bağlantılı çok sayıda sektör ve faaliyet içermesi, onları iklim değişikliğine karşı savunmasız bırakmaktadır. İklim değişikliğinin yaratması muhtemel etkiler, özellikle büyük kentler üzerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkartmaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan aşırı hava olaylarının etkisiyle sağlıklı içme suyu, arıtma gibi temel hizmetlere erişimde güçlükler meydana gelmekte, altyapılar ve mülkler zarar görmekte ve kentsel yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenmektedir. IPCC tarafından yapılan projeksiyonlar, iklim değişikliğine bağlı afetlerin sayı, sıklık ve şiddetinin artacağını ortaya koymaktadır (IPCC,2014).

Dayanıklılık, kentlerin iklim değişikliği karşısında ilerlemeyi ve gelişmeyi nasıl sürdürebileceğine odaklanmaktadır. Başka bir ifade ile kentlerin sadece kısa vadede çeşitli afet risklerini azaltmakla kalınmamalı, aynı zamanda kentsel sistemlerin dönüşümüne de etkin bir şekilde cevap verme kapasitesi geliştirilmelidir (Satterthwaite ve Dodman, 2013). Bu açıdan kentler önemlidir ve mekansal birimler olarak, risk azaltıcı önlemleri etkili bir şekilde uygulamak için gereken yetenekleri elde etme ve geliştirme kapasitesine sahiptir. Bu çalışma, kentsel dayanıklılığı iklim değişikliği bağlamında analiz etmek için kavramsal bir çerçeve sunmaya çalışmaktadır. Öncelikle dayanıklılığın temel kavramsal tartışmaları incelenmiş, daha sonra kentsel iklim dayanıklılığı üzerinde durulmuştur.

2. Dayanıklılık Üzerine Kavramsal Tartışmalar

Dayanıklılık kavramının çerçevesinin temel kabulünde tüm sistemlerin sürekli olarak değişikliklere ve dış etkilere maruz kaldıkları ve bu etkilerin çoğu zaman öngörülemez olduğu yer almaktadır (Holling, 1973). Dayanıklılık üzerine kavramsal tartışmalar ekolojik, mühendislik ve sosyo-ekolojik(evrimsel) olmak üzere üç boyutta ilerlemektedir(Davoudi, 2012). Çalışma bu boyutlardan sadece ve ekolojik ve sosyo-ekolojik dayanıklılık tartışmasına değinmektedir.

Dayanıklılık teriminin ekolojist C. S. Holling tarafından literatüre kazandırılmasından bu yana neredeyse otuz yıl geçti. 1970’lerde yazdığı makale ile ekolojik ağların direncine odaklanan Holling dayanıklılığı, bir yapının geçici bir rahatsızlığı absorbe etme ve durumunu tamamen kurtarmak için kendini yeniden düzenleme konusunda çevresel ve ekolojik yetenek olarak tanımlamaktadır(Holling, 1973). Holling göre, bir sistemin kendisini yeniden yapılandırmak zorunda kalmadan önce kaldırabileceği geçici bozulma derecesi, belirli bir eşiğe ulaşana kadar dayanabileceği bozulma miktarını göstermektedir (Holling, 1996). Geçici rahatsızlığın derecesi ise, bir sistemin çevreye uyum sağlayarak kendini sürdürme yeteneğini yansıtmaktadır(Adger, 2003). Ekolojik dayanıklılık kavramı içinde, çoklu dengeler ve rejim değişikliği potansiyelini barındırdığından, bir sistemin yeni bir dengeye geçiş sürecini ve ileriye sıçrama yeteneğini göstermektedir(Davoudi, 2012).

Uyarlanabilir yönetim tartışmasına doğru genişleyen ekolojik dayanıklılık,(Olsson vd.,2004) kavramı toplumsal alana yaymak için sosyoekonomik araçlara ihtiyaç duymuştur(Folke, 2006). “Planning-by-doing-yaparak planlama” yaklaşımı bu araçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Yaklaşım, dayanıklılığı kolektif öğrenmeye bağlayan sistemin karmaşıklıklarını ve belirsizliklerini çözerken, rejimleri de değiştirme kapasitesini ifade etmektedir(Mitchel vd, 2014). Başka bir deyişle, mevcut bilgiyi bütünleştirerek, müzakere yoluyla yeni anlayışlar yaratarak ve yeni fırsatları keşfederek, bir sistem doğal olarak değişen ortama uyum sağlama yeteneği kazanacaktır.

Ekolojik dayanıklılık, iklim değişikliğine uyum politikaları ışığında da tartışılmaktadır. Bu yaklaşım bir sistemin, iklim değişikliği gibi bir bozulma durumunda, dinamik bir süreç aracılığıyla dönüşebileceğini ve alternatif bir dengeye ulaşabileceğini varsaymaktadır. Ayrıca, dayanıklılığı pozitif değişim için bir fırsat olarak uyum politikasıyla ilişkilendirmektedir (Fünfgeld ve McEvoy, 2012). Bu görüş, iklim değişikliğine uyum ile ilgili karmaşık belirsizliklerle karşı karşıya olan sistemin içindeki ilişkileri yorumlamak için değerli bir çerçeve sunmaktadır. Ekolojik dayanıklılık aynı zamanda dayanıklılığın sosyal yapı, ekolojik hizmetler, sağlık, yaşam kalitesi ve kültürel farkındalık gibi unsurlarla ilgili değişimler ve değerlerle bağlantılı olarak düşünülmesi gerektiğini öne sürmektedir (Lee ve Maheswaran, 2010).

Dayanıklılığa yönelik diğer bir yaklaşım, sosyo-ekolojik yaklaşım olarak da adlandırılan ve bir toplumun evrim sürecini inceleyen evrimsel dayanıklılıktır. Bu kavram esas olarak bir sosyoekolojik sistemin strese yanıt olarak değişme/gelişme kapasitesi ve bir sistemin harici bir şoktan önce sabit bir duruma geri dönme yeteneği ile ilgilidir (Davoudi, 2012). Evrimsel dayanıklılık mevcut rasyonel paradigmanın aksine karmaşık, kaotik ve öngörülemez bir duruma dayanmaktadır. Alternatif bir duruma ani geçiş meydana geldiğinde ve mevcut paradigmanın stratejileri ve müdahaleler işe yaramaz hale gelebilir (Duit vd., 2010). Dolayısıyla sosyo-ekolojik dayanıklılık, (1) bir sistemin absorbe edebileceği ve hala bir çekim alanı içinde kalabileceği rahatsızlık miktarına, (2) bir sistemin öğrenme ve uyum sağlama kapasitesine ve (3) sistemin kendi kendine organize olma derecesi bağlı olarak ortaya çıkan bir sistem özelliği olarak tanımlanmıştır (Carpenter vd., 2001; Folke 2006). Kavram esnekliği, çeşitliliği ve uyarlabilir öğrenmeyi içermekte ve değişen koşullara uyumu açıklamaktadır (Walker vd., 2004).

Son zamanlarda dayanıklılık, dönüştürülebilirlik veya bir sosyal-ekolojik sistemin arzu edilen bir yolu izleyerek mevcut durumundan alternatif bir duruma geçişte yön bulma kapasitesi olarak anlaşılmaktadır (Folke vd., 2010). Bu nedenle, en son formülasyonunda dayanıklılık, bir sistemin arzu edilen özelliklerini korumak için gerektiğinde başa çıkma, uyum sağlama ve dönüştürme arasındaki etkileşimi vurgulamaktadır.

2.1. Dayanıklılık İnşa Etme Süreçleri

Çalışmanın bu bölümünde dayanıklılık inşa etme süreçleri üzerinde durulacaktır. Dayanıklılık oluşturma sürecinde ilk dikkat edilmesi gereken nokta karar verme sürecidir. Toplu karar alma prosedürleri, etkili risk azaltma için başlatılan proaktif bir sürecin ürünü olarak kabul edilmektedir (Comfort vd., 2010). Toplu karar alma sürecinde dayanıklılık, kümülatif bir faaliyettir ve zaman içinde oluşan çeşitli etkileşimler, kararlar ve müdahaleler aracılığıyla oluşmaktadır (Satterthwaite ve Dodman, 2013). Diğer bir deyişle, dayanıklılık, devam eden bir değişim süreci olduğundan, dış şoklara karşı geçici bir tepki değil süreklilik oluşturan bir durumdur (Pelling, 2011).

Dayanıklılık inşasında kullanılan ikinci yol, işbirlikçi davranış ve planlamadır. Bir afetin ardından, işbirlikçi davranış, etkili bir kurtarma becerisini içermektedir ve bu yetenek sosyal sermaye ile bağlantılıdır. İşbirlikçi planlama, yerel bilginin önemini ve kolay ulaşımını sağlamaktadır. Planlama, ortaya çıkardığı entegrasyonunun yanında karmaşık sistem analizi ve yönetimini de içermektedir (Selman, 2004).

Yönetişim, dayanıklılık oluşturma üçüncü yolu olarak toplumun genelini ilgilendiren siyasi bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu, bir kenti inşa etmek ve altyapı yatırımından sosyoekonomik ilerlemeye kadar her şeyi kapsayan genel kümülatif bir faaliyet olarak tartışılmaktadır (Johnson ve Blackburn, 2014). Yönetişim, karar alma sürecinde yer alan kritik öneme sahip siyasi bir süreçtir. Dayanıklılık oluşturma bağlamında yönetişimin amacı arzu edilen duruma uygun söylem, hakkaniyet ve adaleti içeren siyasaların oluşturulmasıdır. Yönetişim açısından, dayanıklılığın ölçülmesi uzmanların, vatandaşların, hükümetin ve bilim adamlarının dahil olduğu kolektif bir çabadır ve bu süreç, işbirlikçi davranış ve planlama ile bağlantılıdır.

Dördüncüsü inşa bileşeni ise uyarlamalı öğrenme sürecidir. Aslında bu süreçte deneyim ve kolektif öğrenme ön plana çıkmaktadır. Toplum tarafından deneyimlenen süreçlerin kolektif öğrenmeyi tetikleyerek dayanıklılık geliştirmeyi tanımlamaktadır (Mitchel vd, 2014). Akışkanlığı ve çeşitliliği teşvik eden ve değişen ortama uyum sağlama çabalarının bir parçası olarak siyasi söyleme uyarlanabilirlik ve dönüştürülebilirliği dahil eden bir eylem olarak kabul edilmektedir (Leach, 2008; Walker vd., 2004). Uyarlanabilir öğrenmede çok çeşitli sosyal araçlar kullanılabilir. Kolektif öğrenme sürecinde, mevcut bilgiler bütünleştirilir, yeni anlayışlar oluşturulur ve keşfedilebilecek fırsatlar ortaya çıkar. Tüm bunlar, bir sistemin dayanıklılık kapasitesinin geliştirmesine yardımcı olması beklenmektedir (Allen vd., 2011).

3. Kentsel İklim Dayanıklılığı

İklim gelecekteki değişiklikleri ifade ederken, insan temel yaşamının, şehir planlamasının ve sosyoekonomik bileşimin de ön koşuludur. İnsanların beslenme alışkanlıkları, çalışılan saatler ve endüstriyel koşullar gibi birden fazla yaşam tarzı unsurunu az ya da çok belirleme kabiliyetine sahiptir. IPCC, İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan iklim değişikliklerinin yarım yüzyıl içinde çevrede hızlı bir değişime neden olacağı tahmin etmektedir (IPCC, 2014). Yükselen sıcaklıklar ve deniz seviyeleri, yoğunlaşan meteorolojik olaylar ve bunların artan sıklığı, insan toplumunun çevresel dönüşümleri ele alma biçiminde köklü değişiklikler yapmasını gündeme getirmiştir.

Kentsel iklim dayanıklılığı hem ekolojik hem de sosyo-ekolojik dayanıklılıkla bağlantılıdır. Kentsel dayanıklılık hakkındaki genel söylem, gelecekteki değişikliklere hazır olma ve yanıt verme çabalarımızda hangi kavramın referans alınması üzerine kuruludur. Son on yılda sürdürülebilirlik, güvenlik açıkları ve uyum gibi hakim kavramlar üzerine çeşitli tartışmalar gündeme gelmiş, ancak bu kavramların belirsizlikler veya süregelen değişim argümanlarını tamamen kapsamakta yetersiz görülmesi başka tartışma noktalarını açmıştır (Kim ve Lim, 2016). Gelecekteki belirsizliklere bir yanıt olarak dayanıklılık kavramı, yalnızca kısa vadeli bir çözüm olarak önceki duruma dönüşü değil, aynı zamanda rejimin sürekli dönüştürülebilirliğine ilişkin orta ve uzun vadeli bir çözümü içermektedir.

Satterthwaite ve Dodman (2013), dayanıklılığın neleri kapsadığı konusunda tartışmalar bulunmakla birlikte, iklim değişikliği ile ilgili üç önemli nokta olduğunu altını çizmektedir;

- “Kentlerin, kasabaların ve kırsal yerleşim yerlerinin nüfusları ve ekonomileri, iklim değişikliğinin birçok doğrudan ve dolaylı etkisine karşı dayanıklı hale getirilmelidir.
- Dünya nüfusunun büyük bir kısmı, bunu yapacak kurumlardan, teknik yeterlilikten ve finansmandan yoksun oldukları ve çoğunun risk azaltıcı altyapı ve hizmetlerde çok büyük açıkları olduğu için şu anda dayanıklılık geliştiremeyen yerleşim yerlerinde yaşamaktadır.
- Tüketim kalıplarının ve bunları karşılayan (ve teşvik eden) üretim sistemlerinin iklim değişikliği üzerindeki küresel etkisi önemli ölçüde azaltılmalıdır; bu da orta ve üst gelir gruplarının tercihlerinde bir dönüşümü gerektiriyor. Aynı zamanda kentlerin hem üretim merkezleri hem de tüketici yoğunlaşmaları olarak dönüşümü anlamına gelmektedir.”

Bu nedenle, kentsel iklim değişikliği dayanıklılığına ilişkin tartışma, iklim değişikliği karşısında kentsel ilerlemenin sürekliliğini sağlamak için gerekli olan yolları aramaktadır. Bu bağlamda, nelerin hazırlanması gerektiğinin ve değişikliklerin nasıl tanımlanıp ölçüleceğinin envanterinin çıkarılması öncelikli esaslardan biri olarak kabul edilmektedir (Kim ve Lim, 2016). Bu, kentsel iklim dayanıklılığının kavramsal bileşimi ve unsurlarının yanı sıra net bir bakış açısı oluşturulması için gerekli adımlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Kentsel iklim değişikliği dayanıklılığı, kentlerde yaşayan ve çalışan insanların, özellikle yoksul ve savunmasız kişilerin, iklim değişikliğiyle ilgili şoklar ve stresler karşısında hayatta kalabilmeleri ve gelişebilmeleri için kentlerin işleme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (ADB, 2014). Bir kent merkezinin iklim değişikliğine karşı dayanıklılığı, geçmişteki stres ve şoklara karşı dayanıklılığından etkilenmektedir. Herhangi bir kentsel analizin ilk yönü, iklim değişikliğinin muhtemelen daha da kötüleşebileceğini vurgulayan tanıdık şoklara ve vurgulara karşı dayanıklılığının bir değerlendirmesidir. Kentsel dayanıklılık oluşturmaya yönelik eylemlerin, üç temel soruya yanıt vermesi beklenmektedir.

1. Kentler sistemler nasıl çalışır?
2. İklim değişikliğinin doğrudan ve dolaylı etkileri nelerdir?
3. Şoklara ve streslere en az kim tepki verebilir (savunmasız gruplar)?

Kentsel iklim değişikliği dayanıklılığı, hızla büyüyen kentsel sistemlerin karmaşıklığını ve iklim değişikliğiyle ilişkili belirsizliği kabul ederken iklim değişikliğine uyum, hafifletme eylemleri ve afet riskinin azaltılmasını kapsamaktadır. Bu yaklaşım, kentleri, geçici şoklar veya stresler karşısında hayatta kalmak ve hatta gelişmek için öğrenebilen ve adapte olabilen dinamik sistemler olarak düşünmeye önem vermektedir (ADB, 2014).

Dış şoklara ve baskılara (iklim değişikliği dahil) karşı en duyarlı olan alanlar nüfusları açısından büyük kentlerdir. Bu etkiler, en çok dezavantajlı gruplar ya da savunmasız kişiler tarafında hissedilir. Tehlikelere yüksek oranda maruz kalmalarının veya daha düşük uyum sağlama ve yanıt verme yeteneklerinin fiziksel sınırlamalar veya finansal kapasitenin yeterli olmamasının bir sonucudur. İklim değişikliğinin doğrudan etkileri iki yönlüdür: fırtınalar, tayfunlar ve sıcak hava dalgaları gibi şoklar ve ani etkiler; ve deniz seviyesinin yükselmesi, ortalama sıcaklık artışı ve yağış modellerindeki uzun vadeli değişiklikler gibi zaman içinde kademeli olarak oluşan etkilerdir. 2000 ile 2012 yılları arasında doğal afetlerin dünya çapında verdiği zarar 1,7 trilyon dolardır (ABD, 2014).

Bu şok ve baskılardan kaynaklanan kentsel alanlar üzerindeki dolaylı etkilerde bulunmaktadır; Bu etkiler, şiddetli sellerin neden olduğu liman veya tren operasyonlarının durması, dolayısıyla hareketliliğin etkilemesi ve malların pazara ulaşmasının zorlaşması; enerji üretiminin fırtınalardan etkilenmesi sonucu elektrik kesintileri; yağış ve sıcaklıktaki değişiklikler nedeniyle su veya vektör kaynaklı hastalık riskinde artış yaşanması; sıcaklık artışı ile ısı stresinin şiddetlenmesi olarak görülebilir. Hastalık insidansındaki artış ve ısı stresi, iklim olayları sırasında sağlık sisteminin ve altyapısının üzerinde baskı oluşturmaları beklenmektedir.

Kentsel iklim değişikliğine dayanıklılık sorunu düşünüldüğünde, büyüme dinamikleri ve coğrafi yayılma, arazi, gelişme, yoğunluk ve ortaya çıkan risk ve savunmasızlık profilleri arasındaki karşılıklı bağlantıları anlamak için temeldir.

İklim değişikliğine karşı kentsel dayanıklılık, üç düzeyde dirençli bir kent tanımlamaktadır;

- Kent sistemlerinin şoklara ve streslere dayanması
- İnsanların ve kuruluşların bu stresleri günlük kararlarına dahil edilebilmesi
- Kentin kurumsal yapılarının, kişi ve kuruluşların amaçlarını gerçekleştirme kapasitelerini desteklemeye devam etmesi.

Bir kentin iklim değişikliğine dayanıklı hale getirecek tek bir eylem yoktur. Dayanıklılığın zaman içinde birbiri üzerine inşa edilen bir dizi eylemle sağlanacağı kabul edilmektedir. İnsanlar ve kurumlar geçmiş deneyimlerden öğrendikleri ve bu deneyimleri gelecekteki kararlara uyguladıklarında bu eylemler geliştirilecek ve ilerletilecektir.

3.1. Kentsel İklim Dayanıklılığının İlkeleri

Dayanıklılığın inşa süreçleri dikkate alındığında, kentsel iklim değişikliği dayanıklılığının inşasında da bir dizi temel ilkenin, eylemlerin gerçekleşmesi için kapsayıcı ve entegre bir sürecin oluşturulması gerekir. Kentlerde iklim değişikliğine dayanıklılık yaratmak için bu sistemleri şekillendirebilen paydaşların sistemleri ve kapasiteleri ile ilgili gözlemlenebilir bazı genelleştirilebilir ilkeler bulunmaktadır. Asian Development Bank bu ilkeleri şöyle sıralamaktadır (ADB, 2014). Buna göre;

Uygulanabilecek sert ve yumuşak eylemleri birleştirmek; Dayanıklılıkta kapasiteler, ağlar ve bireylerin, toplulukların ve kurumları davranışları bozulmalar karşısında fiziksel sistemler kadar önemlidir. Yumuşak önlemler, yeni düzenlemeleri, teknoloji ve bilgi sistemlerini ve sosyal ağları içermektedir.

Farklı bakış açılarını bir araya getirmek; Bir kentin çeşitli sosyo-ekonomik grupları bulunmaktadır. Bu grupların ekonomik çıkarları göz önüne alındığında, hükümet, iş dünyası, sivil toplum, akademi ve kent yönetimi içindeki farklı departmanlar arasında ilişki kurmak, dönüştürücü gücü sağlamak etkilidir.

Farklı coğrafi ve yönetim ölçeklerini listelemek; Şehrin içindeki ve dışındaki ekonomik, fiziksel, ekolojik, politik mekanizmaların kentin işleyişini nasıl etkilediğini anlamak önemlidir. Paydaşların farklı ölçeklerde en iyi şekilde nasıl listeleneceğini anlamaya da ihtiyaç vardır.

Uzun vadeli bir vizyonu benimserken bugünün sorunlarını ele almak; Gelecek şimdidir. Kentin yöneticileri, özellikle değişim öngörülemez olduğunda, mevcut zorlukların ötesine bakmayı ihmal etmektedir. Bu aşamada planlama süreçleri, kentin mevcut ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Mevcut meseleler üzerine inşa etmek ve iklim değişikliğinin nasıl değişebileceğini veya mevcut tehlike riskini nasıl artırabileceğini analiz etmek, gelecek senaryolarını karar alma sürecine sokmanın bir yoludur.

Yerel uzmanlıktan faydalanmak; Araştırmacılar ve akademisyenler gibi yerel teknik uzmanların sürece dahil edilmesi, diyalogların sürdürülebilir bir temelde yürütülmesini sağlar.

Liderlik ve yerel eylem oluşturma; Dayanıklılık oluşturma çabalarının, farkındalık oluşturmak için aktif topluluk katılımı ile güçlü liderlik, itici bağlılık ve hesap verebilirlik yoluyla hızlandırılması ve sürdürülmesi muhtemeldir.

Korunmasız topluluklara odaklanmak; Kimin dayanıklılığı? Anlamlı bir kentsel dayanıklılık yaklaşımı için turnusol testi, yoksul veya savunmasız hanelerin çıkarlarıyla olan ilişkisidir. Dayanıklılık önlemlerinin birden fazla düzeyde sağlanması gerekirken, pratik değerlerini belirlemek ve eşitlik endişelerinin gündemin merkezinde tutulmasını sağlamak için sürekli olarak "kimin için dayanıklılık?" sorusunu sormak önemlidir.

Sonuç

Bu çalışma kentsel iklim direncine ilişkin kavramsal çerçeveyi derlemeyi amaçlamıştır. Dayanıklılık kavramı ekolojik ve evrimsel(sosyo-ekolojik) açılardan incelemiş ve kentsel iklim değişikliği dayanıklılığı için bir çerçeve oluşturmaya çalışmıştır. Kentler esnekliğe doğaları gereği esnekliğe sahip sistemler olarak bağımsız organizmalardır. Bununla birlikte, iklim değişikliği, kentsel sistemlerde benzeri görülmemiş şoklar ve rahatsızlıklar yaratabilir. Bu durum insanların karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan biridir. "Kentler

bundan sonra nasıl bir yol izlemeli ve iklim direncini inşa etmek için ne tür bir hazırlık yapılmalı?” Kentsel iklim dayanıklılığını tartışırken çeşitli bakış açıları mevcuttur. Bu çalışmada önerilen kavramsal çerçeve pek çok çerçeveden biridir. Kentsel iklim dayanıklı kentleri ani şoklara hazırlamak, bu hazırlıkları insanların günlük hayatlarına dahil etmek ve kurumsal yapıları desteklemeyi kapsayan bu çerçeve üç düzeylidir. Kentsel dayanıklılığın inşa edilmesinde önerilen ilkeler çerçevesinde öncelikle savunmasız gruplara özen gösteren, farkındalığa inan, farklı coğrafya ve ölçekleri dikkate alan, yerel uzmanlardan faydalanarak uzun vadeli planlama önermektedir. Kentsel sistemlerin beklenmedik karşı dayanıklı ve esneyebilir olmaları kentlerin ve kentlilerin geleceği için önemlidir.

Kaynakça

- Adger, W.N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24, 347–364.
- Adger, W.N. (2003). Building resilience to promote sustainability, *IHDP Update*, 2, 1–3.
- Allen, C.R., Fontaine, J.J., Pope, K.L., Garmestani, A.S. (2011). Adaptive management for a turbulent future, *Journal of Environmental Management*, 92, 1339–1345.
- Asian Development Bank (ADB) (2014). Urban Climate Change Resilience A Synopsis, Publication Stock No. ARM146551.
- Carpenter, S., Walker, B., Anderies, J.M., Abel, N. (2001) From metaphor to measurement: resilience of what to what?, *Ecosystems*, 4:765–781
- Comfort, L.K., Boin, A., Demchak, C.C. (2010). *Designing Resilience: Preparing for Extreme Events*; University of Pittsburgh Press: Pittsburgh, PA, USA.
- Davoudi, S. (2012). Resilience: A bridging concept or a dead end? *Planning Theory and Practice*, 13, 299–307.
- Duit, A., Galaz, V., Eckerberg, K., Ebbesson, J. (2010). Governance, complexity, and resilience, *Global Environmental Change*, 16, 253–267
- Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analyses, *Global Environmental Change*, 16, 253–267.
- Folke, C., Carpenter, S.R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T., Rockström, J. (2010). Resilience Thinking: Integrating Resilience, Adaptability and Transformability, *Ecology and Society* 15(4): 20 , <https://doi.org/10.5751/es-03610-150420>.
- Fünfgeld, H., McEvoy, D. (2012). Resilience as a useful concept for climate change adaptation? *Planning Theory Practice*, 13, 327–328.
- IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability, Part. A: Global and Sectoral Aspects*; Cambridge University Press: Cambridge, UK.
- Holling, C.S. (1973). Resilience and stability of ecological system, *Annual Review of Ecology and Systematic*, 4, 1–23.

- Holling, C.S.(1996). Engineering resilience versus ecological resilience. In *Engineering within Ecological Constraints*; Schulze, P.C., Ed.; National Academy Press: Washington, DC, USA, pp. 31–44.
- Johnson, R., Blackburn, S. (2014). Advocacy for urban resilience: UNISDR's making cities resilient campaign, *Environment Urbanization*, 26, 29–52
- Kaplan, H.B. (1999). Toward an understanding of resilience: A critical review of definitions and models. In *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*; Glantz, M.D., Johnson, J.L., Eds.; Springer: New York, NY, USA, pp. 17–83.
- Kim, D., Lim, U.(2016). Urban Resilience in Climate Change Adaptation: A Conceptual Framework. *Sustainability*, 8(4):405, <https://doi.org/10.3390/su8040405>
- Lee, A.C.K., Maheswaran, R. (2010). The health benefits of urban green spaces: A review of the evidence, *Journal Public Health* , 33, 212–222.
- Leach, M. (2008). Re-framing Resilience: A Symposium Report; STEPS Working Paper 13; Science & Technology Policy Research Centre, University of Sussex: Brighton, UK, <http://steps-centre.org/wp-content/uploads/Resilience.pdf> (Erişim trh. 17 Aralık 2022)
- Mitchell, M., Griffith, R., Ryan, P., Walkerden, G., Walker, B., Brown, V.A., Robinson, S.(2014). Applying resilience thinking to natural resource management through a planning-by-doing framework, *Society and Natural Resources*, 27, 299–314.
- Olsson, P., Folke, C.,(Berkes, F.(2004). Adaptive comanagement for building resilience in social-ecological systems, *Environmental Management*, 34, 75–90.
- Pelling, M. (2011). *Adaptation to Climate Change: From Resilience to Transformation*; Routledge: London, UK, 2011.
- Satterthwaite, D., Dodman, D. (2013). Towards resilience and transformation for cities within a finite planet, *Environment&Urbanization*, 25, 291–298
- Selman, P.(2004). Community participation in the planning and management of cultural landscapes. *J. Environmental Planning Management*, 47, 365–395.
- Seeliger, L., Turok, I.(2013). Towards sustainable cities: Extending resilience with insights from vulnerability and transition theory, *Sustainability* 5, 2108–2128.
- Zhao, P., Chapman, R., Randal, E., Howden-Chapman, P. (2013). Understanding resilient urban futures: A systemic modelling approach, *Sustainability*, 5, 3202–3223.
- Walker, J., Cooper, M. (2011). Genealogies of resilience: From systems ecology to the political economy of crisis adaptation, *Security Dialogue*, 43, 143–160.
- Walker, B.H., Holling, C.S., Carpenter, S.R., Kinzig, A.(2004). Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems, . *Ecology and Society*, 9, Article 5.
- White, I., O'Hare, P.(2014). From rhetoric to reality: Which resilience, why resilience, and whose resilience in spatial planning? *Environment and Planning C*, 32, 934–950.

INFLATION AND POLICIES ON INFLATION: EXAMPLE OF TURKEY (2018-2022)

ENFLASYON VE ENFLASYONA YÖNELİK POLİTİKALAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (2018-2022)

Tuba Çiçek (Batman University)
tubacicek719@gmail.com

İsmail Şiriner (Batman University)
ORCID: 0000-0002-4647-2252
sirineri@gmail.com

Abstract

Inflation, which means the excess money supply in the market and the increase in prices in general terms, was experienced in the first instance in Turkey in 1939 and the inflation that has been occurred in certain periods has been in existence in Turkey for the last 30 years. High and sustained inflation has a negative effect on the Turkish economy. The economic stability created by inflation in Turkey also restrains the expansion of the country. It causes deterioration in income distribution, increase in poverty and decrease in welfare level. Inflation penetrates countries and societies in every scope. The short-term effectiveness of the policies implemented in the high inflation experienced in the 2001 crisis reveals the misconception of their applicability against the high inflation occurring today. Since the foreign currency and debt crisis in 2018-2022 is one of the economic crises in the history of Turkey, which continues in Turkey and has international repercussions due to financial contamination, the years 2018-2022 are taken as a basis in this study. The record depreciation of the Turkish lira causes inflation rates to reach double digits. The policies implemented for inflation are examined. High inflation gives rise to the subsistence level of the minimum living. The minimum wage raises implemented to alleviate this impoverishment increase submission and cause inflation to rise again. In the study, the data announced by the Turkish Statistical Institute (TUIK), Organization for Economic Cooperation and Development and the inflation objectives of the Central Bank are analyzed. Problems caused by inflation and solutions are discussed. In this context, the main object of the study is to examine the effects of the policies implemented in inflationary terms in Turkey on the economy and to submit a policy for decreasing inflation.

Key Words: Inflation, Interest Policy, Poverty

Jel Classification Codes: E31,I32

Giriş

Enflasyon, parasal istikrarsızlığın hem en önemli kaynağı hem de en önemli sonucudur. Türkiye ekonomisinin de uzun yıllardır en temel problemidir. Ülkelerin varoluşundan itibaren uygulanan ekonomi politikaların en önemli amacı ülkede bulunan tüm bireylerin refah seviyelerinin iyileştirilmesi ve yükseltilmesidir. Ülkenin gelişmişlik seviyesinin ne düzeyde olduğu farketmeksizin enflasyon bütün ülkelerin sosyal, iktisadi ve siyasi problemi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Enflasyonist dönemlerde fiyatlar genel seviyesinde oluşan artışlar paranın satın alma gücünü de azaltmaktadır.

Enflasyon sorununun çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla uzun yıllar boyunca çok fazla müdahaleci politikalar ortaya konulmaktadır. Uygulanan politikaların yapısal sorunlar nedeniyle olumsuz sonuçlar doğurması üzerine iktisadi koşullara uygun yeni politika arayışları başlanmaktadır. Politika arayışlarının sonucunda 1990'lı yıllarda enflasyon hedefleme politikası kullanılmaktadır. Türkiye'de ilk kez 1939 yılında enflasyon problemiyle karşı karşıya kalmış ve uzun yıllar boyunca bu problemle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Enflasyona yönelik ilk olarak parasal hedefleme politikaları uygulanmış bu politika başarısız

olduktan sonra döviz kuru hedeflemesi politikası uygulanmıştır. Bu politika ise 2000 yılının başlarında meydana gelen krizle sonlanmıştır. Bu politikanın sonlanması üzerine bu yıllarda Türkiye’de enflasyon hedeflemesi politikasına geçilmiştir (Öztürk,2016,432). Enflasyon hedefleme politikası; merkez bankası, hükümet ya da bazı durumlarda ikisinin de birlikte yer aldığı, enflasyonun ileri bir tarih için belirlenen sayısal olarak hedeflenen seviyeye ulaşabilmesi ya da o seviyede kalma çabasını ifade etmektedir (Bernanke ve Mishkin, 1997, 2).

Bu çalışma ilk olarak enflasyonun kavramsal çerçevesine değinilmektedir. Daha sonra OECD ülkelerinin enflasyon oranlarına yer verilmektedir. Türkiye’nin OECD ülkeleriyle karşılaştırılması yapılmaktadır. Türkiye’de uygulanan enflasyona yönelik politikalara ve sonuçlarına değinilmektedir. Sonuç bölümünde ise Türkiye’nin ekonomik sorunların genel bir çerçevesine değinilmektedir. Ekonomik refah için enflasyonu düşürmede uzun vadede etkilişi olabilecek politika önerilerine yer verilmektedir.

2. Enflasyonun Kavramsal Çerçevesi

2.1. Enflasyon Tanımı

Günümüze kadar enflasyon ile ilgili genel olarak kabul edilen bir tanım yapılamamıştır. Yapılan tanımlarda enflasyonun sebepleri incelenerek farklı noktalara varılmaya çalışılmıştır. Literatürde en fazla kabul edilen tanım enflasyon; sürekli fiyat artışı veya paranın sürekli değer kaybetmesidir. Bir başka tanıma göre ise enflasyon kavramı fiyat istikrarının en önemli kaynağı aynı zamanda da en önemli sonucudur. Enflasyon, fiyatların genel düzeyinin sürekli artmasıdır (Orhan, Erdoğan 2018, 257-258). Bu yapılan tanımlar enflasyonun betimse olarak tanımlanmasıdır.

Enflasyonu nedensel olarak tanımlayacak olursak; enflasyon cari fiyat düzeyinde toplam talebin toplam arzdan fazla olması şeklinde tanımlanabilmektedir (Aren, 2000, 141) Enflasyon ölçümlerinde gayri safi milli hâsıla (GSMH) deflatörü ve fiyat endeksleri kullanılır. Fiyat endeksleri, fiyatların genel düzeyinde meydana gelen değışikler ölçmek için kullanılmaktadır.

Enflasyon, nedenlerine ve artış hızlarına göre enflasyon olmak üzere iki temel başlık altında ele alınmaktadır.

2.2. Nedenlerine göre enflasyon;

Talep Enflasyonu; Toplam talebin toplam arzdan fazla olmasına bağlı olarak genel fiyatların seviyesindeki artışın talep yönlü olması yani toplam talebin toplam arzı geçmesine talep enflasyonu denilmektedir. Ekonomide talep enflasyonu ve para miktarı birbirini etkileyen unsurlardır (Meral, 2005, 311). Yani dolanımda bulunan para miktarının atışı tüketicinin daha fazla harcama yapmasının sebep olmaktadır. Bunun sonucunda piyasada oluşan enflasyona talep yönlü enflasyonu denilmektedir. Başka bir ifadeyle talep enflasyonu, arzın talebe yetmediğini ifade etmektedir. *Maliyet Enflasyonu*; İşsizliğin fazla olduğu, kaynakların ise yetersiz kullanılması sonucunda maliyetlerin artmasıyla ortaya çıkan enflasyon türüne “maliyet enflasyonu” denilmektedir (Samuelson ve Nordhaus, 1997, 604). Irving S. Friedman’a göre ücret, getirim ve faiz vb. faktörlerin artması sonucu malların satış bedelinin de yükseldiğini ifade etmiştir (Orhan,1995,58). Tam istihdam ortamında, talep artışı ve emek verimliliğinde bir artış olmaksızın üretim girdilerinin herhangi bir ya da birden çok bileşeninde meydana gelen artışların sonucunda ortaya çıkan enflasyon türüdür. Ücret artışları, enerji girdi fiyatlarında oluşan artışlar, hammadde fiyat artışları, kamu mallarının fiyatındaki artışları, KDV, gümrük vergileri gibi hükümetlerin uyguladıkları vergi oranlarındaki artışlar, tekel (tekerci) işletmelerin uyguladıkları fiyat artışları maliyet enflasyonun başlıca nedenleri arasında gösterilmektedir (Kaykusuz, 2001,12-13). *Para Arzı*; Para arzında meydana gelen kontrolsüz yükselmeler ekonomide birçok problemin temel kaynağıdır. Parasal otoritelerin parasal stoklarda oluşan ani

değişiklikler yapmak amacıyla, ekonomide konjonktürel dalgalanmaların oluşmasına veya etkilerinin daha da derinleşmesine sebep olmaktadır (Orhan, Erdoğan, 2018, 190-191). *Enflasyon Beklentileri*; Enflasyonun meydana gelmesindeki bir diğer etken enflasyon beklentisidir. Üreticilerin ve tüketicilerin ileride enflasyon olacağı düşüncesiyle hareket etmesi ve harcamalarını o yönde yapması enflasyonu ortaya çıkaran bir diğer unsurdur.

2.3. Artış hızlarına göre enflasyon;

İlımlı Enflasyon, günümüzde daha çok gelişmiş ülkelerde karşımıza çıkan enflasyon türüdür. Bu ülkelerde enflasyon oranları %10'un geçmemektedir. Düşük enflasyonun olduğu ülkelerde kişiler yatırımını gayrimenkulden çok hazine bonosu, hisse senedi ve mevduat gibi yatırım araçlarını tercih ederler. *Yüksek Enflasyon* için net bir oran veremeyiz fakat %10 ve %1000 arasında olduğunu söyleyebiliriz. Yüksek enflasyonun olduğu ülkelerde, kişiler ulusal paradan uzaklaşır; kontratlar çoğunlukla bir yıl ve daha kısa vadeli ve bir fiyat endeksine yatırımlarını daha çok gayrimenkule kaydırırlar, yüksek enflasyonun görüldüğü ülkelerde kişiler ülke içinde yatırım yapmak istemezler (Kaygusuz, 2001, 8). *Hiperenflasyondan*, çok nadir görülmesine rağmen ekonomide çok ağır etkiler yarattığından dolayı sık sık ele alınan bir enflasyon türüdür. Enflasyon oranının bir ay içinde ikiye katlanması yani çok kısa bir sürede mal ve hizmet fiyatlarının %50 oranı aşması durumunu ifade etmektedir. Hiperenflasyondan gelişmiş ülkelerde çok nadir yaşanmasına rağmen Almanya, Rusya, Çin, Macaristan, Brezilya, Arjantin vb. ülkelerde birkaç kez bu enflasyonla karşı karşıya kalmaktadır. Hiperenflasyonun en ağır sonucu, gelir dağılımı adaletsizliği yükselmesi ve üst gelir, alt gelir arasındaki makası iyice açmasıdır. Halkın orta kesiminin ise çok hızla bir şekilde yoksul olmasına neden olmaktadır.

3. Türkiye’de Enflasyon Politikaları ve Enflasyon Hedeflemesi

Türkiye’de yaşanan enflasyon problemine değinecek olursak, Türkiye’de enflasyon ilk kez II. Dünya savaşı sonrasında 1942 yılında yaşanmıştır. Türkiye için kronik *enflasyon* ise 1970 yıllarda yaşanan petrol krizinin etkisiyle yaşanmıştır (Durmuş, 2018, 197). Kronikleşmiş enflasyon, Türkiye’yi hiperenflasyondan daha fazla etkilediğini söylenilir. Halkın bu durumda ekonomiye ve milli paraya olan güvenin çok kalmadığını ve psikolojik olarak çok etkilendiklerini gözlemlemek mümkün. Asgari geçim ücretlerinin enflasyon artış oranının çok altında olması halkı daha da karamsarlığa itmektedir. Enflasyon ve asgari ücret artışlarının az olması durumu halkın yoksullaşmasına yol açtığı doğru fakat olaya başka bir çerçeveden de bakacak olursak asgari ücret artışlarının enflasyon artış oranını geçtiği durumda ise halk talebini yükseltir bu durumda talep enflasyonunda artış yaşanması kaçınılmaz olur.

Dünyada ve Türkiye’de Enflasyon Oranları; OECD tahminine göre 2022 yılı enflasyon sıralamasında Arjantin’in ardından ikinci sırada % 84,39 ile Türkiye yer almaktadır. Bu iki ülkeden sonra gelen ülkelerde ise enflasyon belirgin şekilde düşük seyrediyor. Üçüncü sıradada %12 ile Rusya yer almaktadır. OECD açıkladığı raporlarında OECD üyesi olmayan önde gelen ülkeler de yer almaktadır. Rusya ve Çin bu ülkelerin önde gelenlerindendir. Dünya ekonomisini daha iyi yansıtmaları açısından aşağıdaki tabloda bu ülkelerde değinilmektedir.

Tablo 1. 2022 OECD Ve Diğer Ülkelerin Enflasyon Oranları

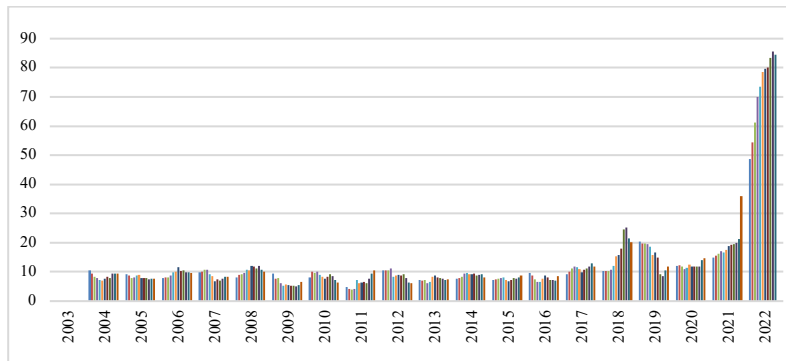
Ülke	Son	Önceki	Referans	Birim
Çin	1.6	2.1	2022-11	%
Suudi Arabistan	2.9	3	2022-11	%
İsviçre	3	3	2022-11	%
Japonya	3.7	3	2022-10	%
Güney Kore	5	5.7	2022-11	%
Endonezya	5.42	5.71	2022-11	%
Hindistan	5.88	6.77	2022-11	%
Brezilya	5.9	6.47	2022-11	%
Fransa	6.2	6.2	2022-11	%
Singapur	6.7	7.5	2022-10	%
İspanya	6.8	7.3	2022-11	%
Kanada	6.9	6.9	2022-10	%
Amerika Birleşik Devletleri	7.1	7.7	2022-11	%
Avustralya	7.3	6.1	2022-09	%
Güney Afrika	7.4	7.6	2022-11	%
Meksika	7.8	8.41	2022-11	%
Hollanda	9.9	14.3	2022-11	%
Almanya	10	10.4	2022-11	%
Euro Bölgesi	10.1	10.6	2022-11	%
İngiltere	10.7	11.1	2022-11	%
İtalya	11.8	11.8	2022-11	%
Rusya	12	12.6	2022-11	%
Türkiye	84.39	85.51	2022-11	%
Arjantin	92.4	88	2022-11	%

Kaynak: Trading Economics (2022)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü Türkiye enflasyon ile mücadele konusunda başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Diğer ülkelerin uyguladığı olduğu politikalar enflasyon oranlarını düşürmede etkili oldukları kanısına varmak mümkün.

Türkiye enflasyon ölçüm yöntemlerinden TÜFE'yi kullanmaktadır. Enflasyon oranlarına TÜFE üzerinden analizler yapılmakta. Bu hesaplama yöntemiyle elde edilen enflasyon oranlarını Tablo-1'de inceleyebiliriz. Aşağıda verilen tabloda Türkiye'nin 2003 yılından günümüze kadar olan değişimleri görebilmekteyiz.

Grafik 1. TÜFE (Tüketici Fiyat Endeksi) ve Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim (%) oranları, 2003-2022

Kaynak: TÜİK, (2022)

Grafik 1.1’de görüldüğü üzere enflasyon yıllardır varlığını sürdürmektedir. COVID-19, Ukrayna-Rusya savaşı, TL’nin döviz karşısında aşırı değer kaybı ve dünyada oluşan genel bir ekonomik krizin Türkiye’yi nasıl etkilediğini enflasyon oranlarında asıl kopmanın başladığı 2021 yılının son aylarında daha net görebilmekteyiz. TÜFE’de (Tüketici Fiyat Endeksi) meydana gelen değişim, 2022 yılı kasım ayında bir önceki aya göre %2,88, bir önceki yılın aralık ayına göre %62,35, bir önceki yılın aynı ayına göre %84,39, on iki aylık ortalamalara göre değişim oranı %70,36 seviyelerinde gerçekleşmektedir.

Türkiye’de birçok ekonomik sorunların olması enflasyonun iyice artmasına neden olabilmektedir. Türkiye ekonomik sorunlarına örnek verecek olursak; cari açık, büyürken açık verme, TL’nin aşırı değer kaybı, dış borç stoku, net hatta noksan hesabı oranı, faiz, işsizlik, yüksek risk sorunu, katma değeri düşük ürünlerin üretimi ve ihracatı vb. sorunlar enflasyon oranını olumsuz etkilemektedir. Türkiye’de uygulanan yeni düzen ve düşük faiz politikalarına değinecek olursak normal şartlarda iyi izlenim doğuran bu politikalar kısa vadede etkili çözümler sunacağı olası fakat uzun vadede etkili olması söz değildir. Türkiye’de seçim döneminin yaklaşması üzerine artan kamu harcamaları ve uygulamaya sunulan politikacın enflasyonun yok sayılması ekonomide istikrarsızlığı artmaktadır. Türkiye’de enflasyon yönelik uygulanan politika Merkez Bankasının bir hafta vadeli repo ihale faiz oranını politika faizi olarak kullanmaktadır. Tablo 1.2’de görüldüğü gibi 2018 yılında döviz ve borç krizlerinden dolayı enflasyon oranı artıkcı faizde bir artış olduğu görülmektedir. 2022 ağustos ayına gelindiğinde enflasyon oranının % 80.21’lere yükselmesiyle TCMB düşük faiz politikasına geçmesiyle enflasyon oranlarının yükseldiği ve uygulanan politikanın şuan için başarılı olamadığı görülmektedir.

Tablo 2. 2018- 2022 Yılları Enflasyon ve Faiz Oranları

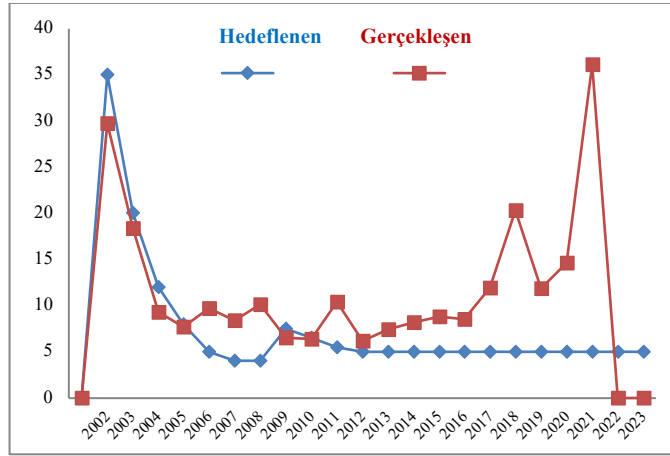
Tarih	Enflasyon Oranları	Faiz oranları
06.2018	15.39	17.75
09.2018	24.52	24.00
07.2019	16.65	19.75
09.2019	9.26	16.50
10.2019	8.55	14.00
12.2019	11.84	12.00
01.2020	12.15	11.25
02.2020	12.37	10.75
03.2020	11.86	9.75
04.2020	10.94	8.75
05.2020	11.39	8.25
09.2020	11.75	10.25
11.2020	14,3	15.00
12.2020	14.60	17.00
03.2021	16.19	19.00
09.2021	19.18	18.00
10.2021	19.89	16.00
11.2021	21.31	15.00
12.2021	36.08	14.00
08.2022	80.21	13.00
09.2022	83.45	12.00
10.2022	85.51	10.50
11.2022	84.39	9.00

Kaynak: TCMB (2022)

Türkiye’de 1980 yıllarına kadar enflasyona yönelik ithal ikameci stratejisi kullanılmıştır. 1970’lerden itibaren iç talebinin artmasıyla meydana gelen ithal ara mallarda fiyatların yükselmesi ve 1974’lerde yaşanan petrol krizinde petrol fiyatlarında meydana gelen artışlar ülkede döviz kaybına yol açmıştır. Yüksek Enflasyon ekonomide istikrarsızlığa yol açmıştır buda yabancıların ülkeye yatırımlarını olumsuz etkilemiş

ve işsizliğin yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde uygulanan parasal hedefleme yeni finansal ürünlerin ortaya çıkmasıyla bu hedefleme başarısız olmuştur (Takım, 2011, 27-31). Bu dönemde uygulanan başarısız politikalar sonucunda meydana gelen yüksek enflasyon artışları, fiyat istikrarına gereken önemin verilmesi gerektiğini göstermiştir. Merkez bankalarının temel amacı olan fiyat istikrarını sağlamak amacıyla birçok rejim uygulamışlardır. Bu rejimler arasında en önemlileri döviz kuruna bağlı rejimler olmuştur fakat zaman ilerledikçe bu tarz rejimler çok kullanılamaz hale gelmiştir. Merkez bankalarında yeni arayışlara başlamıştır ve bunun sonucunda enflasyon hedeflemesi rejimi gündeme gelmiştir. Enflasyon hedeflemesini ilk kez 1990'da kullanan ülke Yeni Zelanda olmuştur. Diğer ülkelerde de uygulanmaya başlanan enflasyon hedeflemesinin başarılı olması üzerine Türkiye'de de 2001 krizinden sonra enflasyon hedefleme stratejisine geçmiştir (Alparslan ve Erdönmez, 2000). Türkiye'nin hedeflenen ve gerçekleşen enflasyon oranlarını aşağıda verilen grafik yardımıyla inceleyebiliriz.

Grafik 2. Türkiye 2002-2023 hedeflenen ve reelde gerçekleşmiş olan enflasyon

Kaynak: TCMB, (2022)

Yukarıda verilen Grafik 2.'de de görüldüğü gibi 2003-2005 yılları arasında enflasyonla mücadelede başarılı olduğunu ve 2012'den 2016'ya kadar gerçekleşen ve hedeflenen enflasyon oranı arasında çok elzem bir farkın olmadığını görebilmekteyiz. 2017 yılında oranlarda bir kopmanın başladığını ve bu oranlar arasında makasın iyice açıldığını gözlemlemekteyiz. Asıl kopma ise 2021'in Ağustos ayından başlayarak 2022'nin son çeyreğine kadar devam etmektedir. Bu oranlar arasında farkın iyice açılması şuan ülkede uygulanan düşük faiz polimasının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

4. Sonuç

Elde edilen verilerle enflasyonun Türkiye'de kronik hale geldiğini söylemek mümkün. Dünyada oluşan genel bir krizde ülkelerin enflasyon süreçlerinde uyguladıkları politikalarla enflasyon oranlarında düşüşler yaşamaya başlarken Türkiye için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Türkiye'de oluşan birçok ekonomik sorun enflasyon üzerinde olumsuzluklara yol açmıştır. Örneğin; cari açık, büyürken açık verme, TL'nin aşırı değer kaybı, dış borç stoku, net hatta noksan hesabı oranı, faiz, işsizlik, yüksek risk sorunu katma değeri düşük ürünlerin üretimi ve ihracatı vb. sorunlar enflasyon oranını olumsuz etkilemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının (TCMB) uygulamış olduğu politika faizinin düşürülmesi enflasyonda ters bir etki yaratmıştır ve enflasyonun artmasına yol açmıştır çünkü faizin düşürülmesi demek insanların daha fazla kredilere yönelmesi. Bir yandan uygulanan düşük faizler bir yandan da bankaların bu politikaya sıcak bakmaması ve kredileri onaylamaması ekonomide karar vericiler ve piyasa arasında bir kargaşanın olduğuna

şahit olmaktayız.. Seçimin etkisiyle alınan bu kararlar ekonomi konusunun siyasi yöne çekilmesinden dolayı daha da zorlu bir sürece girmemiz an meselesi. Türkiye enflasyon sorununda nedenden çok sonuç odaklı politikalara başvurusu bu sorunu çözmede kısa vadede olumlu sonuçlar verebilse de uzun vadede bu politika için yeterli olmayacak. Yüksek enflasyon oranları ekonomide yıkıcı etkilere yol açabilmektedir. Bu yıkıcı etkileri azaltabilmek için enflasyon sorunun çözülmesi için kısa vadede değil uzun vadede geçerliliğini devam ettirebilecek çözüm politikaları uygulanmalıdır.

Yeni Ekonomik iyi bir politika olabilir fakat bu politika doğru uygulanmadığından dolayı ekonomik sorunların daha da arttığını görebilmekteyiz. Daha fazla üretim yapabilmek uzun vade de olacak bir şey bu yüzden yüksek faiz uygulamasına bir an önce geçmeli. Tersı durumda talep enflasyonu sorunun daha da artacağına şahit olabiliriz. Üretim yaparken kullanılan girdilerde dışı bağımlılığı azaltmak ve katma değeri yüksek ürünler üretmek, istihdam seviyesini artırmakla birlikte sürdürülebilir büyümeye de katkı sağlar. Türkiye AB ile ihracatında da Karbon Düzenleme Mekanizmasına göre hazırlıklarını yapmalı. Türkiye dış açığını azaltabilmesi katma değeri yüksek ve teknolojik ürünleri üretilip ihraç etmeli. Üretim yaparken doğaya zararı minimuma indirebilmek için Yeşil Düzen Ekonomisine yönelik yapılan çalışmalar daha da artırılmalı. Türkiye Risk Sorunu çözebilmeli yani risk oranını düşürürse TL'nin döviz karşısında değeri kaybı azaltılabilir. Böylece enflasyon ve faizlerdeki dengesizliklerde kontrol altına alınır.

Kaynakça

ALPARSLAN, M. ve P. A. ERDÖNMEZ (2000), *Enflasyon Hedeflemesi*, Türkiye Bankalar Birliği, Aralık 2000, https://www.tbb.org.tr/dosyalar/dosyalar/enflasyon_hedeflemesi.doc. (Erişim:20.11.2022)

AREN, S. (2000) *Para ve Para Politikası*, Gerçek Yayınevi, 6. Basım, İstanbul

BERNAKE, S.B., MİSHKİ, S.F.(1997) *Inflation Targeting: A New Framework for Monetary policy?* National Bureau of Economic Research, (5893, 2).

DURMUŞ, H. (2018). *Türkiye'de Enflasyon Hedeflemesi: Örtük Enflasyon ve Açık Dönemleri Üzerine Bir Değerlendirme*, Sosyal Bilimler Enstitüsü,19, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/501088#:~:text=%C3%9Ckemizde%20enflasyon%20hedefleme%20strateji%20konusun,a%20enflasyon%20hedefleme%20stratejisine%20ge%20ilmi%20%9F> (Erişim: 08.12.2022).

KAYKUSUZ, M.(2001), *Maliyet Enflasyonu ve Türkiye'de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri*, https://www.academia.edu/3244306/MAL%C4%B0YET_ENFLASYONU_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE_DE_MAL%C4%B0YET_ENFLASYONUNUN_NEDENLER%C4%B0 academia.edu., (Erişim: 05.12.2022).

MERAL, A. G. (2005). *Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (311), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/231610> (Erişim: 05.12.2022)

ORHAN, O. (1995), *Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları* (79-104), Filiz Kitabevi, İstanbul.

ORHAN, O.,ERDOĞAN,S. (2018). *Para Politikası*, Umuttepe Yayınları Üçüncü Basım, Kocaeli.

ÖZKURT, İ.C., (2016), *Türkiye'de Enflasyon Hedeflemesi Politikasını Etkileyen; Ekonometrik Bir Analiz*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (432-433).

SAMUELSON, P.A.NORDHAUS, W.D., *Economics, McGraw-Hill Int. Editions*, 1992

TAKIM,A.(2011). *Türkiye de para politikası stratejilerinin fiyat istikrarına etkisi: enflasyon hedeflemesi örneği*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1145994> (Erişim:21.12.2022).

TCMB,(2022),<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/temel+faaliyetler/para+politikasi/merkez+bankasi+faiz+oranlari/faiz-oranlari> (Erişim: 12.12.2022)

Trading Economics (2022), <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate> (Erişim: 20.12.2022)

TÜİK(2022). *Türkiye İstatistik Kurumu*, <https://data.tuik.gov.tr> (Erişim:08.12.2022)

THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF TURKEY (1980-2022)

ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1980-2022)

Gülnur Ülker (Batman University)
ulkergulnur@gmail.com

İsmail Şiriner (Batman University)
ORCID: 0000-0002-4647-2252
sirineri@gmail.com

Abstract

Maintaining economic growth by ensuring price stability is one of the most basic objectives of economic policy in an economy. The most basic condition for realizing the increase in welfare is to reach this goal. In particular, it is observed that high inflation causes countries to exhibit low economic growth performance during periods of shocking crises both in the world and in Turkey. The aim of this study, prepared in this context, is to analyze the relationship between inflation and economic growth rates between 1980-2021 through the example of Turkey. While examining the relationship between inflation and economic growth, the data of the Turkish Statistical Institute (TUIK) and the International Monetary Fund (IMF) were used. In the study, it was determined that the high inflation seen in the Turkish economy between 1980-2022 caused uncertainty in the economy, causing negative effects and negatively affecting economic growth.

Key Words: Inflation, Economic Growth, Price Stability

Jel Codes: E31, E58

1. Giriş

Ülkelerin refah artışını sürdürebilmeleri için uğraştıkları en önem arz eden iktisadi sorunların başında enflasyonla mücadele gelmektedir. Bazı görüşlere göre enflasyon, refah artışını düşürerek toplumların geri kalmasına neden olmakla birlikte ekonomide belirsiz bir ortam oluşturarak büyümeye engellemektedir. Karşı görüşe sahip olanlar ise enflasyonun sermaye birikimini arttırması nedeniyle ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği tezini savunmaktadırlar. Kimi iktisatçılara göre ise enflasyon ve büyüme arasında pozitif ilişki olduğu kanısına varılmış ancak, bunun enflasyon oranlarının belli bir eşik değerinin altında olması koşuluna bağlanmıştır (Turhan, 2007, 12). Makroekonomik teoride, enflasyon ve ekonomik büyüme arasında herhangi bir çelişkinin olmadığı çok uzun yıllar boyunca baskın görüş olarak öne çıktığı görülmektedir. İktisatçılar arasında enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ne yönde olduğuna dair farklı görüşler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tartışma konusu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar fiyatlar genel düzeyinde dengeleri bozacak herhangi bir sorun yaşanmadığından konu çok gündeme gelmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yüksek enflasyondan sonra, enflasyonun büyümeyi hangi yönde etkilediğine dair görüşler iktisatçılar arasında bir tartışma konusu olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'li yıllara kadar enflasyonun büyümeyi pozitif yönde etkilediği yönündeki görüşler çoğu iktisatçılar arasında baskın görüş olarak öne çıkmıştır. Bu görüşün dayanağı, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'e kadar yaşanan dönemde gelişmiş ülkelerde (GÜ) ve gelişmekte olan ülkelerde (GOÜ) uygulanan Keynesyen iktisadi politikalarıdır. Keynesyen iktisadi politikaların hâkim olduğu bu ülkelerde, artan toplam talep üretim artışını tetiklemekte ve bunun neticesinde enflasyondaki artışla birlikte

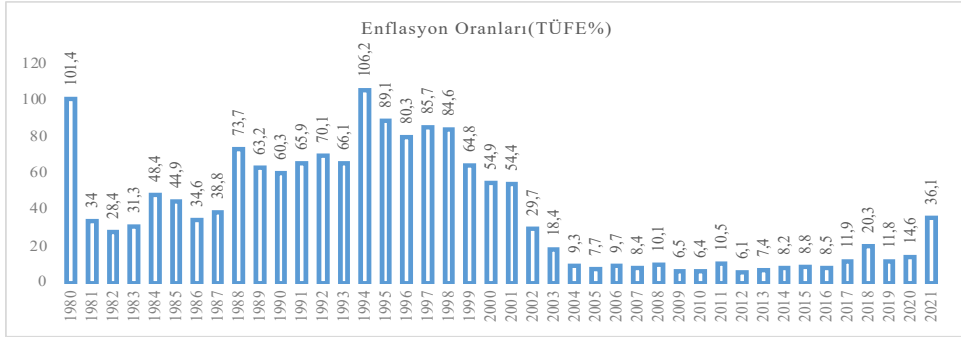
ekonomideki büyüme oranları paralellik göstermektedir(Yapraklı,2017,1). Enflasyonun büyüme arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu düşünen iktisatçılara göre; Enflasyondaki artış bireylerin servetlerindeki azalışa neden olmaktadır. Servetleri azalan bireyler tasarruflarını arttırmakta ve artan tasarruflar belirlenen faiz oranıyla yatırımcılara gitmekte ve bu da büyümeye katkı sağlamaktadır. Enflasyon, yatırım portföyünü reel sektöre kaydırarak büyümeye hız kazandırmaktadır. Ayrıca enflasyon, bireylerin para taleplerini arttırarak enflasyon vergisinin artmasına yol açmaktadır. Bu vergilerle devlet daha fazla gelir sağlamak ve bu gelirin kamu harcaması veya yapılacak yatırımlar yoluyla büyümeye ivme kazandırdığı düşünülmektedir(Topçu,2017,2).

Enflasyon ve büyüme arasında negatif ilişki olduğunu düşünen iktisatçılara göre ise; enflasyon gelecekle ilgili olumsuz beklentilere yol açmaktadır. Ulusal paranın aşırı değerlenmesine, bir ülkenin üretim kapasitesinin git gide azalmasına, fiyatlama davranışlarını bozarak kaynakların etkin dağılımına engel olmasına neden olmakta ve tüm bunların neticesinde ekonomide belirsizliğe sebep olacağından riskleri arttırarak yatırımları azaltacağı düşünülmektedir(Altunöz,2013,2). Enflasyon ve büyüme arasındaki negatif ilişkisi olduğuna dair görüşler 1970’li yıllarda kendini göstermiştir. 1970’li yıllarda ortaya çıkan yüksek enflasyon büyüme arasındaki pozitif ilişki kopmuştur. Çünkü 1970 yıllarında birçok ülkede enflasyon oranları yükselirken, yukarıda saydığımız sebeplerden ötürü büyüme oranları zıt yönde hareket ederek düşme eğilimine girmiştir. 1970’li yıllarda Latin Amerika ülkelerinde ortaya çıkan yüksek enflasyonunla birlikte gözlemlenen düşük ekonomik büyüme oranları ikinci görüşü benimseyen iktisatçıları haklı çıkarmıştır. 1970’li yılların sonlarına doğru Türkiye’de de Latin Amerika ülkelerinde olduğu benzer bir sürecin içerisine girmiştir. Türkiye 1970 yılından itibaren yüksek enflasyon sorunuyla karşı karşıya kalmıştır(Saraç,2009,2). 2003 yılına kadar bu sorun devam etmiş ve günümüzde son yıllarda enflasyon oranları tekrar iki haneli rakamlara ulaşarak Türkiye için bir sorun olmaya devam etmektedir(TUİK,Aralık,2022). Türkiye’de uygulamaya konulan birçok ekonomik politikaların ana hedefi enflasyonla mücadele olduğu görülmektedir. Hazırladığımız bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde enflasyon kavramının tanımı yapılarak 1980-2021 yılları arası enflasyon oranları incelenmiştir. İkinci bölümde ekonomik büyüme kavramı ele alınmış ve 1980-2021 yılları arası Türkiye’deki ekonomik büyümenin ne yönde olduğu grafikler halinde açıklanmıştır. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıkladığımız üçüncü bölümden sonra sonuç bölümünde yapılan çalışma değerlendirilerek tamamlanmıştır.

2. Enflasyonun Kavramsal Çerçevesi

Enflasyon, mal ve hizmetlerin fiyatlarının genel düzeyinin sürekli artmasıdır. Sadece birkaç mal üzerinde görülen fiyat artışı ya da tüm mal ve hizmetlerin fiyatının tek sefer artması enflasyon değildir. Dolayısıyla diğer bir deyişle, tüm mal ve hizmetlerin fiyatının sürekli artış göstermesine enflasyon denilmektedir(Bocutoğlu,2012,93). Enflasyon, fiyatların genel seviyesindeki artışın sürekli olarak devam etmesi olduğuna göre, bu artışın hızına göre birbirinden farklı enflasyon türleri ortaya çıkmaktadır. Bunlar ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon ve hiperenflasyondur. İlimli enflasyon, çok düşük veya tek haneli şeklinde ortaya çıkan enflasyona ilimli enflasyon denilmektedir(Bocutoğlu,2012,94). Yüksek enflasyon, fiyat artışları iki haneli ve üç haneli rakamlardan oluşan enflasyona yüksek enflasyon denilmektedir(Dinler,2013,477). Son olarak hiperenflasyon türüne baktığımızda, hiperenflasyon türünde fiyat artışları çok hızlı ve süratlidir. Öylesine hızlıdır ki, iki günde bir hatta aynı gün içinde fiyatların genel seviyesi iki hatta üç katına çıkmaktadır. Bireyler belli bir fiyattan aldıkları malı gün içinde aynı fiyattan alamamaktadırlar (Dinler,2013,477).

Grafik 1: Türkiye’de Enflasyon (1980-2021)

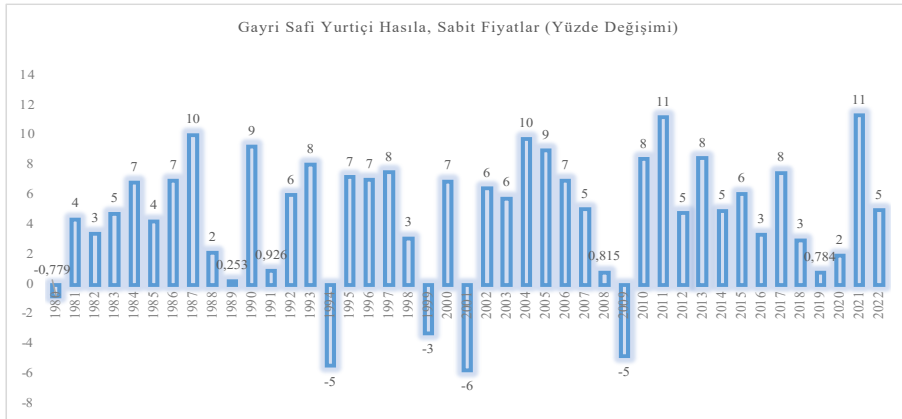
Kaynak: TÜİK

Grafik 1’de görüldüğü üzere 1980-2003 yılları arasında Türkiye’de enflasyon oranları %30 ile %100 arası değişen seviyeleri bulmuş ve Türkiye uzun yıllar boyunca yüksek enflasyonla mücadele etmiştir. Türkiye’de iki tane sarsıcı ekonomik krizin görüldüğü 1980 ve 1994 yıllarında fiyat artış oranları yüzde yüzün üzerine çıkarak üç haneli bir rakama ulaşmış ve Türkiye ekonomik tarihinde en yüksek enflasyon dönemlerini yaşamıştır. 2004 yılına gelindiğinde enflasyon oranları iyice düşerek tek haneli rakamlar seviyesine inmiştir. 2008’de tüm dünyayı etkisi altına alan Amerika’da çıkan mortgage krizinden dolayı enflasyon oranları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yükselerek tekrardan iki haneli rakamlar düzeyini bulmuş ve %10 sevisine çıkmıştır. 2008’den 2021 yılına gelene kadar enflasyon oranları dalgalı bir seyir izlemiş, 2021 yılında %36 seviyesini geçerek son on sekiz yılın en yüksek seviyeyi bulmuştur.

3. Ekonomik Büyümenin Kavramsal Çerçevesi

Ekonomik büyüme, GSYİH’ nın bir önceki yıla göre reel olarak artmasıdır. Bir ülkenin ekonomisinde GSYİH bir önceki yıla göre reel olarak artıyorsa o ülkenin ekonomisi büyüyor demektir. Ekonomik büyüme, büyüme hızı kavramıyla ölçülür. Büyüme hızı, bir ekonomide görülen GSYİH’ nın bir yıl içerisinde gösterdiği artış oranıdır (Bocutoğlu, 2012, 61).

Grafik 2:

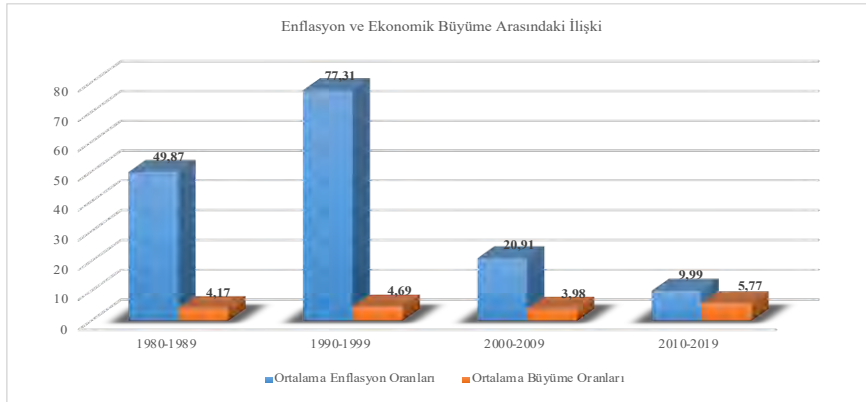
Kaynak: IMF

Yukarıda Grafik 2’de 1980-2022 yılları arasında Türkiye’nin büyüme oranları verilmiştir. Tabloyu incelediğimizde enflasyon oranlarının çok yüksek olduğu ve krizlerin görüldüğü 1980, 1994, 2001 ve 2008 yıllarında büyüme oranları negatif seyir izleyerek büyüme oranları olumsuz etkilenmiştir. 1980 ve 1994 yılında Türkiye iktisadi tarihinde görülen üç haneli en yüksek enflasyon oranları büyüme oranlarını negatife indirmiştir. 2008 yılında Amerika’da ortaya çıkan mortgage krizi Türkiye’de büyüme oranlarına olumsuz etkisini 2009 yılında göstermiştir. 1999 yılında Marmara Bölgesinde yaşanan deprem üretimi durdurmuş ve ekonomik büyümeyi tökezletmiştir. 1980 yılında Türkiye ekonomisinin liberalleşmesi 1980 yılını takip eden yıllarda büyümeye pozitif etki ettiği görülmektedir. Türkiye ekonomisi, yüksek enflasyon ve yaşadığı sarsıcı kriz yılları haricinde genel olarak dalgalı bir seyir halinde büyümeyi gerçekleştirdiği gözlenmektedir.

4. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

Bir ekonomide enflasyon ve büyüme arasındaki hareket göstergeleri aynı yönde olabileceği gibi farklı yönlerde de olabilmektedir. Enflasyon ve büyüme arasındaki hareket göstergeleri incelenerek o ülkenin ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olunabileceği gibi geleceğe yönelik tahminler de yapılabilmektedir(Eğilmez,16 Aralık 2022).

Grafik 3:

Kaynak: IMF

Yukarıda Grafik 3’te 1980-2019 yılları arası geçen dönemde onar yıllık ortalamalar alınarak enflasyon ve büyüme arasındaki ilişki verilmiştir. Türkiye çok uzun yıllar boyunca enflasyon sorunuyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ama bu soruna rağmen, en sarsıcı krizlerin görüldüğü dönemlerde bile dalgalı bir seyirle ekonomik büyümeyi gerçekleştirmiştir. Ekonomik istikrarın sekteye uğradığı, krizlerin görüldüğü çoğu dönemlere rağmen Türkiye ekonomisinde enflasyonlu bir büyüme görülmüştür ve son dönemlerde de görülmeye devam etmektedir. Enflasyon olumsuz etkilerini Türkiye’de 1970 yıllarında göstermeye başlamıştır. 1970’lerde yüksek enflasyonla birlikte ekonomik birimler tarafından ithal ikameci sanayi politikasının izlenmesi üretimi kötü etkileyerek büyüme hızını yavaşlatmıştır. Türkiye 1980’li yıllara 1970’lerden devraldığı yüksek enflasyon, yüksek işsizlik oranları, üretimin azalması, borç sıkıntısı gibi birçok ekonomik sorunlarla girmiştir. Bu sorunlara çözüm getirebilmek için alınan 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye ithal ikameci sanayi politikalarını terk ederek serbest sermaye hareketliliğini benimseyen politikaya geçmiş ve ihracata teşviş edici sanayileşme politikalarını benimsemiştir. Tabloyu incelediğimiz zaman 1980-1989 yılları arasında %49,87 oranında enflasyon ortalaması olduğunu bununla birlikte büyüme ortalamasının %4,17 oranında olduğu görülmektedir. 1990-1999 yıllarda Türkiye çok yüksek enflasyon oranlarıyla mücadele etmiştir. Her ne kadar enflasyon oranlarında görülen artış devam etmişse bile Türkiye ekonomisinin liberalleşmesiyle ihracata yönelik sanayileşme politikaları karşılığını bulmuş ve

iç talepte görülen artış aynı zamanda üretimde bir artışa neden olmuştur. Üretimdeki bu artış büyümeye katkı sağlayarak büyüme oranlarını önceki on yıllık döneme göre %0,42'lik bir oranla yükseltmiştir. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz enflasyon ortalamasını çok yükseltmiş ve bununla birlikte büyüme hızını sekteye uğratmıştır. Bununla birlikte 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi, Türkiye'nin GSYİH' sına katkı payı çok yüksek olan Marmara Bölgesinde üretimi durma noktasına getirerek büyümede istenilen seviyeye ulaşmasına engel olmuştur. 1990-1999 yıllarında yaşanan krizlere rağmen o dönemde enflasyonlu bir büyüme olduğu görülmektedir. 2000-2010 yılına gelindiğinde enflasyon oranlarında kayda değer bir düşüş görülmüş ise de 2001 krizinin ve 2009 mortgage krizinin aynı şekilde büyümeye olumsuz etki ettiği söylenebilir. 1980-2018 arasında enflasyon ve büyüme arasında görülen en sağlıklı ilişkinin 2010-2019 yılları arasında yaşandığı görülmektedir. Tek haneli ortalama ılımlı enflasyon, büyümeye olumlu etki etmiş ve büyüme oranı %5,77 seviyesini bulmuştur. Her ne kadar 2018 yılından itibaren yaşanan kur seviyesindeki artışlar ve enflasyon oranının 2018'de %20,3 seviyesini bulması, potansiyel büyüme eğilimini istenilen seviyeye çıkartamamışsa da 1980-2019 yılları arası görülen en iyi ortalama enflasyon ve ortalama büyüme rakamları olduğu gözlenmektedir.

5. Sonuç

İktisat tarihinde enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki nasıl bir ilişki olduğuna dair net bir görüş bulunmamaktadır. Ortaya atılan görüşlerin çoğunluğunda, ılımlı enflasyonun büyümeye pozitif etki ettiği, yüksek enflasyonun ise ekonomide belirsizliklere yol açtığı ve iş çevresinde güven sorununa yol açarak bir çok ekonomik sorunlara neden olduğu için büyümeye olumsuz etki ettiği görüşü hakimdir. Türkiye örneği incelendiğinde, yüksek enflasyonun ekonomiyi negatif yönde etkilediği gözlenmektedir. 1980-1999 yılları arasında enflasyona karşı izlenen mücadele politikaları etkili olsaydı, enflasyon oranlarının daha ılımlı olduğu varsayımı altında o dönemlerde potansiyel büyüme eğiliminin daha iyi seviyelere çıkabileceği düşünülmektedir. Özellikle 1990-1999 yılları arasında görülen yüksek enflasyon, krizler ve doğal afetlerle birlikte ekonomik büyümeyi tökezlemiş, potansiyel büyüme eğilimini ters yönde etkilemiştir.

Türkiye'de potansiyel büyüme eğilimini gerçekleştirebilmek için enflasyon oranını, ekonomik ve sosyal yaşamda olumsuz bir havaya mahal vermeyecek bir seviyede tutmak gerekmektedir. Bunun yanında dünyanın küreselleşmesiyle birlikte sermaye hareketleri Türkiye'de 1980 yılı itibarıyla büyük önem kazanmıştır. Diğer ülkelerle yapılan ticarette kullanılan ortak paranın yerli para karşısındaki değerinin makul bir seviyede olması gerekmektedir. Kurun çok yüksek seviyede olması da enflasyon oranlarına olumsuz etki ettiği ve bununla birlikte ithalat mallarının fiyatlarını arttırarak üretimde azalmaya yol açarak büyüme yavaşlattığı gözlenmektedir. Türkiye'de uygulanacak istikrarlı makroekonomik politikalarla birlikte kurun makul bir seviyede tutulması enflasyon ve büyüme arasında sağlıklı bir etkileşimi sağlayacaktır.

Kaynakça

- BOCUTOĞLU, E., 2012 Makro İktisat Teoriler ve Politikalar, Murathan Yayınevi, Ankara, 61s., 93s., 94s.
- DİNLER, Z., 2013 İktisada Giriş, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 477s.
- EĞİLMEZ, M., Enflasyonla Büyüme İlişkisi, 01 Mart 2015, <https://www.mahfiegilmez.com/2015/03/enflasyonla-buyume-iliskisi.html> , 16 Aralık 2022
- EBRU, T., Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi; Türkiye Örneği, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, 2017

SALİH, E.T., Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi; Türkiye Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017

SEVDA, Y., Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Analizi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017

IMF, https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October/weo-report?c=186,&s=NGDP_RPCH,&sy=1980&ey=2021&ssm=0&scsm=1&scscc=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=.&br=1 Aralık, 2022

TAHA, B. S., Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi; Türkiye Ekonomisi Üzerinde Ekonometrik Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Hadim Meslek Yüksekokulu, 2009

TUİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=enflasyon-ve-fiyat-106&dil=1> , Aralık, 2022

UTKU, A., Türkiye’de Enflasyon, Büyüme ve Finansal Derinleşme İlişkisinin Ampirik Analizi, Sinop Üniversitesi, 2013

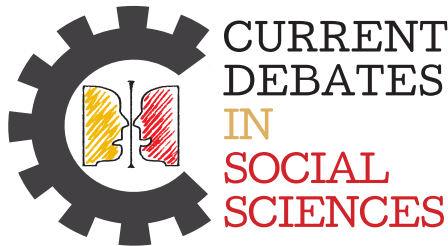

CUDES, International Congress on Current Debates in Social Sciences has started to be organized by University of Westminster (United Kingdom) with the collaboration of Kocaeli University (Turkey) and Silesian University in Opava (Czech Republic) in 2010. First International Congress of Current Debates in Social Sciences (CUDES) held in London, United Kingdom as a joint event. After the conference, Globalization, Religion & Development book is published by IJOPEC Publication. Second CUDES held in Karvina Czech Republic in 2011, third one held in Kocaeli at Kocaeli University, with the theme of Research Methods in Social Sciences as a workshop format. Fourth and fifth CUDES is organized in Kocaeli at Kocaeli University for discussing current debates in social sciences. University of Belgrade (Serbia) joined the congress organization, in the sixth & seventh congress. 8., 9. and 10. CUDES is organized by University of Westminster (United Kingdom), Altınbaş University (Turkey), Batman University (Turkey), VUZF University (Bulgaria), Near East University (Cyprus), and University of Belgrade (Serbia). Sakarya University joined 11.th CUDES 2020 Congress as an organizer. Beykoz University joined the 12th CUDES at 2022.

CUDES 2022 is organized by Beykoz University (Turkey), VUZF University (Bulgaria), Kırklareli University (Turkey), Sakarya University (Turkey), Altınbaş University (Turkey), University of Belgrade (Serbia), and supported by IJOPEC Publication and University of Westminster (United Kingdom).

The main aim of the CUDES International Congress on Current Debates in Social Sciences is to create a platform for social scientists to discuss current debates in social sciences and to encourage interdisciplinary studies between social scientists. CUDES mainly focuses on providing alternative debates platform for young researchers.

CUDES is open for all social sciences fields in the theme of Current. 13. CUDES 2022: International Congress on Current Debates in Social Sciences will be held in İstanbul at Beykoz University Kavacık Campus, (Beykoz, İstanbul / Turkey) on 26-27 December 2022. Detailed information can be found at www.currentdebates.org.

IJOPEC
PUBLICATION
London ijopec.co.uk Istanbul

ISBN 978-1-913809-35-5

9 781913 809355

13. INTERNATIONAL CONGRESS ON CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES CUDES 2022 PROGRAMME BOOK